SREE

TARA CHANDREEYAM.

తారాచంద్రీయము

[ఐదంకముల నాటకము]

గ్రంథకర్త:

బ్రహ్మశ్రీ వైద్యరత్న:

గూడూరు వేంకటశివకవిగారు.

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు

కృతిభర్త:

శ్రీమాన్ శ్రీమద్గుదిమెళ్ల తి. నలనాచార్యుల అయ్యవార్లంగారు,

శ్రీరంగపురము.

పబ్లిషర్సు:

గూడూరు ప్రచురణాలయము,

జి. టి. ఆర్. వేజండ్ల,

రజత ముద్రాక్షరశాల, తెనాలి.

1923.

  [illegible] 14-0.

శ్రీ

శా॥ శ్రీనారీమణి నీలపుష్పకదరాశిస్వేల్గు బ్రోమ్మించుచం
దాన న్వామదిరక్ బ్రదీప్తమగురత్నస్ఫూర్తికోఖిల్లరం
దాన వ్యాపమదళుల్లో త్రిజగత్రాణుండు రంగేశుండ
త్యానందంబిగురింప నెప్పునలనాద్యాభిఖ్యునిం బ్రోవుతక్ ॥

మత్తకోకిల॥ ఫుల్లపంకజపత్రలోచనుడుద్దు పట్టపుదేవియు
త్ఫుల్లపంకజపత్రవైరికిఁ దోడఁబుట్టివెలంగు స
త్ఫుల్లపంకజ సౌధరాజిని బొల్చెసంగఁజరించుసం
ఫుల్లపంకజగంధి నల్లనఁ బ్రోచునిల్లెడవాయకక్.

ఉ॥ శ్రీలుఁడు! ధీమసుజ్వలనికృతఖేలుఁడు! సత్య వాక్సుధా
జాలుఁడు! ఖ్యాతటీకట విశాలుఁడు! శైలవరేణ్యపుత్రికా
బాలుఁడు! శుభ్రవిగ్రహుఁడు! బాలశశాంక కళావతంసుఁడ
శ్లీలవచః ప్రవృత్తిఁబరిశీలన మాకొసగున్ముదంబునక్ ॥

ఉ॥ కంజదళాయతాక్షి! శుచికంజదళోపమ గాత్రిశుభ్రమా
కంజదళాధిరోహిణి సుకంజదళాయత వక్త్రసిద్ధభో
త్కంజదళోద్భవాస్య వనకల్పజమున్నొదివ వాణినాదుహృ
త్కంజమునందునిల్చి తలుకంజను వీయఁగఁ బ్రస్తుతించెదక్ ॥

ఉ॥ ఈయవనీస్థలంబున నపూవయశంబగు భారతంబునౌ
మాయణము బ్రచించినమహాత్ముల వ్యాసుని వల్మికోద్భవుక్
బాయనిభక్తితోఁ గవితపాలవపోషితధారఁజిల్కఁగాఁ
జేయుమటంచుఁ జిత్తమున శీఘ్రమెసన్నుతులేవొనర్చెదక్ ॥

ఉ॥ వ్యాసనిభుండు సంస్కృతమయామృతరాశికి నీశ్వరుండనా
భాసిలుగాళిదాసకవి బర్యువను స్ఫలిణమల్లి యాంధ్రవి
ద్యాశతపత్రజాతులను. ధర్మ్యులనన్య యసోమయాజునక్
నీసరఁబోననీకఁ బదివేల విధంబులఁ బ్రస్తుతించెదక్ ॥

చం॥ నలినదళాత్ముగీరవసు నామకవిశ్వమునందు లోపముల్
గలిగిన సత్కృవుల్ గణుతిగా మదినెంచ శపించు వేడెదక్
లలిఁగుముదాప్తబంధుఁడు గళంకుడుసైయమృతాద్యుపేటమిక్
గలభువనంబులందునఁ బొగడ్తకు నెక్కిన చొప్పెఋంగరే ॥

వ॥ అనియిష్టదేవతాప్రార్థనంబును పూర్వకవిజనస్తోత్రంబునుజేసి తారా చంద్రవిలాసంబు నాటకంబుగా నిర్మాణంబుజేయఁదలంచు సమయంబున సమస్త మహీచక్రపాలన కోమలపదారవిందచింత నానురక్తుండును గుణకందర్పుండును. శౌర్యకుమారుండును. గాంభీర్యసముద్రుండును. అరికుంజరసింహుండును. ఆక్రాంత సుక నీప్రకరపోషకుండును. వైష్ణవాశీర్వాదప్రవర్ధిష్ణుండును. భారద్వాజగోత్రపవిత్రి తుండును. శ్రీమగ్గుదిమెళ్ళ నంశపయుఃపారావారరాకాసుధాకరుండును నగు నల నాచార్యుండు.

తే॥ గీ॥ లచ్చితోఁ గజ్జెనెచ్చెలియెచ్చటుండు?
గాలితోభీమనాముఁడెక్కడఁ జరిచు?

వాణితోఁగూడి బ్రహ్మనివాసమెచట?
నట్టి శ్రీరంగపురినొక్క యవసరమున ||

శా|| గీర్వాణాంధ్రకవిత్వ నైపుణులు నొక్కండొకం డొప్పారఁగా
గీర్వాణావళిదీవనల్ గలుగుచొక్కండంకరంభాదులం
ఫర్వానేయని వేశ్యలొక్కండరణ ప్రావీణ్యులొక్కండు యొడన్
సర్వజ్ఞుల్ స్వజనాదులొక్కండొడ వాస్థానంబునందుండఁగన్ ||

తే|| గీ|| ఒకతెవింజామరము వీవనొకతె వీడె
యంబులందివ్వ వేరొకయంబుజాక్షి!
కలపమలఁద గరాజసకలితుండగుచుఁ!
గొల్వుదీరినలన దేశికుండుముదమున ||

కం|| ఆ త్తతిఁ బౌరాణికుల
త్యుత్తమగతి, బహుపురాణసూక్తులు దెల్పన్
జిత్తంబలరంగ వినుచును.
దా త్తతనొకయుక్తిఁ బన్నిధన్యతనందన్ ||

వ|| అదియెట్టిదియన.

ఆ||వె|| తొంటిరాజులెల్లఁ దొలఁగని కీర్తిని
గృతిముఖంబుచేతన తులితముగ
నందిరంచు డెందమానందమింపొందఁ
బిలువబంచినన్ను బలికెనిట్లు ||

సీ|| అమలచారిత్ర! భోధాయనసూత్రభారద్వాజగోత్ర సర్వజ్ఞవినుత
పాత్రగూడూరి సుక్షేత్రిమల్లయపుత్ర! చిత్రమాధుర్య కవిత్వనిపుణ
వేంకటశివయాఖ్య వినుమిరఁగాగఁ జేయు! తారాశశాంకంబుదనరనిష్ఠ
మాకంకితమొసంగి మహినిశరశ్చంద్రచంద్రి కహారికరిసమయశంబు

తే||గీ|| నెగడఁ బరిమళయుతమయి నెగడుబసిఁడి
రత్నమును గూడురీతివిరాజితముగఁ
గృతికికర్తవునీవు, నే గృతికిపతిని
గానమాకొక్కఁ గొనసాగఁగా నొనర్పు.

వ|| అనిబహుమానపూర్వకంబుగా గంధాక్షతలనొసంగి స్వర్ణరత్నభూషణాంబరంబులఁ గట్టనియమించి కర్పూరయుతంబుగాఁ దాంబూలంబొసంగి గారవంబు సేసిన నేనపరిమితానంద చిత్తకమలుండనై మదీయవిరచిత కావ్యకాంతామనోహరుండగు గుడిమెళ్ళ నలనాధ్యాభిధానునివంశ క్రమంబభివర్ణించెద.

వంశానుక్రమణిక.

తే||గీ|| శ్రీకరంబగు రంగపురీవిహారుఁ
డైన రంగేశ్వరుని కృపనందియున్న

వైష్ణవులయందుగుది మెళ్ళ వంశమందు
నల్ల నాచార్యుఁడు దయించెనుల్ల మలర ||

కం|| కీర్తిప్రతాపుఁడరి సమ
వర్తి సుగుణములకు, నాట పట్టయిమజిస
ద్వర్తనమున ధరణీస్థలి
వర్తించిన సత్యకీర్తిభానజసముఁడుఁన్ ||

కం|| ఆ తిరుమల నలనార్యుఁడు
పాతివ్రత్యంబునందు భాగ్యమునందున్
సీతారత్నమునకు సరి
యాతరుణీ మణిని జోగమాంబను బొందెన్ |

తే||గీ|| ఆవధూటికిఁ బెంప్రాపారనమితసుగుణ
నిధులు బురహరాతవై భవు లధిక యశులు
ప్రేమనిర్వురు బొడమిరి గామదేశి
కుండు,లక్ష్మి నృశింహగురుండు,జగతి ||

కం|| ఆమహిములలోనయశ
స్కాముండతివితరణముబఁ గర్ణుఁడు, గాంతిన్
దామనసవైరి,భుజబల
భీముఁడనా గామగురుఁడు ప్రేముడి నెగడెన్ ||

సీ || అణిమాదికైశ్వర్యమందుఁ జూడఁగఁ బదిరెండవ రజితగిరీశమూర్తి
ఘనభాగ్యసంపదలను బొడఁ గాంచఁగా | విలపిల్లెరెండవవిష్ణుమూర్తి
ధర్మమధర్మంబు నిర్మలమతి నెంచి | దాఁజెప్పరెండవధర్మమూర్తి
సత్యవాగ్వైభవసమితికి రెండవ | సత్యహరిశ్చంద్ర చక్రవర్తి

తే|| యనుచు భూమండలింగల యఖిల జనము
లమితముగ నివ్విధంబుగానను దినంబు
బొగడఁ దీనులయెడఁ గల్పభూజమనఁగఁ
బ్రకటమతితోడ రామదేశికుఁడు వెలసె ||

వ|| ఆతనితమ్ముండగు లక్ష్మీనృసింహాచార్యుండు

సీ || అఖిల వేదాంత విద్యావివేకి పురాణకోవిదుండుత్తమగుణరయుండుండు
నాటకాలంకార నైపుణుండసమానుఁడు భయభాషాక వితోజ్వలుండు
పరమార్థముల కాటపట్టగుధర్మశాస్త్రి ప్రవీణుఁడు పంచశరసముండు
హరిపద పద్మసేవాపరహృదయుండు బుధజననుతపుణ్యపూరుషుండు

తే-గీ|| పరమ వైష్ణవమార్గత త్పరుఁడు గీర్తి
ధనుఁడు,వినయసమన్విత ఘనమనీషి,
సుకృతి లక్ష్మీనృసింహదేశికుఁడు, జగతి
వెలసి పెంపొందె సుజనుల్ వినుతికెక్కు ||

సీ॥ ఆరామదేశికుండా రూఢమతితోడ । భాగ్యసంపదను గోపాలురాణి
వాగ్విశేషములకు వాణిబంభరవేణి । వరశోభనముల కుమారునిరాణి
రూపవిలాస నిరూఢిమన్మథురాణి । శీలముందున వసిష్ఠురాణి
కోమలంబున నలభూమీశ్వరునిరాణి । కల్యాణి! సుశ్రోణి! కంజపాణి! ॥

తే॥ యనగ వంశవధూమణియైనతాయు
మాంబనింపెందఁ బొంది సహర్ష లీల
నిరువురంతట రంగపురీశుఁ గొల్చి
యతనిదయచేత నిర్వురసుతులఁ గనిరి ॥

తే॥గీ॥ నారసత్కీర్తికాములవారితముగ
నగ్రజన్ముఁడు నల్ల నార్యాహ్వయుండు
దీన జనపోషకుండిల దా కర్ణుఁ
డనఁగ, వేరొండెఁ గృష్ణమాచార్యుఁడరయ ॥

చ॥ ఇరవుగధైర్య సంపదన హీనశిఁ బెంపగు హేమశైలమున్
నరబలవిక్రమప్రకర । భాగ్యముగల్గిన భాహులేయునిన్
బరమవివేకశీలమునఁ బ్రస్తుతికెక్కు విదేహభూపతిన్
బరిభవమందఁ జేయఁగల పావన శీలురు వీరలిర్వురున్ ॥

సీ॥ అవలీలజయలక్ష్మి నందిపెంపొందిన గుదికోశ్యతిరుమల కులులకల్లఁ
దలమానికంబన వెలసెనుగుదిమెళ్ల । కస్తూరిరంగాఖ్యనిస్తులయశుఁ
డుభయభాషాకవితోక్త్వ్యఁడఖిలార్ధ । కోవిదుండుత్తమగుణనిధిజయగు
అఖిలవేద వేదాంగశాస్త్రపురాణ । కావ్యనాటకములఁగఅపుమేటి

తే॥ అట్టిమహిమాన్వి వంశమ్ము నారవి శశి
తారకములుగానొల్లఁదలఁనిర్యచటఁ
దత్తుఁడై నల్ల నార్యుండు ధర్మబుద్ధి
రశికశేఖరుఁడను పేరయశముగనెను

తే॥ వాసవుని చేతి కులిశంబు వాడి పడిన
భోరుకోల్పుచు వారిధి మేరఁ జనిన
ధారుణీదేవితనదగు తాల్మి విడిన
నాడిదప్పడు నల్ల నార్యాహ్వయుండు ॥

కం॥ కులశీలములంబుట్టిన
యిల్లాజారభడివ్యష్ట్రి యింటి కెక్కుడున్నన్నెన్
జెలువొప్పఁ దఁగదే జాలిన
కులస్త్రీయనుజానకమ్మఁ గోరి వరించెన్.

కం॥ ఇమ్మహీతలమునఁ గలబల్
కమ్మనిగుదిమెళ్ళ వంశఘని సద్గుణభ్యాం
దమ్ముగల నల్లనార్యగృ
హమ్మునసిరిలీలనుండె నతిహర్షముగన్

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

పీఠిక

నేరచించిన నాటకములలోనీ " తారాచంద్రీయము " నాల్గవయది. నా నాటకములన్నియు స్వకీయ నాటకసభవారు బలుమారులు ప్రదర్శించిరి. ఇట్లు కొంతకాలము జరిగినది. ఇప్పటికి నా నాటకములన్నియు క్రమముగా ముద్రింప తగుప్రయత్నము లొనర్చుచున్నాడను.

పాఠకులగు నోసోదరులారా! బహుకాలముక్రిందటనే రచించియు యింతవరకు ముద్రింపనై తిని. ఏమన? స్వకీయసభవార లంగీకారము లేమింజేసియే సుఁడీ. నావిరచిత నాటకములందు ముద్రణమైన వాటియందిది రెండవది. ఈ నాటకమునందు గలపాటలనుఁ జివర నేననుబంధముగ జేర్చినాడను. మరియు రంగస్థలముల కనువుగ నుండు నట్లేభాగమైన మార్చవలసినచో నటకులు దయతో దెల్పిన ద్వితీయ ముద్రణమున సవరించుకొందునని విన్నవించుచున్నాఁడ.

వేజండ్ల,
20—2—23.

ఇట్లు,
గ్రంథకర్త.

—···—

ఈ నాటకమునందలి ముఖ్య పాత్రలు

పురుషులు

చంద్రుఁడు
సుమంతుఁడు-చంద్రుని ప్రధానమంత్రి
ఇంద్రుఁడు-ఉపేంద్రుఁడు-దిక్పాలకులు
బృహస్పతి
బ్రహ్మ
అత్రిమహాముని
నారదుఁడు

విజయుఁడు విధేయుఁడు చతురుఁడు వికటచతురుఁడు	విద్యార్థులు.

సేవకుఁడు
రాక్షసులు

స్త్రీలు

తార
మదనసాయక-తారదాసి
మోహనాంగి

ప్రదర్శకులకు సూచన.

లిఖితరూపకమగు నా యనుమతిని పొందనివారు

ఈ నాటకమును ప్రదర్శింపఁగూడదు,

అట్లుగాక స్వతంత్రించినవారలు దావాకు పాత్రులగుదురు.

వేజండ్ల,
గుంటూరుజిల్లా.

గూడూరు వేంకటశివకవి
గ్రంథకర్త.

శ్రీ

తారాచంద్రీయము.

నాంది.

ఉ॥ శ్రీరమణీమనోజ్ఞ సర ♦ సీరుహ మిత్రుఁడు సన్మునీంద్ర హృ
త్సారసరోజ బంభరుఁడు ♦ దారగుణుండు వినీల నీరదా
కారుఁ డనాది పూరుషుఁడ ♦ కల్మషచిత్తుఁడు వేణుగాన వి
ద్యారశికుండనారతము ♦ ధార్మికుఁడౌ నలనార్యుఁ బ్రోవుత౯॥

(ప్రవేశము:సూత్రధారుఁడు.)

సూ--(సభవంకఁజూచి) ఆహా! యేమినా పూర్వపుణ్యము.

చ॥ సకలకాళాప్రవీణులగు సజ్జనులార! ధరిత్రిలోన నా
టకము లనేకరీతుల దృఢంబుగ నొప్పచునుండెనైన నే
బ్రకటితమైనయుక్తిఁ బరిపాటిగ నొక్కటియాడఁబూని యిం
చుకభయమోదముల్ బొడము చొప్పనసమ్మతిఁదోసిలొగ్గితి౯॥

ఈ నాటకరాజము నృత్యగీతాభినయ ప్రయోగములతో నాడఁ దలంచిన నాకనుజ్ఞ నీయవలసినదిగాఁ గోరినాఁడ. (వినుట నిభినయించి) ఆ. సభ్యుల వాక్యంబులేయివి. యేమని? ఆర్యా! ఆనాటకరాజమతిత్వరితగతిఁ బ్రదర్శనంబు గావించి మాకు గన్నులపండువుగావింపుమనియా? ఆటులైనసరే. (యోచించి) నేనీ సభికులానందించునట్లిప్పని నెరవేర్చగలనాయని సందేహముఁగల్గినది. ఎందుకన.

తే॥ వేదముల బ్రహ్మసదృశులౌ ♦ విప్రవరులు
వివిధశాస్త్రపురాణ కో ♦ విదులుగాన
పరులచేనొప్ప నీసభా ♦ భ్యంతరమున
నిట్టి నాటకమెటులాడ ♦ బుట్టుబుద్ధి.

ఆయినను నాప్రియురాలింబిలుపించి యోచించెదను. ప్రేయసీ! ఇటురము.

(ప్రవేశము:నటి.)

నటి—ఆర్యా! ఏమి శలవు.

సూ—ఇచ్చట వవరసములు విరజల్లఁజాలు నొక్కనాటకరాజమాడు దురనవిని సభ్యులందరు సావధాన చిత్తంబులతో మనలఁగార వించుటకు విజయముచేసియుండిరి. ఇక్కార్యంబు నాచే నెర వేరునా? లేదా? యని నాకు సహాయముగా నుండుటకు నిన్నిందు రప్పించినాఁడ.

నటి—నాథా! నాటకములెన్నెన్నో పరిపాటిగానున్నవి. ఇప్పుడిచ్చట ప్రదర్శించెడి నాటకరాజము పేరేమి?

సూ—తారాచంద్రీయము.

నటి—దీనిని రచించినవారెవ్వరు?

సూ—

శా॥ భారద్వాజసగోత్రపావనుఁడు! విద్వత్పూర్ణవేద్యుండు వి
స్తారోదారుఁడు! గీర్తికాముఁడు! మహాధర్మస్వరూపుండు! గూ
డూరీవంశపయోధిపూర్ణశశి! సుశ్లోకుండు! మల్లయ కిం
హారంగ్గలై ఘనుండు! వేంకటశివాఖ్యానుండు వ్రాసెంజుమీ॥

నటి—ఆర్యా! యిప్పండితోత్తముల సమ్ముఖంబున నవీన కృతనాటక రాజంబు ప్రదర్శించి గౌరవమందుట చాల కష్టతరము.

సూ—ప్రేయసీ! గీర్వాణాంధ్ర కవిపుంగవులచే రచింపంబడిన యభి జ్ఞాన శాకుంతలాది మహానాటకాలంకార ప్రవీణులగు విద్వ త్సమూహంబుల కానందమొసఁగు నటుల మనమీనాటకమును ప్రదర్శింపలేమని తలంచవలదు. ఎందుకన?

తే॥ గుణములెంచును విబుధుండు ♦ కుజుఁ డెపుడు
దోషములనెంచు, నెట్లన ♦ భాసురముగ
నంచక్షీరనీరముల గ్రహించుకరణి
నీగ దేహమువిడిపుండు ♦ నెఱుఁగుకరణి॥

మన యత్నమునకు దైవయత్న మనుకూల మయ్యెనేని యెట్టి దుష్కరంబగు కార్యములనైన నెరవేర్చగలము.

నటి—ఆర్యా! మీరుశలవిచ్చిన సాదృశ్యముచే నామనోహార్షమైనది. కాని! మనమిట్లు కాలయాపనముజేయుచున్న మనలఁ గౌరవింప విజయముఁజేసినసామాజికులు తాలిమినుంచజాలరు. ముందు నేజేయదగిన కార్యమెద్ది?

సూ—సఖీ! ముందు నీసభ్యులవీనులకువిందుగా వసంతఋతువును గురించి గానానందరసంబును విరజల్లుము.

నటి-ఉ॥ చంద్రుడు మింటఁదేజరిల ♦ జారులు మన్మథబాధనొందని
స్తంద్రితమందమారుతము ♦ సాగఁబికధ్వనులుప్పతిల్లఁగా
సాంద్రనికుంజముల్ విరుల♦సంతతిఁ గ్రాలఁగఁదేటిఝాంకృతుల్
తంద్రజెలంగ మన్మథుఁడు ♦ తల్లె వసంతున కీడుజోడుగఁగా.

సూ—తే. కాంత! కమ్మని నీకల ♦ కంఠకంఠ
రవముచేనేమొ మోడులు ♦ రహిఁజిగిర్చి
మరియు నానందభాష్ప స ♦ మాజములను
మంచుబిందుల నెపముచే ♦ నించెననఁగ ॥

కావున నిప్పుడే శిష్యబృందముతో సురగురుండీసభకు వచ్చున్నాఁడు. మనమిచట నిల్చుట కార్యముగాదు.

నటి—అవునవును. మనముకర్తవ్యం బాచరింతము. రండు.

(ఇర్వురు నిష్క్రమింతురు.)

(ఇది ప్రస్తావన.)

—:o:—

శ్రీ

తారాచంద్రీయము

[ప్రథమరంగము. బృహస్పతి పాఠశాలాగృహము]

(ప్రవేశము:విధేయుఁడు. విజయుఁడు. చతురుఁడు వికటచతురుఁడు)

విధే-విజయా! గురువుగారు వచ్చులోగాఁ బాఠచింతనఁజేయుదమురమ్ము.

విజ—బాఠచింతన నటుండనిమ్ము. కొంతదనుక మనమందరముగూడి బంతు లాడుకొందము రండు. (అని లేవదీయును.)

విధే—నాకు బాఠమురాదేని గురుఁవుగారునన్ను బట్టి కొట్టయత్నించును. అదియటుండ మన అయ్యవారు వచ్చువేళ సమీపించినది. ఛీ. నేను నీతో నాడుకొనరాను. నీవంటి కొంటెవాండ్రతో నేమి పని? నేనుఁ జదువుకొనవలయును.

(పుస్తకము చేతఁబట్టి చదువును.)

విజ—చతురుఁడా! మనమెద్దియైన నాడుకొందము రమ్ము.

చతు-మిత్రమా! గురువుగారువచ్చెడిలోగాఁ బాఠచింతనఁజేసికమేని యొంట దెబ్బలుండవు, లేదేని వారాగ్రహపడి మనలనేమి చేయజూతురో?

విజ—ఛీ! మీయంత తెలివిహీనులీ లోకమందెవ్వరుగలరు? అహాహా రాత్రములు చదువు చదువను కలవరింతయేగాని చదివినట్టు లేదు. వచ్చినట్టులేదు.

విక—విజయుఁడా? వంజగొడ్డున కడలెక్కవయనునది వినియెరుఁగవా?

విజ—అవునవును. అట్లనేయున్నది వికటచతురా! మనము గూడ మణ్కిడ నాడుకొందమా?

విక—ఆ. నాకు వారువీరివలె గురువువచ్చులోఁగాఁ బాఠమురాదను చింతలేదు. కానిమ్ము. (పిల్లియాట నాగుచున్నారు.)

(విజయునిచేతమణి వికటచతురుఁ డొడసికొని.)

విక-విజయా! గాఢమణి నాచేతికందినది. నేనే గెల్చితిని.

విజ—మిత్రమా? గెల్చినది నిజముగా నేనుగాని నీవుగాదు. నాచేత నుండు మణిని యొడసిదీసుకొని నేనే గెల్చితినని పల్కెదవా? యింక చాలింపుము. నీసంగతి నెఱిగియేకాఁబోలు మన చతురుఁడు, విధేయుఁడు నీతో నాడుకొనరాక జదువుకొను చున్నారు. నేనును వారిఁగలసి చదువుకొనియెద.

(అని మెల్లగా బోవుచున్నాఁడు.)

విక—(బిగ్గరగా) ఓరీ! విజయా॥ యెక్కడికిపోయెదవు? నాయాట జెట్టి మరీపొమ్ము. (అనికొట్టి యీడ్చును.)

[ప్రవేశము:బృహస్పతి.]

బృహ-(తనలో) ఏమి యీ వికటచతురుని దర్పము. వీడు పాఠశాలకు బ్రవేశించినదిమొదలు నోరుబెట్టుకొని బ్రతుకుచున్నాఁడు. కానిమ్ము. యింక వీడేమిచేయునో చూచెదఁగాక.

(అని పొంచిచూచును.)

చతు-ఓరీ! మన అయ్యవారు వచ్చుచున్నారు.

విక-ఏరీ! ఎటునుండి?

చతు-ఇటునుండియే.

విక-విజయుఁడా! నామణి నిచ్చెదవా లేదా?

బృహ-(చాటుననుండి చూచుచుండును)

(వికట చతురుఁడు మణి నొడిసికొనిపోయి కూర్చుండును)

బ్రహ-(తనలో) నేనిప్పుడేమియు నెరుంగనివానివలెపోయి వీరివల్ల నిజముదెలిసికొనియెద. (అని ప్రకాశముగా)వికటచతురా! నీవును విజయుఁడును లేచిరండు.

విక—[మెల్లగా]విజయుఁడా! మనముచేసిన వెల్లఁనయ్యవారు చూచిరి కాబోలు.

బృహ-లేచిరారేమి? (యిర్వురువచ్చి నిల్చుందురు)

బృహ-వికటచతురా! మీరేమిటి చేయుచున్నది?

విక—ఏమి లేదు. మేము చదువుకొనుచుంటిమి.

బృహ-నిజముగాఁ జదువుచుంటిరా?

విక—ఇంతమాత్రమున కే నబద్ధమాడనూ-

బృహ-[తనలో] వీఁడు పాఠశాల కీనెలలో బ్రవేశించుటయు, వెంటనే తోడిబాలునిఁబట్టి యింతపనిచేయుటయు, చూడఁగా నీ బాలుడెంతకైనను సాహసుఁడేయగు. [ప్రకా] విజయా! యింతకు మున్ను మీరందరుగలసి యేమిటి చేసినది.

విజ—ఏమియున్నది? మేము చదువుకొనుచుంటిమి.

బృహ-నిజముగానా?

విజ—అబద్ధమేమియున్నది.

బృహ-[తనలో] ఈయిర్వురఁబట్టి గొంతుగోసినను నిజముజెప్ప వారుగారు విధేయా! నేనువచ్చెడివరకీ వికటచతురుఁడు విజయుఁడు జదువుచుండిరా?

విధే-లేదు లేదు.

బృహ-లేక నేమిచేయుచుండిరి?

విధే-ఆడుకొనుచుండిరి.

బృహ-ఏమియాట?

విధే-గూఢమణి.

బృహ-ఆటయేనా? యింక నేమైన జరిగినదా?

విధే-ఆటలో కలహము జరిగినది.

బృహ-కలహమందు ముందు తప్పెవరిది?

విధే—[తనలో] అక్కటా! నే నేమనిచెప్పుదు. యీ నెలలో బడికివచ్చిన చిన్నివాఁడెన్ని నెలలనుండియోయున్న విజయునిబట్టి కొట్టెగదా! వీఁడెంతసాహసుఁడు. నిజముగా వికటచతురునిదే తప్పనియంటినేని గురువుగారు లేనప్పుడు నన్నుమాత్రమున్నించునా? వీఁడు సామాన్యుఁడుగాఁడే? (యోచించి)ఐనను వీనికిజడిసియుబ

ద్ధమాడి యందలిఫల మనుభవించుటకన్న, యీ మూర్ఖునిచే లభించు వంచనల ననుభవించుటయే మంచిది. [ప్రకా] ఆచార్యా! తప్పు వికటచతురునిదే.

బృహ-చతురుఁడా! విజయునకును వికటచతురునకును గలిగిన కలహమును గురించి నీవేమి యెఱుంగుదువు?

చతు-ఈవిధేయుఁడు చెప్పినదంతయును

బృహ-[తనలో] ఆహా! వీరిద్దరును సత్యసంధులనుట కిసుమంతయును సందియంబు లేదు. పువ్వు బుట్టఁగనే బరిమళించును. [చూచి] యీ వికటచతురుం డేండ్లకుచిన్నవాఁడైనను మూర్ఖమునకు చాలా పెద్దయగును. ఐనను వీనినిప్పుడే శిక్షించితినేని నన్నుఁగూడ నలక్ష్యముగా జూచునేమో? (యోచించి) వీనికిఁ జదువుజెప్పుచు శిక్షించిన మేలగు. [ప్ర] వికటచతురా!

విక—ఎందుకు?

బృహ-చదువుకొనుటకు.

విక-చదువు మాకెవ్వరికి నచ్చిరాదు.

బృహ-ఎందుకని?

విక—మాయబ్బకు, మాయన్నకు, జదువు నారంభించినప్రొద్దే యిద్దరయ్యవారలీ లోకమును విడిచినారు.

బృహ-[తనలో] నేను వీనిని మూర్ఖుఁడని తలంచినందులకు నితఁడు సంభాషించినందులకు సరిపోయినది. [ప్రకా] ఛీ. ఛీ. చెడ్డకూతలు గూయక యీముఖముగా గూర్చుండుము.

విక—ఏముఖముగా?

బృహ-తూర్పుముఖముగా.

విక—ఎందుకు?

బృహ-నీ శ్రేయస్సుకొరకు.

విక—మీరా ముఖముగాఁగూర్చుని శ్రేయస్సుగా నుండిరేని మాకు విద్య లెస్సగావచ్చును. లేక మీకేదైన కీడుమూడితే మాకు

విద్యవచ్చుటెట్లు ?
బృహ-శంఠా ! కొంటెకూతలుఁ గూసెదవేమి ?
విక-శంఠా ! కొంటె ! యని యాటిరేని మెడబట్టి గెంటెదరు.
బృహ—(తనలో) వీడు మేరమీరినాకేమాకుమసలుచుండె నేఁ నేను లేని యెడనీబాలురనుఁబట్టి యెంతక్రూరకృత్యమైననుఁ జేయఁగలఁడు. ఐనను వీనినింతట వదలి వేయఁదగదు. కొంతదనుక బెదిరించి యు,పిమ్మటగట్టిగాఁశిక్షించియుఁజూచెదను. (ప్ర)వికటచతురా!
(అనుబంధము 1.)
ఉ॥ గొంటెతనంబుబూని మదిఁ ♦ గొంకక ప్రేలఁగఁజొచ్చితౌర, ఛీ !
తుంటరి భ క్తియుగ్ భయము♦దోసి యలక్ష్యముగాఁ జెరించెదా
బంటుతనంబు చేత నిను ♦ బట్టి చెటాలున దాడపండ్ల నేఁ
గంటకమూని గొట్టెదఁ జౌరా ♦ కాటముగా నొకసారెరాలగ॥
(అని శిగబట్టి కొట్టయత్నించును.)
విక—(భయముతో) స్వామీ ! నేనీదినము మొదలుకొని మీయాజ్ఞ దాటకనుండువాఁడ గావున నాతప్పు క్షమించి జడవదలుడి. మీకువందనములు జేసెద.
బృహ-మంచిబుద్ధి గ్గి చదువుకొందువా ?
విక_ఆ. ఆ. (జడవదలుచున్నాఁడు.)
[ప్రవేశము: అత్రిమహాముని-చంద్రుడు.]
బృహ-(లేచి నిలచి) అత్రిమహామునీంద్రా ! ఈ యుచితాసనంబుపై వసింపుము.
అత్రి-ఆలాగే వశించెద. (కూర్చుండును)
విక-మునీంద్రా ! వందనములు.
అత్రి-శుభమగుగాక.
విక-బృహస్పతులవారు
బృహ-ఏమి ?
విక-ఏమున్నది. (అని అత్రిమహామునిదెసఁజూచి నవ్వును.)

బృహ - ఛీ. వెధవ, నవ్వెదవేమి? నీవు చెప్పదలంచినదానిని చెప్పుము.

విక — ఏమిలేదు. ఈయయ్యగారియొద్ద తెల్లనినార కొల్లగానున్నది. మన పుల్లపెయ్యకు త్రాళ్ళు వేసికొనవచ్చును. కొంచెమడిగి పుచ్చుకొందునా?

బృహ - ఓరీ తుంటరీ! వీరు మహామునులుగనుక గడ్డము పెంచుకొని యుండిరి.

విక — సరే! నేనది నారయనుకొంటిని. అది యటుండనిమ్ము. యీ యయ్యనెత్తినబెట్టిన చుట్టకుదురు మన దొంతికుండలక్రింది కక్కురకువచ్చునేమో చూడుడి.

బృహ - కుంకా! అది చుట్టకుదురుగాదు. వారు మహాజటిలులుగనుక జడలు ధరించియున్నారు.

విక — స్వామీ! కుంకయంటె వంకరేమిగలదు? వీరిచేతినున్న కుండ నడుగుదునా?

బృహ - అది కుండగాదు కమండలము. నీవిట్టి దుర్భాషలాడక నూరకుండుము.

(అని కొట్టబోవుచున్నాఁడు.)

బృహ - ఆ॥ మునివరేణ్యమీర ♦ లనఘులి_త్తరి నరు
దెంచినంత నస్మ ♦ దీయగృహము
పావనంబుజెందె ♦ మీవలసినపనుల్
దెలియబల్కు_మయ్య ♦ తెల్లమిగను॥

అత్రి — దేవగురు! ఆకర్ణించుము.

తే॥ గీ॥ మాకుమారుని రూపర ♦ మాకుమారు
నెల్లవిద్యలఁజదివించి ♦ యుల్లమలరఁ
బండితునిజేసి కీర్తి భూ♦మండలమున
నిండగాఁజేయుమయ్య మ♦నీషిముఖ్యా!

తే॥ గీ॥ ఇదియటుండగ నెండ క♦న్నెరుఁగడింక
నాఁకటికి నోర్వఁగాజాల ♦ డీకుమారుఁ

డట్లుగాన, దయారసం • బతిశయిల్ల
బోధివవే, నిర్జరాచార్య • నీవు వీని॥

బృహ-మంచిది. నేనీ చిన్నవాని నెల్లవిద్యలయందతినిపుణునిగాఁ జేసె దఁగాని యీతని నిచ్చోవిడచి మీర లాశ్రమంబునకు వేంచేయుఁడి.

అత్రి-అలాగే బోయివచ్చెద. కుమారా! నీవిచ్చోనుండుము.

చంద్రు-తండ్రీ! అత్రిఋషీంద్రా!:-

విక-అయ్యా! అది తుడుచుకొను.

అత్రి-అదేమిటి?

విక-అదే. అదే. ఆయబ్బనడుగండి.

అత్రి-ఛీ.ఛీ. భ్రష్టా! వదరకు.

విక-అయ్యా! భ్రష్టుఁడంటే నష్టముగద్దా?

అత్రి-ఈతూరి నోరెత్తితివేని తగినంతశిక్షఁ జేసెదఁ దూరముగాఁ బొమ్ము. (అని కొట్టబోఁవు చున్నాఁడు.)

చంద్రు-నాన్నగారూ! నన్నయ్యవారు పత్తుకొని **తిత్తునో! కొత్తునో!** కోదండము బత్తించునో. నేనొంటిరిగానీపాతశాలలోనుండలేను.

విక-ఓహోహో. పాతశాలగాదు. ఇదిక్రొత్తశాలేనండి. చూడండి.

అత్రి-ఓరీ! పాతశాలగాదు. పాఠశాలయని చెప్పుచున్నాఁడు.

విక—స్వామీ! యింతమంది వినునట్లీతండు పాతశాల యనుటయు, మీరు పాఠశాలయనిచెప్పుటయు, సరసముగానేయున్నది. మీ మాటలు వినినవారందరు సంతోషించుచుండిరి.

అత్రి-పలుకాకీ! అట్లుగాదు.

విక-ఇంకెట్లు?

అత్రి—ఈచంద్రుఁడు చిన్నవాఁడగుటచే చిలుకపలుకులరీతి ముద్దుమాట లాడుచుండెను.

విక-అటులనా? సరే.

అత్రి—చంద్రా!

చంద్రు-ఏమినాన్నగారూ.

అత్రి- సీ॥ మాపుత్రరత్నమా ♦ మర్యాదగానీవు
నేడెల్పునీతులు ♦ నెమ్మివినర
సొమ్ములలోన ని ♦ జమ్ముగా విద్యా ధ
నమ్మును మిగిలిన ♦ సొమ్ముగలదె?
గనపసిండికి చెఱ ♦ కునకు వాసనచిత్ర
మునకు ప్రాణముపోల్కి ♦ మనకువన్నె
దెచ్చుగావున, నీవు ♦ హెచ్చుగా దేవుని
సేవించినటు గురు ♦ సేవఁజేసి
తే॥ గీ॥ సకలవిద్యల శ్రద్ధతో ♦ సంగ్రహించి
గురువుచే దీవనలబొంది ♦ పరమహర్ష
మానసుఁడవయి సెలవంది ♦ మందిరమ్ము
జేరఁగారమ్ము సత్కీర్తి ♦ జెందతండ్రీ!

(అనుబంధము 2.)

చంద్రా! మేమప్పుడప్పుడువచ్చి నీపైఁదప్పులెన్నకుఁడని యిప్ప లుకులవెలది పతితోఁ జెప్పెదముగావున నీవిప్పలుకులకొప్పి యొప్పుగా నిప్పరంవిరాచార్యుచెంతనుండి దండిపండితుండవుగమ్ము.

చంద్రు-తండ్రీ! మీయాజ్ఞదాటక నుండువాఁడ-

అత్రి-కుమారా! నేనుపోయివచ్చెద నికనిల్వుము.

చద్రు-చిత్తము. (అత్రి నిష్క్రమించును.)

బృహ-చంద్రా!

చంద్రు-ఏమి గురువరా?

బృహ--నిన్నుబదునెనిమిది విద్యల నతిశ్వరితగతిఁ జదివించి యీధరా మండలంబున నిన్నెదురించ బదులులేరనుపించుటయగాక నా యంత వానిగాఁ జేసెద నికఁ జదువుకొందుపురమ్ము.

చంద్రు-చిత్తము. (అని సమీపించి కూర్చుడుడు)

బృహ- శ్లో॥ "శుక్లాంబరధరంవిష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజం

ప్రసన్నవదనంధ్యాయే । త్సర్వ విఘ్నోప శాంతయే ”
(ఇది చంద్రుడు చెప్పుకొనవలయును)

బృహ-(స్వ) ఆహా! యీచంద్రుని బుద్ధికుశలత యెంతని బొగడుదు. నానోటిమాట బెదవి దాటకమున్నే గ్రహించి బహురచనగా జదువుచుండెను. ఏమి! వీని తెలివి. (ప్ర) చంద్రా! నేను వచ్చునంతకు నీవీగ్రంథంబు తెల్ల సాంగమ్ముగాఁ జదివి యందలి సంగతులనెల్ల సంగ్రహించుము.

చంద్రు-అలాగేచదువుకొనియెద. (అనిగ్రంథంబులుగైకొని చదువును)

(బృహస్పతి నిష్క్రమించి కొంతసేపటికి మరల ప్రవేశించి)

బృహ-చంద్రా! గ్రంథంబులఁగల సంగతుల సంగ్రహించితివా?

చంద్రు-ఆ. గ్రహించితిని.

బృహ—అటులైన అబ్జశబ్దమునకెన్ని యర్థములు గలవో బహుజాగరూకతతో వినిపింపుము?

చంద్రు-వక్కాణించెద శ్లో॥ “అబ్జప్పద్మేర్జునే హేమ్నా । మీనేచంద్రే ప్రభాకరే” ఇతివిజయః॥ “అబ్జప్పద్మే సుధాయాంచ । నవనే పావకేథనే స్కంద్రే చంద్రే శ్వేతవాహే । సముద్రేకనకేనిధౌ। అబ్జస్సుధాయామిందాౘ నిధౌశ క్తి ధరేనవ । ఇత్యుత్పలమాలాయాం ॥ అబ్జశబ్ద మిన్నింటియందు వర్తించును.

బృహ-(సంతోషముతో) చంద్రా! నీవు నాయంత చదువరివైతివి. గావున నేనుకొన్ని ప్రశ్నంబులిచ్చెద వాటికిఁ దగు సమాధానంబు జెప్పుము?

చంద్రు-గురువరా! మీప్రశ్నంబులకు సమాధానంబిచ్చుట కేనెంతవాఁడను. ఐనను నాకు దోచిన తెరంగున నుత్తరంబు లిచ్చెద. శెలవానంగుడు.

బృహ-చంద్రా! ఈభువనమున కేదిదిక్కు?

చంద్రు-సత్పురుషులు,

బృహ-సర్వలోక సమ్మతుండెవ్వడు?

చంద్రు-గర్వహీనుఁడు.
బృహ-మృత్యుజీవుఁడెట్టివాఁడు ?
చంద్రు-(యోచించి)

తే॥గీ॥ సప్తసంతతులందు బ్ర ♦ శస్తిగాంచు
వాఁడు! ఘనవిద్య నేర్చిన♦వాఁడుసుకృత
మందువాఁడు! సు! గృతి ♦ జేసినట్టివాఁడు
నీతిదప్పనివాఁడు! సూ ♦ భూతలమున.

బృహ-ఈలోకమందు నమ్మదగిన వారెవరు?
చంద్రు-తే॥గీ॥ భర్తదాపున నీవరై ♦ వంబటంచు
నావలకు మోము ద్రిప్పంగ ♦ నాగ్రహంబు
దాటెనని వారిబోనాడి ♦ తగుదునంచు
దిరుగుస్త్రీలను, నమ్ముట ♦ ధీమతంబె?

బృహ-ఇఁక నెవ్వరైన నుండిరా?
చంద్రు-తే॥గీ॥ భూతలంబునగలయట్టి ♦ భూపతులకు
శ్రోత్రములె నేత్రములుగానఁ ♦ జూచిశిక్షఁ
జేయబూనక నెవరేని ♦ చెప్పుమాట
నమ్మిశిక్షించు నృపతిని ♦ నమ్మదగునె?

బృహ-బళా! మంచిగానున్నవి. యీలోకమందు హాలాహలమును మించినదేది?
చంద్రు-బ్రాహ్మణోత్తముల ధనము.
బృహ-చంద్రా! నాప్రశ్నంబులకు దగు నుత్తరంబులుజెప్పి నన్ను పరితోషమంద జేసితివి. నీకు శుభమగుగాక.
చంద్రు-గురూత్తమా! మీదయారసంబుగల్గ నాకేమికొరంత?
బృహ-వత్సలారా! యిప్పటికి చాలవేళ యైనది. గాన మీరందరు నిలయములకుజని సాదంబు మెసవిరండు. నాకును యనుష్ఠానకాలమైనది. చంద్రా! మనముఁగూడ పోవుదమురమ్ము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు) అవనిక జారును.

శ్రీ

తారాచంద్రీయము

ద్వితీయాంకము-

ప్రథమరంగము - బృహస్పతిగృహము.

[ప్రవేశము:-వికటచతురుఁడు, బృహస్పతి కూర్చునియుండ] సేవకుఁడు

సేవ-బృహస్పతులవారు నమస్కారములు.

బృహ-జయమగుగాక. నీవిపుడిచ్చటి కేతెంచిన కార్యమేమి?

సేవ-కం॥ సురపతి జన్నమొనర్పఁగఁ
దిరమతినిదలంచితోడి తెమ్మనె మిము స
త్వరితగతి, వెడలి సవనము
బరువడి నెరవేర్చిపూజఁబడయఁగవలయున్॥

(అనుబంధము 3)

బృహ—సరే మంచిది. నీవు నగరున కరుగుము. నీవెంట నేనును వచ్చెదను.

సేవ-చిత్తము (నిష్క్రమించును)

బృహ-వికటచతురా! తారాసతిని యిచ్చటికిఁదోడ్కొనిరమ్ము.

విక-చిత్తము (నిష్క్రమించును)

[ప్రవేశము:- తార, మదనసాయక]

తార-నాథా! వందనములు.

బృహ-మంగళాంగీ! మంగళమగుగాక.

తార-మీరునన్నిచటికి బిలుపించిన కార్యమేదియో శలవొసంగవేఁడెద.

బృహ-(కొంచెమూరకుండి) సఖీ! ఒక కఠినమగువార్త నీచెవినివేయ వలసి వచ్చినది.

తార-(తొందరగా) అంతకఠినమగువార్త యేది?

బృహ-ఏమియున్నది. నేను నిన్నడబాయవలసిన కార్యమొకటి తట
స్థించినది.

తార-[స్వ] నాకోరిక నేటికి చేకూరివచ్చినది. [ప్రి] నాథా! అది
యెద్దియో తెలపీయ వేడెద.

బృహ-దాపరమేల? శతరాయుధుండు సవనంబు సంఘటించదలంచి
సత్వరంబుగా నన్నుఁ దోడ్కొనిరమ్మని సేవకునిబంపియుండె.
గాన నేనచ్చటికరిగి త్వరితగతి దిరిగివచ్చెదను.

తార- [సిగ్గభినయించుచు] (దీనత్వముతో)

(అనుబంధము 4)

సీ॥ ఇంటనేనుండ మీా ♦ వెంటనేపచ్చెదఁ
బంచాస్త్రుడిటకంట ♦ గించెనకట
గొంటుతనముబూని ♦ తొంటిప్రేమల సడు
గంటఁజేయుట న్యాయ♦మగునె? యకట
ముమ్మరంబైన మో♦హమ్ము గ్రమ్మెనుమిమ్ము
బాసిన క్షణమైన ♦ బ్రతుకనకట
పాపిష్ఠియాబ్రహ్మ ♦ పగబూనియిర్వుర
నెడఁబాపఁగామది ♦ నెంచెనకట

తే॥ గీ॥ ధాటిగా నెన్నుదుటిగీత ♦ దలఁగదకట
యెన్నిజెప్పిన రుచిగల్గ ♦ దేలనకట
కఠినమా మీామనంబింక ♦ గరుగదకట
ఏటికీకంతశోష? నాకేల? సకట!

బృహ-[స్వ] ఏమీా! యీతార ప్రణయకలహారంభ సంభాషణ సూ
చించుచున్నది? [ప్ర] (అనుబంధము 5)

ఉ॥ ఇంతిరో చింతయేల? మన ♦ యింట శశాంకునినుంచి నేశచీ
కాంతుని జేరియజ్ఞము చో♦కాటముగానెరవేర్చి యిప్డు కా
సంతలో నాతనిం బరమ ♦ హర్షమునం దగఁదేల్చి గౌరవం
బెంతొగ నందివచ్చెదర ♦ కీతని బ్రోచుచునుండు మిచ్చటన్॥

నేను తిరిగివచ్చువరకు నీవీ వియోగరుజకు లోబడక సంతోషంబుగా నుండుము.

తార-నాథా! ఒంటరిగా నీయింట నుండలేను. మీ వెంట వచ్చునట్లాజ్ఞాపించుటకు మీకాభావజుం డభిప్రాయంబు గల్గించుగాక

బృహ-అవును నీసంగతి నేనెరుంగనా? నీవభము సుభంబెరుంగనిదానవగుటచే నిట్లు బల్కితివికాని! నేనొక్కసంగతిఁ దెల్పెద.

సీ॥ వినుము సత్స్త్రీ ర్తిని ♦ విపులంబుగాఁగను
ఘనవేణిచిత్త వై ♦ కల్యమువిడి
మగడింటలేని సమయమందు భామిను
ల గణితమగుసౌఖ్య ♦ మందగోరఁ
దగదు, కురులుదువ్వి ♦ తగబూలుదురుమంగఁ
దగదు, మృష్టాన్నంబు ♦ దగదుదినఁగఁ
దిలకంబు సొగసుగాఁ ♦ దిద్దరాదదిగాక
కలపంబుబూయరా ♦ దలరుచల్వ

తే॥ గీ॥ చీరలను గట్టరాదట్టి ♦ చిహ్నములను
ఘనపతివ్రతలుందురు ♦ కౌతుకమున
గనుక ననుభగవంతుని ♦ గానెనీవు
మనమునందున నెప్పొద్దు ♦ మరువకుండు॥

ప్రియా! నీవీ పతివ్రతా లక్షణంబుల నతిక్రమించక నారాకకెదురుఁజూచుచు నీయింటియందెంతో సంతోషముతో నుండవచ్చునే సంశయించెదవేమి? యిదిగాఁక,

గీ॥ వనితచంద్రుడు వయసున ♦ బాలుఁడయ్యు
పరువమగు దెల్విలోఁబెద్ద ♦ భవనకృత్య
వర్తనలనను మరపించు ♦ వాఁడు వీనిఁ
బ్రియునిగానెంచి బ్రోవవే ♦ భీతనేత్రి!

విక-ఐహి. హి. హి. హి. (వికటముగ నవ్వును.)

బృహ-ఏమిరా ఇకిలించెదవు.

విశ-ఏమిలేదు. ప్రియుఁడనగా మగఁడుగదా? మీరిట్లుల బల్కితిరనే?

బృహ-ఓరీ! ప్రియశబ్దము ప్రేమగలవానియందుఁ జెల్లును. గనుక నేను చంద్రుని ప్రేమగల శిష్యునిగా నెంచి ప్రోవుమంటినిగాని వేఱుం డుగాదు.

విశ—గురువరా! ఒక్కొక్క శబ్దమున కనేకయర్థంబులుండును. ఐన ను మీరీ శబ్దంబున కిట్లూహించి పల్కితిరిగాని మనయమ్మ గారి యభిప్రాయము వేరొక యర్థంబుపై బోవునేమో?

బృహ-ఛీ. ఛీ. వదరకు మాతారాసతి పరమపతివ్రత యగుటచేఁ గలలోనైనఁ జిత్తముచెదిరి చెడుపనులఁజేయ నొడంబడదు.

విశ-అమ్మగారిసంగతి అయ్యవారికే యెరుక. ఇతరులకెరుకయగునా

బృహ-నిజము. (తార భయమభినయించుచు తలవంచుకొని)

తార_ ద్విపద.

ఏమనుదాన నే | నెట్లుసహింతు
నోమనోహర! మీవి | యోగసాగరము|
నేలాగునీదు దు | నెవరు దిక్కరయ|
నోలగమనతలం | బొక్కటెగాన|
విరహామగ్గలమయ్యె | వినుము స్త్రీపురుషు
లరయక్షీరోదక | న్యాయంబురీతిఁ
గలసి మెలసియుంద్రు | గద మీరలెపుడు
చెలిమిసంపదలం | చెడువారుగాదె
యేనుజేసిన తపం | బేమకోగాని
జానుగా యజ్ఞదీ | క్షల గొన్నినాళ్ళు
నిక్కమౌ తీర్థాల | నే కొన్నినాళ్ళు
లొక్కప్రొద్దులచేత | నొగికొన్నినాళ్ళు
ఋతుదినంబులటంచు | నెంచి కొన్నాళ్ళు
లలితశయనపముల | నట కొన్నినాళ్ళు
సరవిగాఁబన్ను వే | సటఁగొన్నినాళ్ళు

వసుమంపు ప్రాయ ము । ప్పగిదిగానేగ
నెన్నడు మీకౌగి । లెరుగంగనైతి
జెన్నుగానిపుడు మీ । చెంతనుండుటకు
దిన్నగా నోచనై । తినిగదా మరుని
జన్నమునకు సాటి । జన్నమున్నదియె॥

నాథా! నామనవి నంగీకరించి మీ రిచ్చటనే యుండవలయునని కోరుచుంటిని.

బృహ-కాంతామణీ! సురవరుని శాశనం బతిక్రమించి నేనిచ్చట నుండుట ఘనమగునా? నామాటవినుు. నీకేమి భయము? నేను దిరుగ వచ్చువరకు నీవీ మునికుమారుని "నీ కుమారునిగా" నెంచి పోషించుచుండుము.

విక—బాగు బాగు. ఎక్కువచదువరులకు మిక్కిలి చపలముండునన్న సామిత నూటికి దగిలివచ్చినది సుమండీ.

బృహ-ఏమిటీ! తగిలివచ్చినది, తిరిగిచెప్పుము?

విక—స్వామీ! కోపమువలవదు, నీ కుమారునిగా జూడమంటిరి గదా! యీయయ్య మనయమ్మకు మన్మధుండనియెంచియేనా? మీరు శెలవిచ్చినది.

బృహ-ఓరీ శుంఠా! నీయొక్క కుమారునిగాఁ బోషణ సేయుమంటిని గాని వేరుగాదు.

విజ—స్వామీ మంచికార్యమేయగు. దెలియక బల్కితిని. చెంపలువేసి కొనవచ్చును.

బృహ-ఛీ. వెధవా! వదరకుము. (అనికొట్టబోవుచున్నాఁడు.)

బృహ-ప్రాణకాంతా!

సీ. ముల్లోకములఁగడు ♦ జల్లనిచూపులఁ
జల్లఁబోచెడు దేవ ♦ వల్లభుండు
పిలువనంపుటచేత ♦ వెడలుచుంటిని నిన్ను
విడిచిపోవుటకు నా ♦ కడుగుబడునె?

నీరూపుజూడని నిమిషము ♦ తార తా
ర, యటంచు మదిగల్గ ♦ రపడునట్టి
యేనచ్చటికి బోయితేని ♦ నాప్రాణంబు
లిరవుగా నీమేని ♦ సరసియుందు

తే॥ కీ॥ నిలచియుందును లేకున్న ♦ నిలువగలనె?
యంతవర కెట్టనో యట్ల ♦ నతిథిపూజ
బరగసల్పుచునగ్నులే ♦ మరకయుండు
శిష్యుఁడగుజంద్రుబో్రివు ♦ రాజీవనేత్రి!

తార- ప్రాణేశ్వరా! నేను మిమ్మెంత వేడుకొన్నను జాలిబొంద రేల? [యోచించి] మిమ్ముబాసిన నేనెట్లు బ్రతుకగలను? మీరిలు వెడలిపోవుట నేనుజేసికొన్న పురాకృత కర్మముగాబోలు.

బృహ-ప్రియకాంతా! నిన్నువిడిచి క్షణకాలమైన యుండలేనిది యుండ గల్గినది నీ వెరుంగవా? నాకుదడవగుచున్నది నామాటకు మరు మాటలాడక నీవీయింటనుంటివే వెంటనే తిరిగివచ్చెద నీసం గతి నాకుదెలియదా?

తార--నేనీముసలివాని నుండవలసినట్లుకు బలవంతముఁ జేయదగదు [ప్రి] నాథా! పతివ్రతలు పతిశాసనం బతిక్రమించుట బాడిగా దనునది నాకెరుక లేదనుకొంటిరా? తెలిసియుండియు మీ పైగలిగియున్న మోహమున నన్నిట్లుయ్యెలలూపుచున్నది. ఐనను మీమాటఁ జవదాటలేక నుంటిని. (స్వ) కానిమ్ము. నేనాత్మ కుమారునివలె నీ యత్రికుమారుని భావించుకొనిభావజ తాపం బపనయించుచు పోషించుకొనియెదగాక.

క॥ ఇదిగాక నేటినుండియు
సదమల చారి ♦ త్ర! విధుఁడు జక్కని ప్రియుఁడౌ
గదనీకుఁ బ్రియకు ♦ మారుని
ముదమొదవగఁ దలపుచుండు ♦ మునిజనవంద్యా॥

నాథా! మీరలిచ్చట విచారంబులుమాని యచ్చటికిఁజని క్రతువు

నిర్వర్తించి తిరిగి త్వరితముగాఁ దయచేయవలయునని కోరిక.

బృహ-మంచిది. పోయివచ్చెదను నీవు గృహంబున కేగుము.

తార-చిత్తము. (అనుబంధము 6) (నిష్క్రమించును)

బృహ-చంద్రా!

తే గీ॥ మున్ను జదివిన శాస్త్రంబు ♦ లన్ని మరల
నిరతమును బఠియింపుచు ♦ నేర్పుమీర
నాదు సాంగత్యమెడలిన ♦ నాతి నీవు
గావు, మస్మద్వియోగ దుః ♦ ఖంబుదీర॥

విక-బళా. బళా. బాగుగా శెలవిచ్చితిరి సుమండీ.

బృహ-ఏమిటి. నేనేమంటిని ?

విక—ఏమిలేదు. పగనికొరకు వగలఁబడు మీ మగువనుఁ జంద్రుని బ్రోవవలసినట్లుగా మీరన్న వెంటనే చంద్రునికి సంశయముఁదీరియుండును.

బృహ-సంశయమేమిటి ?

విక—అయ్యా! మీరింటనుండరని మీరు జేయు పనులన్నియు మన యమ్మగారిని గూర్చుండఁబెట్టి యీ చంద్రయ్యను జేయమన్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

బృహ-ఓరీ! పోకిరీ! పలువకూతులు గూసెదవేమి?

విక-మరేమియుగాదు. పని. పని. లెండి.

బృహ-ఓరీ! తుంటరీ! దానియర్థమదిగాదు.

విక-ఇంక నేదో శెలవీయవేడెద ?

బృహ-తారచిన్నదిగనుక నేను లేనని దుఃఖపడకుండునట్లుగా జూచుచుండవలసినదని నుడివితినిగాని యొండుగాదు.

విక-స్వామీ! మాటలునేర్చినవారితో మాట్లాడగలవారెవ్వరు ?

బృహ-ఛీ, వదరకుము. చంద్రా! నేనుపోయివచ్చెదను.

చంద్రు-చిత్తము. మీయాజ్ఞ దాటక నుండువాఁడ.

విక-నీవట్లనే జేయుము. (అందరు నిష్క్రమింతురు)

శ్రీ

తారాచంద్రీయము

తృతీయాంకము-

[ప్రథమరంగము - తారమందిరము లోభాగము]

[ప్రవేశము:-తార కూర్చుని కన్పట్టును]

తార--[స్వ] నాపీడ వదలినది. నూరుగజముల యెడముగానుండ ముసలికంపుగొట్టు సురగురునకు రూపవయో విలాసాది శుభలక్షణములచే నొప్పెడి నేను కపటవృత్తింబూని "మిమ్మెడబాసియుండఁజాలననఁగా" నామాట నిజమని నమ్మిపోయెను. ఏవారైన నూరికిపోయిన వాని నూరేగునట్లు జేసిరేసి వారిని నేనొక దేవునిగ భావించుకొని చంద్రునితోఁ గలసిమెలసి సుఖముగా బ్రతికెదను. (యోచించి) అహా! నేడుమొదలు పంచశరుని బరిహసించు హిమాంశుని దైవంబుగాఁదలంచి బద్ధానురాగనై యాతనితో యథేచ్ఛగానుండ నోమినపుణ్య మింతయంతయని కొనియాడశక్యమా? [ప్రి] మదనసాయకా!

మద-[ప్రవేశించి] ఏమిశలవు

తార-పాఠశాలలోఁజదువుచున్న చంద్రునియొక్క-సారి యింటికిరమ్మని చెప్పుము.

మద-ఎందుకు?

తార-ఆడుకొనుటకు

మద—[స్వ] ఈమె పతివియోగంబుచే నీయింటియందొంటరిగానుండ భయముజెందికాబోలు! చంద్రుని యాడుకొనుటకు పిల్చుకొని రమ్మని శలవిచ్చినది. (యోచించి) ఈ యింట దానొంటరిగా

నుండ లేకున్న నేనుంటినిగదా ? నన్ను సహాయముగాఁ గోరుకొ నఁదగదా? నాతో నాడుకొనఁదగదా? (కొంచమూరకుండి) కాదు. కాదు. యీతార కాతారా పతియందు భ్రమదగిలి యుండి యీపన్నుగడఁబన్నినదని తోచుచున్నది. (పరి) పోయి వచ్చెద. (నిష్క్రమించును)

[పునఃప్రవేశము:-మదనసాయక చంద్రునితో]

తార-చంద్రా! రమ్ము. యీపీఠ మలంకరించుము.
చంద్రు-(కూర్చుని) అమ్మా! నన్నుఁబిలచిన కారణమెయ్యది?
తార-చంద్రా! దెల్పెదను. నన్నమ్మాయనకుము.
చంద్రు-మరెట్లు బిలువవలయును?
తార-కొమ్మాయని.
చంద్రు-(కొంచమూరకుండి)తల్లీ! నన్నుబిలచినకతంబు శలవీయ వేడెద
తార-(చిరునగవుతో) చంద్రా! తెలుపవలెనా?

(అనుబంధము 7)

సీ॥ ముచ్చటాడరప్రేమ ♦ ముప్పిరిగొనెసుమా
పచ్చవిల్తుండెద ♦ బగులునట్లు
పద్మబాణంబుల ♦ బట్టిగొట్టగఁజొచ్చె
నిదొజాడు తమిహెచ్చె ♦ గదరనేటి
కొంటిగనబ్బితి ♦ వోరినాకెమ్మోవి
పంటితోనొక్కుచు ♦ జంటితేనె
నంటఁగ్రోలితివేసి ♦ తుంటరిమరుఁడడు
గంటిపోవటులగా ♦ కుంటెప్రాణ
తే॥ ములను, దోడఁగబూను నిష్ఠుడువిధాత్రు
కఠుణమనపయిరంజిలె ♦ గాన త్రిదశ
పరగురుండూరికేగె నిష్పట్లరాడు
నామనోరథ మీడేర్చు ♦ నాటెగాడ!

మదనసాయకా! యీచంద్రునికొక్క పీఠంబు దెచ్చియుంచుము
(పీఠిక దెచ్చివేయుచున్నది-)

తార-ముద్దుసామి! యిమ్మదనసాయక పచ్చలగద్దయనొద్దిక గాదెచ్చి యుంచినది పెక్కుసుద్దులతో బనియేల? ప్రొద్దుబోవుచున్నద. నీవీపీఠంబుపై గూర్చుండుము. (చంద్రుడు సంశయించును)

తార-సంశయం బేటికి? కూర్చుండుము.

చంద్రు-చిత్తము. (కూర్చుండును)

[ప్రవేశము: మోహనాంగి] (ఒక వైపునుండి)

మోహ-మదనసాయకా! మదనసాయకా! తార లేదటే?

మద-ఉన్నది.

మోహ-ఏమిచేయుచున్నది.

మద-కొంచెము నిదానించితివేని బయలునకువచ్చును.

మోహ-చెలీ! తలుపుదీసితివేని తారతోనొకసంగతిమాట్లాడిపోయెద.

మద-ఉండుముండుము. తొందరించకు.

మోహ-నీపుణ్యముగాని నేను తొందరగా పోవలెనే.
(మదనసాయక తలుపుఁ దీయుచున్నది.)

మోహ-(యోచించి) చెలీ! లోపలమాట్లాడు వారెవ్వరు?

మద-ఎవ్వరుండిరి?

మోహ-ఎవ్వరు లేరా? అటులైన నేను వెళ్ళవచ్చునా?

మద-(నిరుత్తరయగును)

మోహ-చెప్పవేమి?

మద-(నిరుత్తరయగును)

మోహ-(స్వ) ఇది నామాటకుమాఱుమాట జెప్పకున్నది. ఇదంతయు నేదోయొక మాయగానున్నది. ఐనను మెల్లగా లోతుదీసెదను. (ప్ర)మదనసాయకా! నీచెలికత్తెనగు నాయొద్దనా నీదాపరము నిజముచెప్పక.

మద-దాపర మేటికి?

మోహ-దాపరములేనిచో లోపలికివెళ్ళి తారతో మాట్లాడివచ్చెదను.

మద-ఏమిమాట?

మోహ-ఏదో యొకటి. నీకెందులకు?

మద-అటులైన నిప్పుడు వీలుగాదు.

మోహ-ఇం కెప్పటికివీలు?

మద-ఒకగంటాగితివేని

మోహ-గంటవరకు తారకు నీకును తీరియుండునుగాని నాకుతీరదు.

మద-తీరక నీవేమిచేసెదవు?

మోహ-ఇకచాలు సరసము. నీతోనాకేమిపని తారతోగాని.

(అని సోవగమకించును.)

మద-పోకు పోకుము. కొంచెమోర్చియుంటివేసి తారయేవచ్చును.

మోహ-నేను వెళ్ళవలెనే. మదనసాయకా! లోపలికిపోనిమ్ము.

(అని గడ్డముపట్టుకొనును)

మద—సరిసరి. గుట్టుగలదాని వెల్లడి చేసుకొనుట న్యాయమా యేమి? మాట పెదవిదాటిన కోటదాటును (యోచించి) ఎద్దియైనను కార్యారంభమునకు ముందే యోచనఁజేయవలయును.

మోహ-అవును నాకుఁజెప్పటకంతగా సంశయించెద వేల? గూఢముగానున్నదాని వెల్లడి జేయుటకు నేనంత వెర్రిదాననా?

మద—నీవును నావలెనే గుట్టుగలదానవని యెరుంగుదును. ఐనను చెప్పటకు సంసయమొకమూల వేధించుచున్నదే?

మోహ-ఎందుకు వేథ? చల్లకనివచ్చి ముంత దాచుకొన్న లాభమగునా? నిజముఁజెప్పుము. నీవు నిజముచెప్పవేని లోపలికివెళ్ళి సంగతిగ్రహించకుండ వెళ్ళను.

మద—(స్వ) ఈపీడ నిజముఁ జెప్పదనుక వదలునట్లులేదు. (మో.) చెప్పినమాత్రిమేమి? [ప్ర] మోహనాంగీ! అలాగే చెప్పెదను గాని యీసంగతి నొరులచెవిని బడనీయనని వాగ్దానముఁజేసెదవా?

మోహ-యీసంగతి నాచెలికత్తెలకై నను(జెప్పను.
మద-నిజము? చేతిలోఁ జేయివేయుము.
మోహ-నిజము. (అని చేతిలోఁ జేయివేయును.)
(అనుబంధము 8.)

మద-సీ॥ శిరమునంటుచునుండె ♦ సరసిజారికిదార
కరకంకణాల్ ఘల్లు ♦ ఘల్లుమనఁగ
నలుగుబెట్టెఁగపోల ♦ ముల పయిఁగమ్మలు
తళతళకాంతులు ♦ దళుకులెత్త
నభిషేకమొనరించి ♦ యాతని నెఱికురుల్
దడినొత్తి చిక్కుల్ల ♦ సడలఁజేయఁ
దిరముగు గస్తూరి ♦ తిలకంబు దాఁదిద్ది
వరభూషణంబు లిం ♦ పలరఁబెట్ట
గీ॥ వేడ్క శిగకును విరజాజి ♦ విరులుజుట్ట
నతిదుకూలాంబరములు స ♦ మ్మతిగఁగట్ట
సొగసుగుల్కెడి పనుల నా ♦ సుదతిచెట్ట
డెందమునఁ జేసెనాతని ♦ కీకుముట్ట॥

తార, చంద్రుని యనేకవిధంబుల నలంకరించి సరస్నానంబులు బసిండిగిన్నెలోనుంచి కరకంకణక్వాణమెసఁగునట్లు విరజాజిసురటిచే వి సరుచున్నది. వారేకాంతంబుగా నెంతెంతబనులు సేయుచూ నెదరోఁ గుట్టుగలదాని బట్టబయలు జేసితిని. యిది రాద్ధాంతముఁ జేయఁదగదు సుమీ.

మోహ-నాసంగతి నెరుంగనట్లు బల్కెదవేమి? నేనిది వెల్లడిసేయుట
కంతతప్పుదెలియని దానిననుకొంటివా?
మద-నీవు తప్పు తెలియనిదానవని చెప్పనగునా?

(తెరలో)

తార-మదనసాయకా! మదనసాయకా!
మద-ఏలనమ్మా!

తార-ఏమిచేయుచుంటివి. ఇటురమ్మా.

మద—ఇదిగో! వచ్చెద. (రహస్యముగా) శశాహనాంగీ! నీవువెళ్లుము. తారనన్ను బిల్చుచున్నది. నేను లోపలికి వెళ్ళెదను.

(నిష్క్రమించును)

తార-మదనసాయకా! పరమాన్నంబుల బంగరుపళ్ళెరమందుంచుము?

మద-ఉంచివచ్చితిని.

తార-[చూచి] పీఠిక యేది?

మద-ఇదిగో. (అని లోపలికిదీసికొనిపోవును.)

తార-చంద్రా! నీవీ పీఠంబుపై గూర్చుని పరమాన్నంబుల భక్షణ సేయుము.

చంద్రు--చిత్తము.

తార-(కొంచెమూరకుండి) ఈతాంబూలంబు గ్రహింపుము. (అని చేతికిచ్చును,

చంద్రు- (తాంబూలము వేసికొనును)

తార-చంద్రా! కొంతదనుక శృంగారచేష్టల ప్రొద్దుబుచ్చుకొందమా?

చంద్రు-శృంగారచేష్టలన నెటువంటివి?

తార--ముందు నోటవచియించి పిమ్మట ననుభవముఁ జేసెదలెమ్మా.

చంద్రు-అటులనేకానిమ్మా. (అనుబంధము 9)

తార- సీ॥ కందుకక్రీడను ♦ కౌశలమతినాడ
బోదమా? యుద్యాన ♦ భూములకును

చంద్రు- ఉద్యానవనమునకేల? నొప్పుగా నీయింట
నాడుకొందము మన ♦ మేడపైన

(కొంత సేపు బంతులాడుదురు)

తార— బంతులాడితిమింకఁ ♦ బ్రొఢిమీరఁగ రాస
కేళులాడఁగరమ్మ ♦ మేలెరింగి

చంద్రు— రాసకేళులనేటి ♦ రాచకార్యంబింత
దనుకనాడి యెరుంగఁ ♦ దరుణినేను

తార— నీవెరుంగవేనిఁ జూపించెదలెమ్మ రాసకేళీలాడుట

గీ॥ ప్రౌఢతనము వెలయజోడు ♦ బాయకుండ
గూఢమణి నాడుకొందమా ♦ రూఢమతిని
చంద్రుడు— గూఢమణియనసెట్టిద ♦ గోచరంబు
గామనంబుకు దోచె ♦ నిక్కముగదల్లీ!

గూఢమణియనిగూఢముగాబల్కుటయేగాని పిల్లియాటయేగదా?

తార--నీకు దెలియనిదేమున్నది. (పిల్లియాట యాడుదురు)
చంద్రా! ఇంకనేమి యాడుకొందము?

చంద్రు-తల్లీ! నేనాటలచే గాలయాపనఁ జేసితినేని చదువువ్యర్థమగును. గాన యారామమునకు బోయివచ్చి చదువుకొనియెద.

తార--ఎల్లప్పుడును నొకటేచదువు. ఎంతచదివినను అంతే. (తనలో) నామనోరథ మీడేరు సమయము సంఘటిల్లినది. యీచంద్రుని ముందు నుపవనంబున కరుగ నియమించి వెంటనే తగు ప్రయత్నముతో నేను బోయెదగాక. (ప్ర) చంద్రా! పోయిరమ్ము, (విష్క్రమింతురు చెరియొక వైపున) (అనిక జారును)

———:o:———

[ద్వితీయ రంగము: ఉద్యానవనము]

—••o••—

[ప్రవేశము: చంద్రుడు.]

చంద్రుడు-(ఆశ్చర్యముతో) (అనుబంధము 10)

మ॥ ఘనతం బల్లవ పుష్ప కేశరములం ♦ గళ్యాణ మొప్పింబిక
ధ్వనులం గన్నులఁ బండువై పరిమళ ♦ వ్యాప్తిన్వెలింగెన్వ సం
తుని మాహాత్మ్యము చేత, నివ్వనము నెం ♦ తో నింపుసొంపారె నీ
జనసందోహ మనీష లీలలమహా ♦ సంతోష మయ్యెంజుమీ ॥

[ప్రవేశము: తార] (ఒక వైపునుండి)

చంద్రు-(విచిత్రముగా జూచుచు, (తనలో)
గీ. కలికి! గాదిది చిలుకల కొలికి! గాని
కొలికి! గాదిది యలరుల ♦ ములికిగాని

మొలికిగాదిది క్రొమ్మించు ♦ తళుకుగాని
తళుకుగాదిది జేజేల ♦ పొలతి! గాని॥

ఉ॥ కంబుగళంబు లంబుయము ♦ కంబుగజంబు నభంబుకొను చ
క్రంబుకుచద్వయంబల శు ♦ కంబువచోర రచనంబు విద్రుమా
భంబధరంబు దర్పణ ని ♦ భంబు ముఖంబుస్మితంబు చంద్రికల్
భంబునఖంబుడంబు కర ♦ భంబుల బోల్దొడలంబు జాత్మికిన్ ॥

ఆహా! యీమూడు లోకంబులలో నీ చేడకునీడగు పూబోడినియిదివరకు చూచియుంటిమా? ముందుజూడబోవుదమా? వహ్వా! ఈ చెక్కెళ్ళ తళ్ళులు, ఈ నేత్రంబుల బెళ్ళులు, ఈమట్టియల గిళ్ళులు, ఈనిక్కులు, ఈసొక్కులు, ఈతక్కులు, నవ్వొరించిక్కైన నెంచవశమా? పరవశముగాని (మరల దిలకించి)

క॥ చూడక నుండగరాదీ
చేడెసొబగుఁ జూచినంతఁ జెదరును మనముల్
నేడేమిటికివ్వనిఁజెర
లాడఁ దలచివచ్చెఁ దెల్ప ♦ దప్పనినాకున్ ॥

(తార సమీపించును)

చంద్రు-(వెలవెలబోవుచు తనలో) ఆహా! నేఁడు నాపాలిట నెంతపాపిష్టిదినము. గురువుభార్యను గుర్తించనేరక నెవ్వరోయని దలంచి విరహావేశంబుచే నెన్నెన్నో వచింపదగని వాక్యంబు లీనోట వచించి యెంత పాదిత్యము సంపాదించుకొంటిని? (ప్ర) తల్లీ! నమస్కారము.

తార-ఆహా! ఇదియేమి? మనమొక వయస్కులము గదా? నాకేల నమస్కారము. (స్వ) ఈ చంద్రుండిది యనుచితమని తలంచక తల్లీ! యని బిలచి భయభక్తితో నమస్కరించు చున్నాడు. (యోచించి) నేను యోచించక ముందుగా నిది తప్పుపనియని యూహించితి. నేనెంత తెలివిమాలిన దానను? విటీ విటులకుఁగూడ నప్పుడప్పుడిట్టి మర్యాదలుండు టెరింగియేకాబోలు.

నీతడిట్లు చేసినది? నేను గ్రహించనైతిని. ఐనను ఈతని సాంగత్యము చేతనైన కొన్ని రహస్యముల గ్రహించెద. (సందియముతో) తల్లీ! యని బిలచెనే? ఏకారణముచేతఁ బిలచెనో? (ఆకాశము దెసఁ జూచి) ఇతరులు సంశయించకుఁడునటుల పగలెల్లఁ దల్లియని బిలచుచు, ప్రొద్దుగ్రుంకిన వెంటనే భార్యగానెంచి కౌఁగిలించుకొని మరుకేళిదేలుట కాముకులనైజ సర్గికము గదా? దీనికంతగా యోచించనేల? (ప్ర) చంద్రా! నీకు శుభమగుగాక!

చంద్రు- క॥ ప్రకటితగతి నారామము
నకు నొంటిగవచ్చు ♦ టొప్పునా, నాకడ నీ
విక నున్న లోకులూరక
పకపక లాడుదురు ♦ గేలిబట్టుదురుబలే॥

తల్లీ! సద్గుణకల్పవల్లీ! నీవీ సరణి సిగ్గువిడచి నాసరసజేరుట నీ సరివారెవ్వరేనిఁ జూచిన మోసము చేకూడును.గావున నీవిక గుట్టుగ గృహంబునకు పొమ్ము.

తార-(చిరునగవుతో)

గీ॥ వచ్చినానుర పనిగల్గి ♦ వచ్చితేమ
రేమి రా, రాజవనుచు నీ ♦ కీయ రెండు
నిమ్మపండ్లను దెచ్చితి ♦ నెమ్మిజేరఁ
బట్టి చేపట్టకను వెళ్ళ ♦ గొట్టఁదగునె?

చంద్రా! నేనొక్కసంగతిదెల్పెద. నది యెద్దియన దేవతల సన్నిధికిని గురువుల సన్నిధికిని రాజుల సన్నిధికిని నారీమణుల సన్నిధికిని రిక్తహస్తములతోఁ బోవుట దగదను సామెత. యెల్లవారలకుయెరుక యేగదా?

చంద్రు-అవును.

తార—నీవు రాజవని కానుకగా నేనీ గజనిమ్మపండ్లదెచ్చితిని. యిట్టి ఘనతరంబగు గజనిమ్మపండ్లను నీమృదుకరకమలంబులంబట్టి నా

మనోభీష్టమును నెరవేర్పఁ దలంచక తిరిగిమందిరంబున కరుగుమని యతికఠినంబుగాఁ బల్కుట నీకొప్పిదమే యగును. కాని నాదేతప్పుకాబోలు. ఆహా! నేనెంత తప్పొనరించితిని.

చంద్రు— అమ్మా!

గీ॥ తగదు తగదిక నీకింత ♦ తెగువమగువ
జగతిఁగలవార లిదివిన్న ♦ నగరె, యపయ
శంబుమగనికిగాదె, స్త్రీ ♦ రంబువంటి
కులమునకు వన్నె క్రుంకదే ♦ కువలయాక్షి!

తల్లీ! సాధ్వీమతల్లీ! నీవింక నట్టిపనిఁజేయమన్నను నేయొప్పదగాని యీ క్రూరకృత్యమున కేనొప్పజాలను.

తార-మనోవల్లభా! నీవప్పల్లవాస్త్రుని కేళికి నొల్లనియెడ నేనీ మగని నొల్లను. కాపురము నొల్లను, కులమునొల్లను, మానమొల్లను చుట్టపక్కముల నంతకుమున్నే యొల్లను. నాయుల్లము నీయందే జల్లుజల్లుమని పల్లవించుచున్నది. నన్నేమి చేసెదవు?

చంద్రు-అమ్మా! నీవాడినవెల్ల నొల్లనని పట్టుగాఁబట్టి జరుపుకొనుట బాడియగునుగాని నాయొద్దనుండుట యొద్దికగాదు. లేచిపొమ్ము. నాచిత్తమెరుంగక నిట్లుబల్కుట నీకుభావ్యమా? ఐనను ఇంత మాత్రమునకే నేనిట్టి కట్టడిపని కొడిగట్టి పాపమును మూటగట్టుకొందునా?

తార-మనోరమణా!

ఉ॥ నీనెరనీటు నీసొగసు ♦ నీరసికత్వము నీదుబ్రాయముక్
నీనవమోహనాకృతియు ♦ నీదువిలాసము నీసుగోష్ఠియున్
మానక జూచిచూచి ♦ యభిమానముచే భ్రమదాచిదాచి నా
నేనలమారుబారికి స ♦ హించగలేను గృపన్వహించరా॥

తారాపతీ! (అనుబంధము 11)

సీ॥ నమ్మితి నీశరీ ♦ రమ్ము నమ్మితినీకు
గమ్మవిల్తుని కేళి ♦ గలయుజుమ్ము

మానరా! వగలింక ♦ నానరా! మోవి, నీ
దానరా! నీపాద ♦ మానజుమ్ము
రార పూపాన్పుపైఁ ♦ జేరి మనోరథ
మారసి దీర్చుట ♦ మేరజుమ్ము
చాలురా! చలము జాగేల చేసెదవురా!
బేలను నన్నీడ ♦ మేలెజుమ్ము
గీ॥ వేవిధంబుల నను బ్రోచు ♦ వేళజుమ్ము
పరుల కంటనెబడకఁ గా ♦ పాడుజుమ్ము
గుట్టు బయలయిపోయిన ♦ రట్టు జుమ్ము
దేహియన నాస్తియుండిన ♦ దేనిజుమ్ము.

చంద్రు-(తొలఁగి చెవులుమూసికొని) హరిహరీ! ఈమెకా పరమేశ్వరుండు మంచితలంపు గలిగించుగాక. అమ్మా! ఈ దుర్నీతి నీకెట్లు పట్టువడెను? చాలు. చాలు. ఎంతమాటాడితివి? ఎంత క్రూర ముగ్గడించితివి? తగునా?

తార-ఓరీ! నాయింగిత మెరుంగవైతివిగదా? నేనప్పంచశరుని వంచనల కోరువలేక నెంచరాని తమిమించి నిన్నింతగా వేడితినే? వన్నెకాడా! నిన్ను చిన్నటనుండి పెంచి పెద్దనుఁ జేసినందుకు నిన్నుగూడుటకు నాకిసుమంతయైన స్వతంత్రములేకబోయినదే? కానిమ్ము, పంచపలవ! యీవంచనలేల? నామాటవిని యొక్కసారి నీబిగి కౌగలిమ్ము. (అని దగ్గరకుబోవును.)

చంద్రు-(దూరముపోయితనలో) నేనెన్నినీతులు బోధించినను ఈమెనావొత్తంబెరుంగక నానీతులం బెడచెవిని బెట్టుచున్నది'.(ప్ర) తల్లీ! కన్నయింటికికొన్నయింటికి వన్నెఁ దేవలయునుగాని మున్నున్న మన్ననను సున్నజేయుపనిని దలఁపెట్టుట బాడియగునా? యోచించుకొనుము.నీవొకరిచేతఁ జెప్పించుకొనదగినదానవా?

తార-ఔరా! యేమి నీ నేర్పరితనము.

కం॥ గిరుకుసుమ మడవివెన్నెల

సరసులు, ధీరులును, లేని ♦ సభమన్న మూర్ఖ
బురుషుండు లేనియౌవన
మరయగ నిష్ఫలముగాని? యమరునె ఫలముల్ ?

చంద్రా! తడవు సేయకుు. నామనవిని కానిమ్ము. సిగ్గువిడిచి నోటితోఁ జెప్పుకొనుచుంటిని. ఐనను మావంటి యతివల మతులనరశి రతులదేరని మీవంటి చతురుల యౌవనంబు వింత యేగదా? నాయందంతఃకరణయుంచి నీస్వాంతంబునం దావంత సేపు యోచన సేయుము.

చంద్రు-(చెవులుమూసికొని) శివాశివా!

ఆ॥ వె॥ సరసజాక్షి! వికల ♦ చరితుడైనను, వెఱ్ఱి
యైన, మరి కురూపి ♦ యైన, ముసలి
యైన, మగఁడె దేవుఁ ♦ డని పతివ్రతలెద
నెంచు చుంద్రు గద? ప్ర ♦ పంచమందు.

అట్టి పరమధర్మంబు నొకమూలఁ బాతిపెట్టి పతిశాసనం బతిక్ర మించుట మీబోటి పరమ పతివ్రతలకుఁ బాడియగునా?

తార—కాదుకాదు. తొగలరాయడా! నామాటవినుము. మగఁడు మగఁడనగాఁ గంటికి గంటికితగిలిన వగకాడు మగడుకాని, పుస్తె గట్టినవాడు మగడగునా? అదియట్లుండ నీవంటి వగకాని పగ జేసికొని బ్రతుకునది మగువయగునా! అది యగచాట్లమారి ఖగముగానిఁ బాగుగ యోచించుము?

చందుర్రి-అహా! నీవెంతదానవు.

తార_నీచెంతకు జేర్చుకొనవేని చింతకు లోఁబడుదాననే!

చంద్రు- గీ॥ ఏలనే మనకీలాటి ♦ గోలలేల?
బేలతనమున బల్కెదు ♦ చాలుచాలు
సురగురుం డిది విని నను ♦ జూచి యాగ్ర
హంబుమదిబూని శపియించు, ♦ నంబుజాక్షి! ॥

తల్లీ! నీవెంత క్రూరకృత్యంబున కొడిగట్టితివి?

తార—మనోహరా! నేనుగాదు.

గీ॥ పటిక దీర్చిన బంగరు ♦ పైని ఘటిత
మైన, మణివలె వెలిగెడి ♦ యౌవనంబు
బొందువారికినే ప్రొద్దు ♦ మోహచింత
బొందుగాని వేరొక్కటి ♦ బొందగలదె?

చంద్రు-ఇట్టి విపరీత కార్యంబు దలపెట్టు టెంతయు నపయశంబని యె
రుంగవో?

తార—నీకిటువంటి నీతులేల? (అనుబంధము 12)

చం॥ సరసిజనైరిమారురతి ♦ సౌఖ్యముబొందుము నన్నుబ్రోవు మీ

చంద్రు-
పరులను జేరివెట్టివలె ♦ బల్కెదు మన్మథబాధ కోర్వక

తార—
కరము గురుండను నిన్ను బ్రియు ♦ గాఁ గనుమన్నది నీవెరుంగవే?

చంద్రు-
హరహర! మద్గురుండిటుల ♦ నాడెనె? సందియమొందకం బళా!

తారా! ప్రియశబ్దమున కపార్థముఁజేసి చెప్పుచుంటివా!
ఔరా! వింత.

తార-అపార్థమా? సరియైన అర్థమె యిది?

చంద్రు—తల్లీ! తనమానసు మెట్లుండునో లోకమంతయు నట్లేయని
తలంచుట నెల్లరకు సహజ పాండిత్యమేయగును ఐనను

గీ॥ పరుల భామామణులపయిఁ ♦ బరధనములఁ
పైని భ్రమనొందు చెనటులు ♦ బహువిధముల
నరక కూపంబులోబడి ♦ పొరలుదురని
బుధులు తెల్పంగ వినలేదె ♦ పూవుబోఁణి!

ఆహా! నేనీరోజు నిదుర లేచినవెంటనే నేరిమొగముఁ జూచితి
నోగాని కర్ణకఠోరంబగు వాక్యంబులు చెవులార వినవలసివచ్చెఁగదా?

తార—ప్రియా నీవు కలువలరేడవు. నేను కలువకంటిని. నీవు తారా
పతివి నేను తారను. నీవమృతాకరుడవు. నేనమృతాధరిని.

ఇట్టి సంబంధముండ నేనునీకుఁ బెరదాన నెటులనైతిని? నీకును నాకును చుట్టరికమిదివరకే వదలక బొదలుచున్నది. నీమది నొక్కింతదనుక యోచించి యిదినిజమైనయెడ మదనుని కదనంబున కదనిదియని గదియుటకు గ్రక్కున లేచిరమ్ము. లేదేని యిట్లనే శ్రీరంగ నీతులతోఁ గొంత ప్రొద్దుబుచ్చుము.

చంద్రు—తల్లీ!

కం॥ వలుగాకి మారుబారికి
నిలువఁగఁ లేనట్టి నీవు నిలకడతోడఁ
నిలచెదవే యమునిబారికిఁ?
బలుదెఱగుల నిటుల బల్కఁ బాడియె తల్లీ.

అమ్మా! ననుగన్నదల్లికిని నీకును ఆవంతయైన భేదముండెనా? యింతిపాపకార్యముఁ జేయ సమకట్టుమని పట్టుగాఁ బల్కుట కెట్లుబుద్ధి బొడమెను? ఐనను నన్నిట్లు జేయుమనుట నీకు న్యాయమా? యీ మాటవిన్నవారెల్లరు నన్ను ఛీ! యని చీవాట్లుబెట్టరా? నీవిట్లధర్మమును బూని యభిమానమువీడి మోహపాశమునకులోఁబడిపల్కుట బాడిగాదుసుమీ? నీవు తప్పుదెలియనిదానవా?

తార-ఔను! కాకిముక్కునకు దొండపండు గట్టినట్లు నావంటి యౌవనాంగికా శతవృద్ధు లభించినందుకు నాచిత్తమెంతసంతాపము నొందుచున్నదో నీవే కాసంత సేపు యోచించుము?

చంద్రు-తల్లీ! యిట్టిబుద్ధులతిదూష్యంబులని యెరుంగవో? నీకు దెలియనిదెద్దిగలదు? నీవిట్టి చెడుబుద్ధిబూనుట యెంతతప్పు? ఎంత సాహసము? ప్రాణంబు లస్థిరంబులగునపుడు కాయంబులు స్థిరంబులా? యీనాల్గు దినంబులు మర్యాదగా జీవించిదాటిపోవుట కీర్తిగాని? (అనుబంధము 13.)

తార—చంద్రా!

సీ. ఖ్యాతిగా శ్రీరంగ ♦ నీతులు చెప్పెద
వేల? నాతో రతి ♦ చేలరాదె?

కన్నపుత్రికయని ♦ యెన్నకవాణిని
గూడువాక్పతికది ♦ గూడదనిరె?
దాశ కన్యా కేళి ♦ తప్పుగానెంచి ప
రాశరముని వెలి ♦ జేసినారె?
మేనక సంబంధ ♦ మూనిన యగ్గాధి
సూనుని కులములో ♦ హీనుడనిరె?
గౌతమిసతిపొందు ♦ గాంతు(ం) జెందిన నింద్రుదు
స్వారాజ్య మేలనీ ♦ రైరె సురలు?
మేనత్త రాధతో ♦ మెల(ం)గెడి కృష్ణున
కిది దూష్యమని యెవ్వరేనియనిరె?
గీ॥ వారికన్నను నీపత్రిభా ♦ వంబు ఘనమె?
మున్ను మునులంతవారలు ♦ ముదితలిండ్ల
సేవకులుగారె, యీరిత్తభావమేల?
నాకుగా(ం) గల్గెనా నీకు ♦ పోకలెల్ల.

నిర్దయుడా! దిరిశన పుష్పుకన్న మృదుతరంబగు గాత్రంబునకు వజ్రమువలె నతి కఠినచిత్తము దాపరించినందుకు నా స్వాంతంబెంత సంతాపబడుచున్నదో మీాబోంట్లకేమి తెలియును,

చంద్రు—(స్వ) ఆహా! యేమియీవిత. (ప్ర)

కం॥ ఈపాండిత్యమునెక్కడ(ం)
జేపట్టితొగాని దీన(ం) జేటగునింక౯
బాపసమీాహితమగు రతి
యే పుణ్యంబనెద వెంత యిచ్చకమమ్మా!

మేలుమేలు నీవంటి చదువరిని యింతవరకు నాగన్నులతో కని యెరుంగను. ఐనను మీావంశపరంపర మోక్షమార్గమునకిట్టి పనులే యాధారముకాబోలును? నాకొకరితో సాటియా? అది యటుండ పరసతీరత్నంబుకన్న పాపంబు వేరొకటి కద్దా? మనమొరుల కంట బడకుండ నీపాపంబు జేయగలముగాని దైవము కంటబడకుండ(ం) జేయ(ం)

గలమా? చాలుచాలు, నేనిట్టి యధర్మకృత్యంబులుసలిపి పలువురిచే దూషింపబడి పాపమును మూటగట్టుకొని మోయఁజాలను.

తార-ఓరీ! సంభోగజ్ఞానహీనుఁడా!

చంద్రు—ఏమీ ఇంతీ! నన్నెంతమాటంటివి? అనిననేమిలే.

తార—(చిరునగవుతో) మనోహరా! దరహాసచంద్రికచే నీమన శ్శశికాంతామణిని వెన్నవలె గరఁగఁజేసి నాకున్న ఖిన్నతను వె న్నుదన్నువరకు నిన్నెన్నిమాటలన్నను గన్నులు మూసికొని నా కన్నులయెదుట నూరక వదరకనైన నుండుము.

చంద్రు—నవభామినీ! నీవనదలంచిన వెల్ల నొక్కటియైన బీరుపోనీక యని యాఘనంబు నీవేయనుభవించుము. ఇంతమాత్రమునకే నాఘనతకు ముప్పురానేరదు. నీవు గురుసతి వగుటచే నీవన వచ్చును. నేనుఁ బడవచ్చును. తప్పుగాదు.

(అనుబంధము 14)

తార-సీ॥ కలహమేలర కనుల్ ♦ గల్గినందుకు గాంచ
వలసిన నీరూపు ♦ వలచిగంటి
వలపులు నిలుపలేను ♦ తళుకుచెక్కులముద్దు
లిడుకొమ్మటని మరీ ♦ యడుగుచుంటి
మొలక నవ్వులముద్దు ♦ గులుకుచు నొకమాట
కిలకిలలాడుచు ♦ బలుకుమంటి
అల కృష్ణుడా బృందఁ ♦ గలసి సుఖంచిన
ట్టుల, నీవు ననుగూడఁ ♦ గలయుమంటి
గీ. చాలుచాలింపు మీనీతు ♦ లేలనంటి
నడరు గ్రిమ్మంగఁ దత్తర ♦ పడుచునుంటి
సమ్మతిగ నొక్కసారి కా ♦ నిమ్మటంటి
కోర్కెదీర్చితో మఱిమఱి ♦ కొసరనంటీ.

చంద్రు-(తలవంచి నిరుత్తరుఁడగును)

తార--(స్వ) ఇంక నీసరసహీనుని వేడదగదు. నా యిచ్చవచ్చినట్లు దూలనాడి చూచెదను.

(ప్ర) కాంతా!

గీ॥ నీదు శృంగారమును నెర ♦ నీటుగాంచి
భ్రాంతి నొందితి నీవింత ♦ బంటవనుచుఁ
గానసైతిని, మగరూప ♦ మూసినట్టి
బొమ్మవని తోచెనోర ♦ నిర్మోహియిపుడు.

కఠినుఁడా! నీవసంగుఁడవైన మాబోటి కాంతారత్నంబుల కిసుమంతయైన జింత సంఘటిల్లదుగదా? నీవెంతవాఁడవురా! (స్వ) వీని నెంతో ఘనముగా వేడ సంతోషమును దూపించుటచే రోషము నులేక మానస విహీనమగు రాతి బొమ్మవలెఁ జూడనొప్పెను. మీఁద జేయవలసినదేమి? బెదరించికూడ చూచెదను. (ప) ఓరీ! నామాట విననైతివా? నీగురువు వచ్చినతరువాత నీపడుపాట్లుచూడుము.

చంద్రు--నేనికార్య మధర్మమని యొప్పనైతిని. యీ సంగతినెల్ల మద్గురూత్తమునకు నీవు విన్నవించినంతనే యమ్మహాత్ముఁడు నమ్మునా? యమ్మహాత్ముడు నమ్మినను నాదైవము నమ్మ వద్దా? కానిమ్ము.

తార--ఓరీ! పాయసంబుకన్న ప్రాణంబు తీపియనునది యెఱుంగవా?

చంద్రు--ఎరుగకనేమి? నాకు ధర్మహానికన్న ప్రాణహాని యెక్కుడు కాదు. నేనిక పాఠశాలకేగెద.

చంద్రు-ఔనా! పోయెదవా? స్త్రీలు సాహసింపఁ దొడఁగెనా జేయ నికార్యమేలేదు. నాకున్నబాళియంతయు వెలిబుచ్చితిని పొమ్ము.

(తలనూపును) (చంద్రుడు నిష్క్రమించును.)

(ద్వితీయరంగము:ఉద్యానము.)

[ప్రవేశము:తార-మదనసాయక]

తార--(స్వ) నామనోహరుండు కంటికి కరవైనవెంటనే మదనుండద యాండై యద నిదియని పదునుగలబాణంబులచే నా యెద బగు

లునట్లు కొట్టుచుండెనే. నాకేదియుఁ దోచకున్నది. నేనిమి సేయుదును?

మద__అమ్మా! నీవింతగా చింతిల్లకు మనమా మన్మధుని కరుణకుదగిన నవారము. ఒక్కింతదయారసంబుంచి రక్షించుమని కొనియాడితివేని యాతండు మనఃకాశిస్యము దొరంగక కంఠముఁ గత్తిరించు నాయేమి?

తార—అవును. (అనుబంధము 15)

చ॥ మరుఁడ! మొరాలకించు సుమ ♦ మార్గణ బాధలకోర్వలేక నే
శరణనియంటి, నన్విడచి ♦ చయ్యన బొమ్మటు పోకయున్న మ
మ్మిరుపుర రెండుగన్నులు గ ♦ నిష్టముగాఁ గని పుష్పబాణముల్
బరపుటధర్మ మార్గమగు ♦ బాడియెనన్నొకదాని నేచుటల్॥

గీ॥ హరిహరాదుల కైనను ♦ నరకుగొనని
ధీరుఁడవు నీవు, సతులెంతవారు ♦ కినుక
మాను, పిచ్చుకపై బ్రహ్మ ♦ బాణమండ్రు
బాలలోర్తురె నీయట్టి ♦ ప్రౌఢగతికి.

(కోపముతో) కం॥ వనితల నేచుట ఘనమా?
వినుమా నిన్నే మనందు ♦ వేడుకతోడన్
గొనియాడిన ఫలమించుక
యును లేకన్బో యెగదర ♦ యోరిద్రోహీ!

కఠినుఁడా! నిన్నెంత వేడుకొన్నను కాసంతయైన దురంతంబు నంతంబునొందించవైతివి. నిన్నేమని కొనియాడుదు? నెంతనిదూషింతు?

కం॥ దోసమటంచనియెన్నక
భాసురముగ సతులఁబట్టి ♦ బాధించెడిని
న్నాసిలిగఁజేసి, రూపము
నాశము జేయంగరైరి ♦ నాకసిదీరన్॥

దుర్మతీ! పాపముదలంచక మావంటి పాంథులఁ బట్టి బాధించెడి నీరూపము నేపుణ్యుఁడైన మాపిన విమ్మటగాని వధూవరుల కష్ట

ములన నెట్టివో యెరుంగక హాయిగ నుందురు.

తే॥ చపలచిత్తుఁడ ♦ చెడు పిశాచములరీతిఁ
జెట్లపాలైనక డుబంట్లఁ జేర్చుకొనిన
చెడుగవౌ నీవు పాంథుల ♦ జేరి బాధఁ
బెట్టకుందువె పలుగాకి ! చెట్టవగుచు ॥

తుంటరీ ! మంటలో బడుమిండుకొకై వడి యమ్ముక్కంటి కంటి మంటచే నడుగంటి మంటిపాల్గాక మావంటి వాల్గంటుల నేడ్పించుట కుంటివా ? (చెట్లదెసఁజూచుచు)

తే॥ కోకిలామావిచిగురుల ♦ క్రొవ్వుదలకు
నెక్కినటే, లేకయున్న నీ ♦ నిక్కలేల ?
నీకుదోడుగ నాపలు ♦ గాకి చిలుక
లగ్గువగఁ గూయుసాగె నే ♦ సిగ్గువిడచి.

క॥ అల మధుపానులకును బలు
చులకని గుణములగుఁగాని ♦ సుగుణముగలదె ?
యళులార ! గనుక నే మి
మ్ములఁ సంపఁగి జేరనీయదు మోదమువిూరన్॥

సఖి ! మనమివ్వనంబునందుండి యేమి సుఖ మనుభవింపను ? మెల్లమెల్లగా గృహంబున కేగితిమేని కొంతవరకు మేలుగానుండు.

మద--అవును నిజమే. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.) (అవనిక జారును)

--•• O ••--

తృతీయరంగము పాఠశాలాగృహము.

———:o:———

[ప్రవేశము:చంద్రుడు]

చంద్రు—(స్వ) ఆహా ! స్త్రీలెంత సాహసులు. నేనధర్మమున కొప్ప నని గట్టిగా జెప్ప నత్తారాసతి కోపముఁ దెచ్చుకొని విూగురు వుగారు వచ్చినపిదప నీపదుపాట్లు జూడు"మని స్ఫుటముగాఁ బల్కినదే? అక్కటా ! అగ్గురూత్తముం డరుదెంచినవెంటనే

యాతరుణీమణి కలవిలేనివికల్పించి చెప్పి సన్నేమిజేయించునో గదా? (యోచించి) యిప్పుడే నాకొక యూహ బొడమినది గురువరుండు గృహంబు జేరకమున్నే నేనచ్చటికేగి యాసరసి జాక్షిని నాస్వాధీనంబు జేసికొని ప్రాణంబునిలుపుకొనియెదగాక.

———:o:———

చతుర్థరంగము—తారఅంతిపురము

[ప్రివేశము: చంద్రుడు.]

———:o:———

చంద్రు--తారా! తారా ! తల్పుదీయుము.

తార—తల్పు. నీవెవ్వడవు ?

చంద్రు—నేనుచంద్రుడను.

తార—ఐననేమి ?

చంద్రు—ఏమిలేదు, తల్పుదీయుము. నీపుణ్యముగాని.

తార-పుణ్యములేదు, పాపములేదు. తల్పుతీయుటకిది సమయముగాదు పొమ్ము. నీతోఁగావలసినదేమి ?

చంద్రు- (అనుబంధము 16.)

సీ॥ తల్పుదీయుటకేల ♦ తడవుజేసెదుతార
నిలచియుండగలేను ♦ నిమిషమైన

తార- తల్పుగడియదీసి ♦ యిలుజొరనిచ్చిన
యలివేణులపహాస్య ♦ మాడరటర

చంద్రు-ఈలాగురిత్తగా ♦ కాలయాపనసేయ
నేలాగు, తాళుదు ♦ నే లతాంగి

తార- చాలు చాల్పోర నీ సరసము దెలసె నీ
యాలోచనలు సేయు ♦ టాడికలెర

చంద్రు— గీ॥ అక్కటా! కఠినముబూని ♦ యన్యరీతిఁ
జిక్కులిటుబెట్టి చేసెదా ♦ చెట్లపాలు

తార— ఔర ! మిఱిమిారి వెక్కసఁ ♦ మూడుబెల్లఁ
జూడ, నేనక్కరగలట్టి ♦ జాడలేదె?

చంద్రు-తారా! నీవునాకక్కరగల్గియే యుంటివిగాని నేను నీకక్కర బట్టినట్టు వేదు.

తార-నిజమేపో.

చంద్రు-అబద్ధమా?

తార-అటులై తల్పుదీయుచుంటిని. (అని తల్పుదీయును)

చంద్రు-(మెందరగా) (అనుబంధము 17)

ఉ॥ తాళఁగఁజాల వందనము ♦ దాకొని జేసెదనో! లతాంగి! జా
గేలనె మేలిమోవి సుధ ♦ నీయెడఁ గ్రోలఁగ నీక నేరముల్
జాలగ నెన్నితోమరుని ♦ సాయక ధార పరంపర ల్వెసఁ
గ్రాలుచువచ్చి నన్గదసి ♦ కారియ బెట్టుచు జంపబూనవే॥

సీ॥ మదిరాయతాక్షి ! నీ♦ మది రాయిజేయుట
మర్యాదగాదు నా ♦ మాట వినవె
యెదురాగ్రహము మాను ♦ మెదురాడఁగాఁజాల
నదిగాకఁ దలదాకె ♦ నంబుజాక్షి !
నీదు మానసమును ♦ నే గాంచగాఁగోరి
వాదించితిని రిత్త ♦ వాదమిదియ
కాంతరో! నీబిగి ♦ కౌఁగిలి నాకిచ్చి
సంతాపమార్చిన ♦ సంతసముగ

గీ॥ అతివ ! మిాదట నీమాట ♦ నడుగుదాట
నమ్ము నామాట యీతప్పు ♦ నడతఁగోటఁ
జిమ్మితోయిట ప్రాణ ధ ♦ నమ్ము మాట
గట్టిదాఁచుటగాదె, మో ♦ క్షమ్ముబాట.

తార—నీమాటలను విన్నను నమ్మినట్లే యున్నది.

చంద్రు—నీ వెన్ని మాటలన్ననునాకిష్టమేయగు.

తార- కం॥ పురుషుల పలుకులు నమ్మిక

ధర నక్కఱదీరు నంత ♦ దనుక నెగాదా ?
అఱుదు గదలిన సిగయును
సరవిని మఱిదగులకున్నఁ ♦ జరణమగుబలే॥

చంద్రు—ఇట్టి మాటలననేల ? నెమ్మదిగానామనఃపరిశీలనఁ జేయరాదా ?
నిదియటుండ

ఆ॥ వె॥ నెనరు లేనిపొందు ♦ నిద్రకుచేటగు
భక్తిలేనిపూజ ♦ పత్రిచేటు
మనసుదగుల నపుడు ♦ మమతకు చేటను
సామ్యమెరుఁగ వటవె ♦ సారసాక్షి॥

తార—ఎఱింగిననేమి ?

చంద్రు—నీకుఁ దెలియని దేమున్నది?

తార— గీ॥ రమణుఁడా నీకు నింత యా ♦ రాటమేల ?
పిల్లి కనుమూసి పాల్ద్రావు ♦ తెల్లవార
లెరుఁగరే? సంగవలెవచ్చి ♦ యిపుడుమరల
వగలబన్నిన ఫలమేమి ♦ పొగలరాయ !

వన్నెకాడా ! యీవగలింతకు మున్నెక్కడబోయెనో ?

చంద్రు—తన్వీ ! గీ॥ మున్ను బల్కిన నాపల్కు ♦ లన్నినిల్పి
నన్నుమన్నించి రతి నేలు ♦ సన్నుతాంగి !
బోటి ! నీమాటకును జవ ♦ దాటననుచు
బాసఁ జేసెద, నీదుపై ♦ నాసచేత॥

తార-మదనమోహనా ! మనకు బాసలతో నేమిపని ? మదనుని కేళి
కిది మంచిసమయమురమ్ము.

చంద్రు—(తారచేయిబట్టుకొని)

శా॥ రావే పన్నగవేణి ! కుందరదనా ! ♦ రావే సరోజేక్షణా !
రావే పూర్ణిమచంద్రమండలముఖీ ! రావే కఠోరస్తనీ !
రావే చిల్కలకొల్కి ! కల్కి ! యిటవే ♦ రావే జగన్మోహినీ !
రావే నీబిగి కౌఁగిలిచ్చి ! కృపమీ ♦ రం బ్రోవవే మ్రొక్కెదన్.

చంచలాక్షీ! ఎంచరాని తమిమించిన నావంటి దీనునిపై నేటికి దయారసముఁగల్గి పంచశరుకేళి నేల దలంచినందుకు నామది సంతసించినది. మన మిర్వురమిక బూపాన్పునందు చిత్రవిచిత్రమగురతుల నతులగతులఁ బెనగులాడుదము రమ్ము.

తార - నాతలంపుగూడ నింతకు మూఁడురెట్లెక్కుడుతొందరగల్గియే యున్నది. ఇంక నూరకఁ గాలయాపన జేయక రమ్ము.

చంద్రు—కాలయాపనతోఁబనియేల? పోవుదమురమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.) అవనిక జారును.

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

తారాచంద్రీయము

చతుర్థాంకము

(ప్రథమరంగము:బృహస్పతిగృహము.)

[ప్రవేశము:బృహస్పతి, వికటచతురుఁడు.]

బృహ-వికటచతురా!

విక—ఏమి స్వామి!

బృహ-ఏమిలేదు. మీయమ్మ యెక్కడనున్నది?

విక—అయ్యా! మనయమ్మనడుగుచున్నారా! చూచిచెప్పెదనుండుడి

బృహ-ఓరీ! నీకమ్మయైతే నాకును అమ్మయేయగునా?

విక—అయ్యా! నేనెరుంగక జెప్పితి. మనభార్యనుఁజూచిచెప్పెదనుండండి.

బృహ—ఓరి పలుగాకీ! నాకుభార్యయైతే! నీకును భార్యయేనా?

విక—అటులైన నీభార్య నాకేమిగావలయును?

బృహ-నీకు అమ్మగావలయు.

విక—మాయమ్మ మీకేమి గావలయును?

బృహ-నాకుభార్య.

విక—మీరయ్యవారైనప్పటికి యీతూరి యామాట నంటిరేని శిగకు త్రాడుగట్టి యింటి దూలమునకు వ్రేలాడదీసెదను.

బృహ-ఛీ! భ్రష్టా! ఊరక వ్రేలక శృంగారవతితార యెక్కడ నున్నదో చూచిచెప్పుము?

విక—ఆ. నేనొక మనవిఁ జేసికొనియెద.

బృహ-ఏమది?

విశ— కం॥ గురువర మీరిలు వెలువడి
పురుహూతుని కడకుజనిన ♦ ప్రొద్దాదిగ నీ
వరకు మన తార మొగమే
నిరువుగఁ గని యెఱఁగ మీర ♦ లిప్పుడు గనుడీ.

ఇకమీరు దివ్యదృష్టిని గనుఁగొనవచ్చును?

బృహ-మంచిది. గనుఁగొనియెద. (యోచించును)

[ప్రవేశము:తార కనక కలశంబులతో జలంబులుగొని]

తార-నాథా! మీపాదకమలంబు లిందుంచితిరేని శుద్ధి జేసెదను.

బృహ-మంచిది. (పాదంబులుకడిగియజ్జలంబులుశిరముపైఁజల్లుకొనును)

తార-(స్వ) నాపూర్వపుణ్యంబుచే సారంగధరునిపొందు సంప్రాప్తమై నది. ఇక నీ ముసలివానితో గావలసినదేమి? ఆహా! నేనెం తపొరబడితిని. మగనిదూషించుట మగువలకు దగవుగాదు. ఐ నను కొంతదనుక నిట్లే కపటచేష్టలతోఁ గాలము వెళ్ళదీసెద ను. (ప్ర) నాథా!

ద్వి ప ద.

అంచితంబుగనింద్రు ♦ యజ్ఞంబు నిర్వ
హించితిరే, సుఖ ♦ మే మీకుమరియు
సతనిచే బహుమతు ♦ లందివచ్చితిరె?
హితమతి నిన్ని నా ♦ ళ్ళింటనొంటిరిగ
నన్నుంచి యెటునుం ♦ డగ మనసొప్పె
సన్నుతగతిఁదెల్పు? ♦ సదమలచరిత.

మీసాధ్వి యింటియందింతవరకు సుఖముగా నుండియున్నదను తలంపుగల్గియేగాబోలు మీరింత తొందరగా విజయముచేయుటలు.

(దీనత్వముజూపును)

బృహ-తారా! ఊరడిలుము. విపరీతములాడకుము. నీయాజ్ఞదాటక వేగముగనే వచ్చితినిగదా. (స్వ) ఇవ్వన్నెలాడి యింటియం దొంటరిగానుంచిపోయిన కారణంబుచే నాపతి యింతరాతిగుం

జాగలవాఁడు గదాయని తలంచి రిక్తభావంబుచే యిట్లు బల్కుచు న్నది కానిమ్ము. (ప్ర) మదగజగమనా! నీవీసమయంబున భయపడక పరమానందంబుగా నుంటివా?

తార—ఆ. మీరచ్చట నెంతసుఖముగా నుంటిరో నేనిచ్చట నంతగానేయుంటిని.

బృహ—నేనచ్చట నెంతో సుఖముగనే యుంటి నైనను లాభమరవీసమంతయును లేదు.

తార—ఎందుచేత?

బృహ—నీకుదెలియదా?

తార-నేనంతదెలివియేసంపాదించినట్లైనమీాపొందుబాయనోముదునా?

బృహ—తారా! మిగిలినదియేమి? నేనును నిన్నుగాంచు భాగ్య మెప్పుడోయని కలవరించుచుంటిని.

తార-అవును మీారిచ్చటకు విచ్చేసియు మాటలచే గాలము వెళ్ళబుచ్చుట నట్లనేయున్నది. మీారచ్చటి పనులనెల్ల నెరవేర్చివచ్చితిరా? తిరుగ వెళ్ళవలెనా?

బృహ-పనిలేదు.

గీ॥ క్రతువుజేయించి యద్దేవ ♦ పతినయముగ
నొసగు మణిభూషణాదుల ♦ నొప్పిదముగ
గొంటి సుఖముంటి నొక్కంట ♦ కొఱంతలేదు
కాంత!నీపొందులేని కొ ♦ అంతదక్క॥

తారా! నే నేయుమక్క కార్యంబులెల్లఁ జేయుచు సంతోషముతో నీయింట నుంటివిగదా?

తార—భగవదనుగ్రహముచే మీారలు బాసిపోయినది మొదలు మీాయనుమతి నతిక్రమించక నెంతో సంతోషముతోనుంటిగానినొక్క కొఱంతతో.

బృహ—నీకేమి కొఱంత?

తార—మీా కొఱంతయొఁటిదే నాకొఱంతయు.

బృహ-ఆ కామభగవానుడు మనల నేకీభవింపఁ జేసె. నింకనేమి కొ
రంతగలదు?

తార—అవును (స్వగ) ఊరుపొమ్మన కాడురోయి ముసలి వా
నికే యింత భ్రమయుండెనే? నాకెంతయుండవచ్చును? దైవ
మా! నేనేమి సేయుదు? నేనా చంద్రునితో బద్ధానురాగనై
యిట్లే కపట చేష్టలతో నమ్మిక చెడకుండునట్లు కొంతదనుక
నటించెదను. (తార లోనికిబోవును.)

[ప్రవేశము: చంద్రుఁడు]

చంద్రు—ఆచార్యా! వందనములు.

బృహ—శుభమగుఁగాక. చంద్రా!

కం॥ ఎంతయు శాస్త్రాదుల బహు
చింతన గావించినావె? ♦ శృంగారపు నా
యింతి నిను బ్రోచుచుండెనె?
సంతసమున నన్నులన్ని ♦ చారించెదవే?॥

చంద్రా! మాతార "తనకుమారునిరీతి" నిన్ను బరిపోషణ జేసినదా?

చంద్రు-అయ్యా! మీవన్నెలాడి నన్నన్ని విధంబులఁ దిన్నగానే పో
షించినది. నేను సకల శాస్త్రంబులు బఠింపుచు సుఖగోష్టి చే
యుచు నతికామముతో గ్రీడించుచుంటిని.

బృహ—మంచిది. సంతసించితిని. (అవనిక జారును)

———:o:———

(ద్వితీయరంగము: బృహస్పతిగృహము)

—••o••—

[ప్రవేశము: తార, బృహస్పతి.]

బృహ-(కోపముతోఁదారనుబట్టుకొని) ఓసీ! మోసకారీ! యెంతదానవే!

(అనుబంధము 18.)

ఉ॥ వాసవుఁడాదిగాగ సుర ♦ వర్యులలోఁదగువాసినన్నెన
న్నాసెనె, సాహసీ! కులటా! ♦ నాతిగఁజేసిన పాపుడెంత వాఁ

డీసరి నీవచించినవి ♦ యెల్ల నిజంబని మోసబోతినే?
నీసరిబోంట్ల నక్కమల ♦ నేత్రుఁడు బట్టుకఁదాట వల్వడే! ॥
గద్దరిముద్దియా! పెద్దలులేని సమయమందు నొద్దికగా మిమ్ము ద్దర నింటనుంచి పోవుటచే నాపెద్దతనము మొద్దులయి పోవుటయగాక నాబుద్ధి పెడతలఁబట్టినది. యిందు కేమి చెప్పెదవు?
తార—(తలవంచి నిరుత్తరయగును.)
బృహ—కం॥ చంచలగాత్రి! శిరంబును
వంచెదు, తలవంపుమాకు ♦ వచ్చెను భీతవీ
వంచుకా జదువులఁ జదివి జ
యించితినని విధుఁడు కుటిలుఁ ♦ డెవనిటు బన్నెౕ॥
మీకపటచేష్టలుదాగుననుకొంటిరికాబోలు? అవిదాగునవికావు.
గీ॥ అతివ మీనడవడినెల్ల ♦ నరశిదివ్య
దృష్టిచే గాంచినాడ వి ♦ స్పష్టముగను
ముందు మీలోనఁజెనకిన ♦ మూఢచిత్తు
లెవ్వరో దెల్పు? శిక్షింతు ♦ నెక్కుడుగను॥
ఇమ్మహీస్థలియందిమ్మగువలమాటనమ్ము జనమ్ముల మనమ్ము లెంత తెలివిమాలినవి? నేనును మీచరిత్రమెల్ల దివ్యమ్ముగఁ గన్నదమ్ములఁగంటి. నెమ్మదిగా నిజమ్ము దెల్పుము?
తార—(నిరుత్తరయగును)
బృహ—చెప్పుటకిష్టము లేకనాయేమి తలవంచుకొనుట?
తార-(స్వ) ఇమ్మునలివాఁడు సామాన్యుఁడుగాఁడు. నిజమును దీసెనే? నేనేమని బొంకుదును? ఇంకమీద నాబొంకులుసాగవు? అయినను నామాటను నమ్మజాలడు. నమ్మకున్న నేమి? (ప్ర) నాథా! నేనబద్ధమాడను. అమ్మునికుమారుని చిన్నటనుంచి పెంచి పెద్దనుజేసిన స్వతంత్రముచేఁ గలసిమెలసి యుండుటే గాని యింతకువిన నేనేమియు నెఱుంగను. మీసాక్షిగ నైన మీచిత్తము.

బృహ—నీవేమియు నెరుంగవా?
తార—(నిరుత్తరయగును)
బృహ—ఏమి నిరుత్తరంబంగీకార సూచకంబుగాదా?
తార—కాదుకాదు. నేనే పరమ పతివ్రతనగుటచే మీమాటకెదురు బల్క దోషమొదవునని యూరకుంటిని. అదియును మీసంశయంబునకు సహాయముగ నూతయిచ్చినది. నిజము నిల్కడ మీదఁ దెలియదా? ఇంతయేల?
(అని కన్నీరు గార్చుచు బొటనవ్రేలు నేల వ్రాయుచు)

సీ. ఏమనియుత్తరం ♦ బేనియగలదాన
మామాట నమ్మక ♦ మా దలంప
నెందునదీరు మీ ♦ కీ సందియంబింకఁ
గ్రందుగా నాపయిఁ ♦ గనికరమెటు
గలుగును, మీకు ని ♦ క్కము గల్గకుండిన
నిలనాదు జన్మ మిం ♦ కేల మనలఁ
బాపవువిధియెడ ♦ బాపఁగామది నెంచి
పాపుమీరంగ నీ ♦ పక్కిఁబన్ని
గీ॥ తలనువ్రాసిన యవ్వ్రాలు ♦ తప్పబోనె?
వికటముగ మీరలీవేళ ♦ విచ్చలవిడి
తప్పుజేసిన వారిపైఁ ♦ దామసించి
దండనముజేతుమని రిది ♦ ధర్మమౌనె?

తమ్మికంటి యగు యహల్య తమకంబుచేత నమరపతితోఁ గలయదా? యదియొక తప్పుజేయుటగాదా? యాధరిత్రీవలయంబుపైఁ దప్పుజేయనివారెవ్వరుగలరు? ఐనను అబమునుబంబనునది యెరుంగని మాబోటి యబలలు తప్పుజేసినను మీబోటి ప్రౌఢులోర్చవలయునుగాని యిట్లాగ్రహంబుబూని చర్చజేసి నల్గురిలో నన్నల్లరి జేసితిరిగదా? హా నాథా! యాహీనపు బ్రతుకునాకేల.
(పాదంబులపైఁబడి నేడ్చును)

బృహ—తారా! లేలెమ్మా. నీవంటి కపట్వరగంధిలభ్యంబగుట నబ్రిం బగుటచే నిది ప్రథమాపరాధంబుగానెంచి మన్నించితి. ఇక మీాద నిట్టి తుచ్ఛబుద్ధి దిద్దుకొని యొద్దికగా నంతఃపురంబు నం దుండుము. పొమ్మా.

తార—(స్వ) నేను దుర్మార్గమునకు లోబడియు సన్మార్గురాలివలె నటించుటచే మాయిర్వురయందును దొల్లింటివలె నమ్మకము గలుగజేసితిని. మీాద నేనేదిచెప్పినను అది యామదుసలి విని తీరును. ఇక భయము రానేరదు? నేనా చంద్రునితో గలసి మెలసి సుఖముగా నుండ నోమితిని. (నిష్క్రమించును.)

బృహ—వికటచతురా! చంద్రుని యిచ్చటికి దోడ్కొనిరమ్మా?

విక—ఇదే తోడివచ్చెద. (నిష్క్రమించును)

[పునఃప్రవేశము వికటచతురుఁడు చంద్రునితో]

చంద్రు—గురువరా! నమస్కారము.

బృహ—(కోపముతో) ఓరీ! గురుద్రోహీ! ఖలమతీ!

గీ॥ చిరుతబాలురు నీవలె ♦ నేయఁగలరె?
నీదుభక్తికి నామది ♦ మోదమందెఁ
జదివినాడవు సకల శాస్త్రంబులెల్లఁ
బెక్కునాళ్ళాయె నిటవచ్చి ♦ నిక్కువముగఁ
దల్లిదండ్రులఁగనఁ జను ♦ తారకేశ!

చంద్రు—శలవొసంగితిరేని పోయివచ్చెద.

బృహ—పదపద నీభక్తికి మెచ్చితి. నిఁక జాగుసేయకతరలిపొమ్మా.

(బృహస్పతి నిష్క్రమించును)

చంద్రు—(స్వ)

సీ. అక్కటా యాసుంద ♦ రాంగి పొందెడఁబాయ
జేసిన విధిజేతఁ ♦ జెప్పదరమె
చిత్తజుబారికి ♦ జిక్కిసొక్కితి నడు
గిడలేని వాఁడనై ♦ తిప్పడిందు

సాల, రసాల; త ♦ మాల, హింతాల, మా
లూర, ఖర్జూర ♦ జంబీర, వకుళ
మందార, కుంద మా ♦ కంద, చందనవృక్ష,
బృందాన్వితంబయి ♦ పిక, శుకాళి
గీ॥ శారికాకీరకలకంఠ ♦ సంగతంబు
నగుచు వాసంతి కోత్సవంబై నయట్టి
గొప్పయారామసీమను ♦ కుంజగర్భ
మందునేనుండు గొన్ని నా ♦ ళ్ళతివ కొరకు॥

హా! తారా! నీశృంగారచేష్టల నెన్ని విధంబుల మరువజూచి నను గన్నుల గట్టినట్లుండుకతంబున మరపునకు రాకున్నవి? నాకంట బడు సర్వంబును నీవుగాఁ దలంపుచుంటినిగదా?

(అనుబంధము 19)

ఉ॥ అవనజాక్షి గబ్బిచను ♦ లా సుకుమారి శిరోజ సంచయం
బావగలాడి మోవి రుచు ♦ లాచెలి తళ్కు మితారిచూపు మీ
లావనితా శిరోమణి న ♦ యప్రియాభినయప్రియోక్తులా
హా! వనజోదరుండు చతు ♦ రాస్యతఁజూపిన నెన్న నేర్చునే?

ద్వి ప ద.

కలకండములును, శ ♦ ర్కరయమృతంబు
వలజుంటి తేనెయు ♦ నరఁటిఫలములు
క్షీరాన్నమును నారి ♦ కేళంబులోని
నీరు పానకమును ♦ నేటగుగుడము
కమలాఫలములాది ♦ గాఁ గలవన్ని
కమలాక్షి మోవితో ♦ గలనైనసాటి
రానట్టి యామోవి ♦ రా జిల్కరీతి
గా వేగనొక్కెదు ♦ కలువరమతిని
కం॥ ఆచెలినేర్పులు! మహిమలు
వాచాలతవగలనెంచ ♦ వశమౌనా? నా

లోచనములకా తారగఁ
దోఁచినవిధిఁ దారలసాగె ♦ దొల్లిటివలెనే.
తే॥ ఇందుబింబాస్య నేను నీ ♦ పొందుబాసి
యెందుఁజొత్తునే యిపుడు నీ ♦ యందమైన
పాదములచెంత నలగుల ♦ పాన్పుపైని
యొర కాసంతచోటిచ్చి ♦ యొదుగనిమ్మ.

(అనుబంధము 20.)

సీ. పూర్ణచంద్రునిబోలు ♦ పూబోఁడిమోము క
న్దోయితో గనుఁగొన ♦ నోమనొక్కొ—
రహిమించునానఖా ♦ గ్రిములతో బిగివగు
చన్నులపైనాటు ♦ కన్నఁడొక్కొ—
మధురసమూరెడు ♦ మానినివాతెరఁ
దిన్నగానేనాను ♦ కన్నఁడొక్కొ—
దనరఁజొసీతిబం ♦ ధనములఁ దేల్చెడి
పన్నుగడలఁబన్ను ♦ కన్నఁడొక్కొ—
గీ॥ సకలకాంక్షలు నేటితో ♦ సమసెనొక్కొ—
పాపచిత్తుఁడు గురుఁడెడ ♦ బాపెనొక్కొ—
యెంతవాఁడు విధాతృఁడి ♦ ట్లేర్చెనొక్కొ—
చూడనిచ్చోటఁ జావుచే ♦ కూడెనొక్కొ—.

అహా! తరుణీ!

సీ. పంచలోహములెన్ని ♦ భంగులఁ బెనఁగిన
మేలికడానిలోఁ ♦ బోలనగునె
పక్షులుశుకపిక ♦ పరికరంబులెన్నైన
వాసియా హంసతో ♦ పాటియగునె?
యాతతంబుగనెల్ల ♦ యలరులు మందార
పుష్పంబుతోసరి ♦ పోలనగునె?

ఘనమగు నెన్ని వృ - క్షములైనగాని శ్రీ
చందన ధ్రుమముతో ♦ సామ్యమగునె ?
తే॥ గనుక నారీతి భామినీ ♦ జనములెల్ల
వనితనీగోటితో సాటి ♦ వత్తురటవె?
యెన్నగా నేరఁగోర్కెలె ♦ న్నెన్నో యుండె
నన్నికోరిక లడుగంటె ♦నంబుజాక్షి!

ఆహా! తారాసతీ! పరసతియు గురుసతియును కూడనగునట్టి దానిని గురించి యింతగాఁ జింత సేయుట బరిశీలన జేయ నేనెంతో వ్యర్థుండనని ధృఢపడినది. యికనైనను నన్నుగ్రమ్మియున్న మోహాంధకారమును సూర్యోదయంబుచే మొదలంట ధ్వంసించివేసి గురుకాంతపై భ్రమను విసర్జించి యంచితగతి బ్రివర్తించి కీర్తి కాంతను సంపాదించ బూనెద. (అని రిచ్చవడుచు) యింతకుమున్ను తెలిసియో తెలియకయో యొకతప్పు జేసితి. నది యెద్దియో? (యోచించి) స్మృతి దప్పినట్లున్నది? అయిన మరల జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొనియెద. (యోచించి)

కం॥ తలఁపగులాంగనరతమును
విలసిత సౌఖ్యంబులేమి ♦ వేశ్యలతోఁడఁ
గలయుట ధనహానియు బెర
చెలులరతంబేరతంబు ♦ సిద్ధము జగతిన్॥

ఆహా? యింతకుమున్ను నేఁజేసిన యోచన యిదియే? యిప్పటికి జ్ఞప్తికి వచ్చినది.

(అనుబంధము 21)

చ॥ ఎటుక్షణమోర్తు నీవిరహ ♦ మేకరణింభరియింతునయ్యొ వివాదటమటుమాయదైవమిటు ♦ దాకొని సేయుచెరుంగనైతి బోకుటిలుఁడు మన్మథుండు మదిఁ ♦ గొంకక గూర్రత సేయబూనె నక్కట! చిరుతెమ్మెరల్ చిరుత ♦ గండ్లుగఁ బైబడఁజొచ్చెనేట్లకో?
(మన్మథునవలోకించి)

కం॥ పగతుడనేఁ బాంధులకును
బగతుఁడనే దమ్ములకును ♦ బాదోధులకున్
బగతుఁడనిలజక్కవలకు
బగతుఁడ నేసోదరికిని ♦ బగతుఁడ మరుఁడా!

చెట్టా! నేనే యింతగట్టివాఁడను. యిట్టి దిట్టడనగు నన్నట్టుకొని బట్టుగల బాణములఁ బరపుటపరువని యెంచితివా? పంచసాయకా!

(అనుబంధము 22)

ఉ॥ తామరసాలయాత్మజుడఁ ♦ దామరసాలయ కేను దమ్ముఁడన్
మామను నీకుగాదె? శుభి ♦ మానమెుకింతయు నాటకమ్మదిఁ
దామసమూని నిర్భయతఁ ♦ దామరశాస్త్ర చయంబుచేతనే
దామరతంపరంబుగనె ♦ దంబగులందగ వేసియఁబూనితో॥

గీ॥ కీరమాయిట్లుగేరుట ♦ కూరిరవృత్తి
ఝుమ్మటంచును నాతల ♦ దిమ్ముబట్ట
దొమ్మిగారేగి మీరు గా ♦ నమ్ముసేయు
తిమ్మగాదది తోటకు ♦ లమ్మలార!

కం॥ రోలంబరాజ సంపఁగి
మాలికలకు నోడిపోయి ♦ మరణముపాలై
మూలుగుచు మానితోత్రరల
నోలంబుండి మరివచ్చు ♦ టొప్పునె ఘనమె?

కం॥ చిగురె విలుకాడునాకికఁ
బగమైనను శుకపికాళి ♦ పలుకుట తగునె
పగతులచేఁజుట్టములును
బగవారను మాటలిలన ♦ బద్ధంబగునె?

హా! లోకమోహన మనోహరరూపిణీ! మహిళామణీ!

(అనిమూర్ఛబోవును.) (అవనికజారును.)

———:O:———

(తృతీయరంగము తారమందిరము.)

———:o:———

[ప్రవేశము: తార, మదనసాయక]

తార—మదనసాయకా!

మద—ఏమి.

తార—నీకుఁదెలియనిదేమున్నది? అయినను సిగ్గువిడచియుగ్గడించెద.

మద—ఏమది? కానిమ్ము,

(అనుబంధము 23)

తార-సీ॥ కొమ్మనామనవి గై ♦ కొమ్మ నామదికేమి
యోచన యొక్కింత ♦ దోఁచదమ్మ
కమ్మవిల్తుఁడు బూవు ♦ టమ్ములురమ్మ న
ముమ్మరంబుగనొవ్వ ♦ గ్రొమ్మెనమ్మ
కోయిలల్ గుమిగూడి ♦ గూడి కోయనికూత
లను మరిగూయజొ ♦ చ్చెనుగదమ్మ
శుకములుచెలరేగి ♦ వికటధ్వనులు చేసి
చకచకలాడించ ♦ సాగెనమ్మ
గీ॥ తుమ్మెదలు దొమ్మిగాఁ దల ♦ దిమ్మబట్ట
మూగిగానమ్ముసేయఁగాఁ ♦ బూనెనమ్మ
అంచితంబుగ మదిఁబరి ♦ కించి చూడ
నావిధాత్రుని దయ దూర ♦ మాయెనమ్మ.

మదనసాయకా! నాముద్దులమూటను నిద్దురలోనైనను గద్దరించి యెరుంగను? అట్టి సుందరాంగుని పొందుబాసి నేనెంతదనుక బ్రతికియుందును?

మద—(స్వ) ఓసివగలాడీ! యెంతదానవే నీవు? (ప్ర)తారా! మ గనిదిగనాడిన మగువలు తగులుకొన్న మగనినైనఁ దిరుగపగ జేసికొనక వగలబాగలి వానిదగిలి యుండుట యొక్క వసంగతి యేగదా?

తార—చెలీ! నీవిట్లెక్కసమాడకున్న నింకొక్కటి దెల్పెదను.
మద—అమ్మా! నేనిపుడేమియంటిని? చంద్రునివదలదగదంటిఁగాని...
తార— (అనుబంధము 24)

సీ॥ ఓరమణీమణి! యురుతరంబై నట్టి
యారుచిరాస్యునో ♦ య్యారమేమె
నాకొరకిలఁబుట్టి ♦ నాడని దెలియక
వాని కౌఁగిలి బాసి ♦ వంతబడితి
వాని భుజంబులు ♦ వాని మొగంబును
వాని యురంబును ♦ వాని చూపు
వాని మధ్యమమును ♦ వాని చెక్కులిజిగి
వాని చాతుర్యంబు ♦ వగనయారె!
గీ॥ మానినీరత్నములుగని ♦ మాదుబారి
కోర్వలేక భ్రమోన్మద ♦ మొందియతని
పైనిప్రక్కనుబడి దగు ♦ బంధనముల
నయముగాఁదేల కుందురే? ♦ సమ్మదిని॥

అట్టి పుణ్యపురుషుని పొందువిడిచి గాని వాని మరచిగాని నేనెట్లు బ్రతుకగలను?

మద—తారా! పురుషులొకరికొకరు పరస్త్రీ పరపురుషుల నంటదగదని పెద్దలు చెప్పుట విని యెఱుంగవా?
తార—ఎఱిగిననేమి?
మద—ఎఱిఁగియేకాబోలును. అట్టి నీతులనెల్లఁ బాఱిపెట్టి పాపకృత్యమునకు గట్టిగా నొడిగట్టుటొక దిట్టతనమని యెంచినది. తెలిసినవారెట్టి పనులనైనఁ జేయసమర్థులే?
తార—(నవ్వుచు) సఖీ! ఈలోకంబునఁ గొందరబలులు తమ సతులం దృప్తిఁ జెందింపఁ నేరక పరపురుషులు తమ సతులనంటుదురను తుంటరి బుద్ధిబూని పరస్త్రీల పొందుకంటె పాపమొండు గలదా? అని "తాటాకులలో" వ్రాసిరి. గావున అట్టి

యాకుల పాటుఁగని మనమిప్పుడాకులపాటు బడనేల? నని నా యభిప్రాయము.

మద—శాబాసు! యెల్లరకు శ్రవణానందమగు సంగతియిది యేసుమీ? యింక నిటువంటి వేమైన గలవేని వెల్లడించినాయుల్లమానంద మంద జేయుమని కోరుచుంటిని.

తార—

ఉ॥ కాంతరో! వానిపై భ్రమ జొ ♦ కాటముగా నెటదాతునే? బళా!
కంతు దిరస్కరించు నిజ ♦ కాంతుఁడు చేరినపాన్పుమీద నా
వంతయుసేపు నొత్తిగిల ♦ నట్టి శరీర మదేల ప్రాయమూ
బంతుగనుండియేల ? నోకో ♦ పాపఁపుదైవము బాపెనక్కటా!

బలేబలే యబ్బలుపోటరి జిగిబిగి కౌఁగిలి వదలిన నాబ్రతుకొక బ్రతుకా? మదనసాయకా! నీవు బాగుగ యోచింపుము.

(అని నిట్టూర్పు విడుచుచున్నది.)

మద—తారా! వేసటఁబడకు. కొంచెమోర్చితివేని నీమనోరథ మీడేరకపోదు.

తార—ఈడేరిన ట్లేయున్నది. ఇసీ! నాకుదగిన రూపవంతునితో సుఖంచ నోమనియీపాపపుజన్మమేల? ఈసౌందర్యమేల? ఈవయసేల?

మద—అమ్మా! విచారపడకు.

తార—సఖి! నాకేమి విచారము? ఒకటియేగదా!

మద—ఒకటి యేమిటి?

తార—

సీ॥ సొగసుగానికి దృష్టి ♦ సోకనంచనివాని
రంగును గనుల ♦ జూడంగనైతి
గబ్బిగుబ్బలు గ్రమ్మఁ ♦ గందునంచనివాని
నునుమేను గౌఁగిట - నునుపనైతి
జిలిబిలియమృతంబు ♦ దొలుకునంచని వాని
చక్కని కెమ్మోవి ♦ నొక్కనైతి

చెలువంబు చెమటచేఁ ♦ జిలుకు నంచని వానిఁ
గలయుచోఁ గసిదీర ♦ మెలఁగనైతి
గీ॥ నట్టి యావన్నెకానితో ♦ నణఁగి పెనఁగి
కదిసితనివారఁ బిగ్గన ♦ గాఁగిలించి
పెదవినొక్కుచు రతికేళి ♦ బెనఁగలేక
బేలనైపోతి నీరీతి ♦ లోలనేత్రి!

మగువా! పగవాఁడగు మగఁడు వెగటులేని వగలఁదగిలి పొగలు మమ్మునగలుపగలుజేసి దిగులు దగిలించెను. ఇంతకెక్కుడు విచారమేమియున్నది?

మద—నావంటి చెలియనీకుగల్గ దిగులు పడవలసిన పనిలేదు. ఎట్లనైన నాచంద్రు నీకౌఁగిట నలంకరించునట్లు జేసెదగాని యూరడిల్లుమూరడిల్లుము.

తార—సఖీ! నాశక్తికొలఁది దగుప్రయత్నముచేసి చందురుని యిందు దెచ్చినీడెందమానందమంద జేయుదాననని యభయహస్తమిమ్ము

మద—అట్లనే యిచ్చెదను. (అని చేతిలో చేయివేయును.) తారా! నేనిదే పోయివచ్చెదను.

తార—అరచేతనైకుంఠము జూపినట్లు మాట చెప్పి పోవుచుంటివి. తిరుగనీవు వచ్చెడిదనుక నుయ్యాలలూఁగు నాప్రాణములు నిల్పుటెట్లనో, యెట్లనైనను బలాత్కరించి నిల్పుకొనియెద.

మద—(చిరునవ్వుతో) ఇప్పుడేఁ పోయివచ్చెద. నాకేమి పారితోషికము?

తార—సర్వము నీదియే పోయిరమ్ము. (అందరునిష్క్రమింతురు)

(అవనికజారును)

———:o:———

(తృతీయరంగము ఉద్యానవనము-)

———:o:———

[ప్రవేశము: చంద్రుఁడు]

చంద్రు—(స్వ)

సీ॥ సకలసంపదల కా ♦ స్పదమైనయట్టి వ
సంతకాలము వేళ ♦ సంతసముగ
పికమిథునంబులు ♦ ప్రియముతోరతికేళి
గొంకకఁ గులుకుచు ♦ కోయటంచు
కుత్తుకకుత్తుక ♦ నొత్తిగిలఁగ జేసి
కౌఁగిలింతలను సు ♦ ఖముగ మెలఁగు
చుండె, బో, గన్నులఁ ♦ బండువుగానాయె
నక్కటా! తలవంపు ♦ లాయెనాకు
గీ॥ ప్రాకనాధారమిసుమంత ♦ లేక నేలఁ
బడినతీవియ చందానఁ ♦ బడఁతిలేని
కాలమున నెన్నిసుఖముల ♦ గల్గెనేని
ఇలను పురుషుల కాబ్రతు ♦ కేలనొక్కొ ॥

(అని జెచ్చవడును)

[ప్రవేశము: మదనసాయక]

మద—ఆహా! యేమియీవింత. తారాసతి చంద్రమునియందు బద్ధానురాగమైయుండినట్లే చంద్రుఁడును తారయందుబద్ధానురాగుఁడై యీపొదరింటఁబడి మరిమరి పరితపించుచుండెను. ఈసమయమందు నేనాతని చెంతజేరి తారాసతి తనపై మోహంబుచే నన్నపానీయాదుల విసర్జించి తుదకు ప్రాణపరిత్యాగము జేసికొన దలచి యున్నదని విన్నవించ నావెను వెంటనే యాచంద్రుఁ డచ్చటికే తెంచి యామందగామినికోరిక తొందరగా దీర్చు ప్రయత్నముఁ జేయఁగలడు. వెదకబోయిన తీగపదములకు దగులుకొన్నట్లీతఁడిచ్చోట గనుపించుట నేను జేసికొన్న

పుణ్యాముగాబోలు. (యోచించి) కాదుకాదు మాతారాపతి జేసికొన్న పుణ్యామేయగును. ఇందుకు సందియములేదు. (చంద్రుని సమీపించి) చంద్రా! చంద్రా! పలుకవేమి?

చంద్రు—

ఉ॥ ఎవ్వరి చిన్నదానవే? మృగేక్షణ!

మద— నేనే?

చంద్రు— శబాసునేననా,

యెవ్వతెవంటివి?

మద— అగ్గురునియింటికి స్నేహితురాలను!

చంద్రు— అగ్గురుం

డెవ్వడె? యింతియెవ్వరె?

మద— బలే! దగునవ్విటకత్తె గాదొకో

చంద్రు— యవ్విటకత్తెయెవ్వతె?

మద— యొయ్యారియ తార? యటంచునెంచుమీ?

చంద్రు—ఆహా! తారాసతీ! (అనిమదనసాయకనుగదియగమికించును)

మద—చంద్రా! నేను తారనుగాను? మదనసాయకను నన్గదియ నేతెంచదవేమి? యటుంసుము? (వెనుకకు నెట్టును)

చంద్రు—నీవా? నేనుతారయనుకొని భ్రిమపడితిని.

మద-చంద్రా! ఆకాంతామణియగు తారాసతి యచ్చట నీకంటె నెక్కుడుగా కంతుదురంత సంతాపానలంబున కోర్వలేక క్షణంబొక యుగాంతరంబుగాఁ జింతించుచున్నది. నీవిపు డాలలనామణి మనోరథమీడేర్చు తలంపు గలదేని గ్రక్కున గదలిరమ్ము.

చంద్రు—(స్వ) ఆహా! నాతపఃఫలంబుచే నాకోరిక లీడేను సమయము సంఘటిల్లినది. (ప్ర)

కం॥ పంకజదళనేత్రిరో నే
సంకేతితమైనపొదకు ♦ జయ్యనవత్తున్
గొంకక నాసీమను నా

సాంకషగంధిని బిరానఁ ♦ జను దెమ్మనుమీ॥

మద—చంద్రా ! నీ చెప్పినది పొరబాటుగావింటి. నింకొకమారు
చెప్పుము !

చంద్రు—నీకు తెలియనిదేమియున్నది. నేజెప్పనక్కర లేదు.

మద—అటులైన మున్ను మీరు నియమించుకొన్న యేలకి తీగలచే
నల్లిబిల్లిగా బెనంగుఁపొన్నపొద కవ్వన్నెలాడిని గ్రన్ననవచ్చు
పన్నుగడ బన్నెదను. నీవును సత్వరంబుగా వచ్చుటికిరమ్ము.

చంద్రు—మదనసాయకా! పొమ్ము. నీప్రయత్నము జూచుకొమ్ము.

(నిష్క్రమించును) (అవనికజారును)

———:o:———

(పంచమరంగము తారమందిరము.)

———:o:———

తార—(స్వ) నానెచ్చెలి యింకను రాదయ్యె ? తాఁబోయిన కార్య
మేమయ్యెనోగదా ?

[ప్రవేశము మదనసాయక].

తార—నెచ్చెలీ! వచ్చితివా ?

మద—నేనువచ్చుటయేగాక చంద్రునిగూడ దెచ్చితిని.

తార—ఏడీ! నావలపులదొర.

మద—ఇచ్చటికే దెచ్చితిననుకొంటివారేమి ?

తార—మరియింకెచ్చటికి వచ్చునట్లు జేసితివి ?

మద—ఎచ్చటికా ? అచ్చటికే ?

తార—చెలీ ! యెకసక్కెమాడకు. నిజముచెపుమా వేడెద.

మద—చల్లకువచ్చి ముంతదాచనేల ? నతండు తొల్లిమీరు నియమిం
చుకొన్నఘుమ్ముఘుమ్మని సౌరభమ్ము గ్రముకొను పూపొదకు
జేరెదనని జెప్పిపంపెను. నీవును అచ్చటికే విచ్చేసితివేని నీము
చ్చిరితనము దీర్చనోడంబడు నిందుకు సందియంబు జరుగదు.

తార—(సంతోషముతో) ప్రియసఖీ ! నీవంటి నెచ్చెలిగల్ల నాకేమి

కొరంత? నీవుచేసిన యుపకారమునకు బ్రత్యుపకారమేమి జేయ
గలను?

మద—ఏమిలేదు. నన్ను మరవ కుండుట యేచాలును.

తార—నేను బ్రతికియున్నంతదనుక నీచేసిన మేలుమరవునకురా నేరదు.

మద—యీమాట లెంతవరకు?

తార—నీవును నేనును ఉండువరకు.

మద—నిజముగానా?

తార—అబద్ధమా? అదికల్ల.

మద—అటులైన సరే! నేను పథపరిశ్రమదీర్చుకొని వచ్చెదను నాకు శెల
వొసంగుము.

తార-మంచిదిపోయిరమ్మ. (ఇరువురునిష్క్రమింతురు.అవనికజారును)

(షష్టమరంగము:ఉద్యానవనమునందు పొదరిల్లు.)

[ప్రవేశము:తారా చంద్రులు.]

(అనుబంధము 25.)

చంద్రు-సీ. తార దాపరమేల ♦ మారుబారికిక్షణ
మోరువలేని నా ♦ జేరరమ్మ
జేరవచ్చియు తమి ♦ దీర బారటుసాచి
గారవంబుగ బిగి ♦ కౌఁగిలిమ్మ
బిగి కౌఁగలియొసంగి ♦ పెక్కుభంగుల బ్రేమ
ముడిబడఁగమ్మని ♦ ముద్దులిమ్మ
ముద్దిడియున్మాద ♦ మును జెందియున్న న
న్నధరామృతము కొంచె ♦ మానసిమ్మ
గీ॥ అధరపానంబుజేసిన ♦ యవలసరస
మొప్పజన్గవగోరుల ♦ నుంచనిమ్ము
గోరులుంచినపిమ్మట ♦ మారుకేళి
దేలఁగానిమ్మ నను గడ ♦ దేర్చుసుమ్ము.

తార—మనోహరా! మూడుకాళ్ళ ముసలాతఁడు నిన్ను పొమ్మన్నం

తనేనన్ను విడనాడి పోవుటకు నీమానసం బెటుల నొప్పినది ? ఇది న్యాయమని తలంచితివా ?

చంద్రు—మనమవలంభించిన కార్యమతిదూష్యమగు కతంబున నింక గొంతదనుక నుండ వెల్లడీయగుననిఁ గురునాజ్ఞ దాటక గుట్టుగా బోయినాఁడను. ఇదియొక తప్పగునా ? ఐనను యిప్పుడు మిగిలినదేమి ? నీకు నాయం దెక్కుడు మక్కువగలదేని లజ్జాభిమానంబులు విడచి నా వెంటరమ్ము. నానిజాంగణమునకుఁ బోవుదము.

తార—వచ్చెద ప్రియా ముందు నిన్నొకసారి గాఢాలింగనంబొనరింపవలయునని త్వరపడుచున్న యీ మేని బులుపును దీర్చి నన్ను ధరింపుము. (అని కౌఁగిట జేర్చుకొని) చంద్రా ! నీవు నన్నెచ్చటికి దోడుకొని పోవదలంచితివి ?

చంద్రు—బ్రహ్మపంపున విశ్వకర్మచే నిర్మితంబైన మా ప్రతిష్ఠాన పట్టణంబుకు దోడికొని పోఁదలంచితి ? నచ్చటికి నా వెంట వచ్చెదవా ?

తార—రాక నేమి నీపొందు బాసి యొక్కక్షణకాలమైన యోర్చియుండజాలని నన్ను విడచిపోవుట నీకు దగును గాని నాకు దగునా ?

చంద్రు—అట్లైన పోవుదము రమ్ము.

తార - చిత్తము. (యిద్దరు నిష్క్రమింతురు అవనిక జారును)

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

తారాచంద్రీయము

పంచమాంకము.

[ప్రథమరంగము బృహస్పతియిల్లు]

[ప్రవేశము: బృహస్పతి, వికటచతురుఁడు.]

బృహ- గీ॥ వికటచతురుఁడ నాముద్దు ♦ వెలది యెందు
బోయెనో! ఇంతదనుక రా ♦ దాయెమరల
నిలయమున బరిపరి విధం ♦ బులను జూచి
నాడ, నిమిషము మరువను ♦ నన్ను తార ॥

శిష్యా! మనతారాసతి యెందుబోయినదో?

విక-ఇరుగుపొరుగిండ్ల కేమైన బనిఁజేయించుకొన బోయినదేమో?

బృహ—భ్రష్టా! చెడ్డకూతలు గూసెదవేమి?

విక-అయ్యా! చెడ్డా పడ్డా ననకుంటే మీదానిఁ జూచుకొనరాదా?

బృహ-ఛీ. ఛీ. మాదేమిటిరా?

విక-మీ రెరుంగరాయేమి? దివ్యజ్ఞానమని.

బృహ-నిజమేరా! (ఆకాశము దెసఁజూచి)ఓరీ మనతారచంద్రునితో బోయినదిగదా?

విక-(గుండెలుకొట్టుకొనుచు) అయ్యో! అయ్యో! మనయమ్మనుచంద్రుఁడు దీసికొని పోయెనా? యెంతపని యెంతపని.

బృహ--వాఁడు కాసంతయైన లక్ష్యములేక యింతపని జేసిపోయెనే? నేనేమిసేయుదు?

వికా—గురువరా ! యొకమనవి

గీ॥ ప్రేమగల శిష్యుఁడతఁడని ♦ పెద్దఁజేసి
నీకుమారుని గాఁజూడు ♦ నెలఁతయనఁగ
తన కుమారునిగా జూచి ♦ తగులుకొనియె
నిన్నిటికి మీరుజెప్పిన ♦ వన్ని జరిపె॥

అయ్యా ! 'మనయమ్మగారి తప్పేమిగలదు ? మొదటనుండియు తుదవరకు దమ్ముగట్టఁద్రాళ్ళు తామే దెచ్చుకొంటిరి.

బృహ—ఓరీ ! నేనా తారాపతిని యిట్లుజేయుమని చెప్పితినా ? నారాయణ ! నారాయణ ! నేనిక జంధ్యాలుద్రెంచుకొని సన్యాసి నయ్యెద. (అని జంధ్యములు ద్రెంచ యత్నించును)

విక—(తొందరగా) అయ్యా ! బృహస్పతులవారు మీరింతపనిచేయ వలదు. నామనవి వినుఁడు. (అని చేతులుబట్టుకొనును)

బృహ—ఓరీ ! నీవటుండుము.

విక—నామాటవినుఁడు. మీరీపని జేయకండి. మనము గుంటపాళెము పోదము రండు.

బృహ—ఎందుకు ?

విక—ఎందుకా ? అందుకే !

బృహ—చెప్పుమురా ?

విక—ఏమేని చెప్పుదు. (నవ్వుచు) మంచిపడుచును దెచ్చుకొనుటకు.

బృహ—ఓరి పరమద్రోహీ ! దుర్భాషలాడెదవేమి !

విక—సరిసరి. యివి దుర్భాషలా ? నాదేమిపోయినది లెండి.

బృహ—ఓరీ ! నేనీ జనులలో శిరమెత్తుకొని దిరుగుటెట్లు ?

విక—ఎందుచేత ?

బృహ—ఇందుచేతనే.

విక—అట్లైన శిరస్సు బరువెక్కె-నేని దాని యొకచోటబెట్టి తిరుగ వచ్చునుగదా ?

బృహ—ఓరీ ! నీవిట్లుప్రేలక నామాటవిని పరుగు పరుగున ప్రతిష్ఠాన పట్ట

ణము ప్రవేశించి చంద్రునకు దగుమాటలుచెప్పి తారను దెచ్చి నాస్వాధీనము జేయుము.

విక—మీ కేమి కుదురుగా గూర్చుండువారు. మాటలెన్నైనను జెప్ప గలరు. మీరు గురువులని మీమాట జవదాటక నేనా చంద్రునికడకు బోయితినేని నన్నుబట్టి తన్నించక వదలివేయుట కంత వెఱ్ఱివాడా ?

బృహ—వాడంత క్రూరకృత్యముఁ జేయ దలంచడు. నామాటవిని పోయిరమ్ము.

విక—అయ్యా !

గీ॥ ప్రాణముండిన నెట్టులైన ♦ బ్రతుకవచ్చు
నీదుతావున విద్య మా ♦ నెదనుగాని
పలక పుస్తకములనిమ్ము ♦ ప్రాభవముగ
నస్మదీయగృహంబున ♦ కరుగువాఁడ॥

బృహ-ఓరీ ! నీవు చంద్రుని చంతజేరుటకంత కష్టమయ్యెనేని యింకొక్కటి దెల్పెద.

విక-ఏమది(స్వ) ఆహో్యాగ్రహాచారమా ! నన్నేమి జేయఁదలఁచితివి?

బృహ-మన మిఱుపురము నాసురపతికడకరిగి యీసంగతి విశదబఱచితిమేని మనకార్యమాతనిచేఁ జక్కఁబడును. ఇంతమాత్రము నకే నీవు చదువును చాలించుకొననేల ? నావెంటరమ్ము,

విక-ఆ. యిదినాయిష్టమేయగును. పోదము రండు.

(ఇర్వురు నిష్క్రమింతురు.) (అవనికజారును.)

———:0:———

(ద్వితీయరంగము. ఇంద్రుని సభాస్థానము)

[ప్రవేశము:చంద్రుఁడు, ఉపేంద్రుఁడు, దిక్పాలకులు నారదుఁడు.]

ఇంద్రు—దిక్పాలకులారా ! మీకెల్లరకు మున్ను నాచేనియమింపబడిన కార్యములెల్ల ధర్మాధర్మ విచారణఁజేయుచు నపరిమితానందంబుతో నెరవేర్చుచుంటిరా ?

దిక్పా—(లేచినిలచి) భవదీయశాసనంబుదాటకజరుపుచున్నవారము.
ఇంద్రు—ఉపేంద్రా! బృందారక బృందం బపరిమితానందంబుగా సత్కర్మ లొనర్చుచు జక్కగా నున్నవారలే?
ఉపే—తమకరుణగల్గ నేమికొరంత సంఘటిల్లును.

[ప్రవేశము:అప్సరసలు.] (అనుబంధము 26)

అప్సరసలు- వనమయూరవృత్తము.

ఇమ్ముగను గప్పుర వి ♦ డెమ్ముమరియిమ్మా ♦ నెమ్మొగము ముద్దులిడ ♦ నెయ్యముగ రమ్మా, రొమ్మునను రొమ్మునిడి ♦ గుమ్ము దయసుమ్మా ♦ సమ్మతిగ నమ్మితి వి ♦ షమ్ము విరజిమ్మా.

2 మక్కువయదాయమరి ♦ మంచిపనియానా♦కక్కురితి యేలబిగి ♦ కౌగిలి బిరానన్ జొక్కముగ నిచ్చిరతి ♦ సూటిగొను లేనన్ న్నెక్కుడుగఁ జూచినటు ♦ లెంతు మరియాదన్.

మత్తకోకిలావృత్తము.

కూరిరులు బుద్ధినిబూని నాపయి ♦ కోరచూపు లికేలరా
భూరికాంక్షఁ జికోత్త మామరి ♦ పొంగెడా మరియాదరా
ఓరి నామొరనాలకించి పు ♦ రోసరిల్లిని హర్షమిం
పార నన్గని పూర్వముంబలె నైననుండిన మేలురా

ఇంద్రు-ఉపేంద్రా! ఇయ్యప్సరసల యాటపాటలభినయంబుల కానందమందితిని. ఇకవీరిఁ దగినరీతిఁ గారవించి పంపుము.
ఉపే—చిత్తము. కాంతలారా! యీవస్త్రాభరణాదులందుకొనిపొండు
అప్స—చిత్తము. దేవనాథా మాకు శెలవా?
ఇంద్రు—మంచిది పొండు. (నిష్క్రమింతురు.)

(ప్రవేశము:బృహస్పతి, వికటచతురుఁడు)

ఇంద్రు—(లేచి)సురాచార్యా! వందనములు.
బృహ—జయమగుగాక!
దేవ—ఆచార్యా! నమస్కారములు.
బృహ—మీకెల్లరకు శుభమగుగాక,

ఇంద్రు—ఆచార్యా! యీపీఠంబుపై వసించి యీయర్ఘ్యపాద్యాది విధులఁ బరిగ్రహించుడు.
బృహ-(తలవాంచి కూర్చుని మెల్లగా) గ్రహించినట్లే.
ఇంద్రు— గీ॥ సరసగుణసాంద్ర ♦ శిరము వంచంగనేల?
సేమమేమీకు మోమిటు ♦ చిన్నబోవు
హేతువెద్ది! యొః వచియింపు డేనుగల్గి
యుండ నిటు వంతనొందంగ ♦ నొల్లదనఘ॥
బృహ-సీ॥ వినుమింక దేవేంద్ర! ♦ వీను లింపొందఁగాఁ
జెప్పగూడనిమాటఁ ♦ జెప్పవలసె
నైన దెల్పెద నత్రి ♦ యాత్మజుండై నట్టి
భానునిజోడు ♦ సద్భక్తిఁ జేరి
వేదశాస్త్రములన్ని ♦ విపులంబుగా నేర్చి
నాదు భార్యను బట్టి ♦ నాడుగాక
కాసంత భయమంద ♦ కనుమచ్చు గనుపించి
నాసతీమణిపైని ♦ యాసజేసి
గీ॥ యేనుగృహమున లేకుండు ♦ టెఱిఁగి యెఱిఁగి
తారనాతఁడు గొనిపోయెఁ ♦ దగుదునంచు
నన్నుజూడను గదనాకు ♦ నాటనుండి
హర్ష ముడిగెను బరవశ ♦ మయ్యెమనము॥
మత్తకోకిల (అనుబంధము 27)
మోసమయ్యెగదయ్య వాసవ ♦ ముక్కునూపిరి గల్గగా
నీసరిన్మరి నావెతల్ వచి ♦ యింప శక్యమొకో బళా!
ఇంద్రు-ఓసమంజసచిత్త మిమ్మిపు ♦ డొందినట్టి విపత్తులం
భాసురంబుగఁ దీర్చెదన్ బరి ♦ పాలనంబొగిజేసెదన్
బృహ-భాసురాంగియ తార నన్నెడ ♦ బాసిపోవుటచే ధరన్
నాసమానులలోనఁ గౌరవ నాశమయ్యెగదాగనన్.
ఇంద్రు-ఆసరోజభవుండు వ్రాసిన ♦ యట్టివ్రాత దొరంగునా

కాసుగామిను గన్నులంగనఁ ♦ గా వశంబె బుధోత్తమా!
బృహ-కండక్రొవ్వువహించి చంద్రుఁడు ♦ గండుమీరి మనోభ్రమన్
పుండరీకదళాక్షి తారను ♦ బొందుమీరఁగఁ జేకొనెన్
ఇంద్రు-చెండివేశెద నాశశాంకు గృ ♦ శింపఁ జేసెద ధీరతన్
గండుమీరి మహోగ్రకోపము ♦ గ్రమ్మఁ దారను దెచ్చెదన్
బృహ-కూళనై దొలి చేయుపాపము ♦ కూడివచ్చిన దక్కటా!
ఓలి నియ్యెలనుండి యెవ్వరి ♦ నుద్ధరించెద నేనిటా!
ఇంద్రు-మేలు గీడు నొకానొకప్డు ని ♦ మేషమాత్రములోపలన్
గాలకర్మవశంబునన్మరి ♦ కంటగించునె వారినిన్.
హరిహరీ! యెంతపని. యెంత మోసము. ఎంతదుండగము.
బృహ- గీ॥ కారణంబేమొకోగాని ♦ తార యింత
దనుక నిటువంటి కార్యముల్ ♦ దలఁపదైన
గాక మానవు కాగల ♦ కార్యములిలఁ
గాలగతి నెట్టజాలిన ♦ ఘనులు గలరె?
ఇంద్రు-గురువరా! మీరిట్టి స్వల్పకార్యమునకు వ్యాకులపడఁదగదు. నేనివు డొక దూతనుఁబంపి మీ నారీమణిని యిచ్చుటికి వచ్చునట్లు జేసెద. చింతపడకుడు.
బృహ-నిర్జరేంద్రా! గోటనోపనికి గొడ్డలియేల? నీ యిష్టమగురీతిఁ జేయగడంగుము. నీవంటి శిష్యుఁడుగల్గ నాకిసుమంతయైన కొరంత రానేరదుగదా?
నార-(స్వ) ఈ స్వర్గంబునం దీపురందరు డొనర్చిన యజ్ఞసంతర్పణములందు గొంతుమట్టుకు పంచభక్ష్యాన్నములు తనివిదీర భుజించినను క్షుద్బాధదీరకున్నది. (యోచించి) దీనికంతగా యోచించవలసిన పనిలేదు. నేనిప్పుడే ప్రతిష్ఠానపట్టణంబునకేతెంచి యింద్రుడన్న వాక్యంబులెల్ల నాచంద్రునకుఁదెల్పి కలహమును బెంచి యందుచేఁ గడుపు నిండించుకొని కలహాభోజనుఁ డను సార్థకనామమును నిల్పుకొని తృప్తిబొందెద. (ప్ర) గురువరా!

సురవరుని కరుణారసముజెందిన నీకేమికొరంత? ఇమ్మహాత్ముండు నీకోర్కె నెరవేర్చకపోడు. దేవేంద్రా!

గీ॥ సురసవరేణ్య నీవు ♦ గురునిపై నొక్కింత
కనికరంబుబూని ♦ కమలముఖిని
తెచ్చి సురగురునకు ♦ నిచ్చి సత్కీర్తిని
బొందు మిందుతోడఁ ♦ బోరిమైన.

ఇంద్రు—నారదా! ఈ స్వల్పకార్యమునకై సంగరము సేయవలెనా? ముందు సేవకుని బంపి చంద్రుని యభిప్రాయంబెల్ల నెరింగి తదుపరి తగిన యత్నముజేసి సాధించెదను.

నార—మంచిది. యట్లనే గానిమ్ము.

ఇంద్రు—చిత్తము. అనుగ్రహముంచుడు.

నార—అంతయు దైవానుగ్రహమేగదా! శలవా? (నారదుఁడు నిష్క్రమించును.)

ఇంద్రు—(శేవకునిఁజూచి)

సీ॥ వినవోయి సేవకా! ♦ వేడుకదనరంగ
వినుపింతుఁ జెందొవ ♦ విందుపురము
జేరి, యాచందురు ♦ జేరి యిట్లను మీావు
చారు చరిత్ర యా ♦ చార్యసతిని
చేపట్టవలవదీ ♦ చెడుబుద్ధులేల నీ
పాపమునకు నోడి ♦ బట్టితీవు
నవలాలపై వ్యస ♦ నము గొప్పదనుమాట
నవివేకమానసు ♦ లనఁగ వినవె

గీ॥ మేము మీాతలిదండ్రుల ♦ మేలిగాంచి
నీదుతప్పుల నెంచకుం ♦ డితిమి ముందు
జూచి యిగ్గురు శరణంబు ♦ జొచ్చి వేడ్క
జంచలాక్షిని యిచ్చుట ♦ మంచిబుద్ధి.

ఇట్లుగా నేజెప్పిపంపితినని చంద్రునకుఁ జెప్పి మన గురుసతిని

దోష్కానిరమ్ము.
శైవ- చిత్తము. పోయివచ్చెద. (నిష్క్రమించును.)
ఇంద్రు—గురువర్యా! గృహంబున కేగుదమురండు.
(అందరు నిష్క్రమింతురు, అవనిక జారును.)

(తృతీయరంగము- ఉద్యానవనము.)

(ప్రవేశము: తార చంద్రులు)

తార—(ఆశ్చర్యముతో)

విద్యున్మాలావృత్తము.

ఈ యుద్యానం ◆ బెంతో హృద్యం
బై యొప్పారెన్ ◆ హాళిం బ్రేమం
గాయం గాయం ◆ గా పైకంబుల్
బాయుంజాలన్ ◆ బాతర్లాడన్.

చంద్రు— స్రగ్విణీవృత్తము.

భావినీరత్న మా ◆ భావజాత్మ ప్రియుం
డౌ వసంతుండు హర్షాంబుధిన్మగ్నులన్
తీవిదానుండఁగా ◆ డీకొనెన్ జూడఁగన్
భావమందారయుం ◆ బాటిలెన్ హర్షమున్.

తార— క్రౌంచపదము.

ఈ వనవృక్షం ◆ బుల్వరుసన్నా
కిపుడతిహితవుగ ◆ నెరుకపడంగన్
భావమునందుం ◆ బాదుకొనంగన్
బలుముద మొదవగఁ ◆ బలుకుడి వేగన్.

చంద్రు— క్రౌంచపదము.

తీవిని కందోయి న్గ ◆ ను మీవున్
డిగబడకను మ ◆ ది నిలుకడనేర్తున్
గావర మొప్పన్ జైత్రుఁ ◆ డు కొల్వన్
గడకతో బలములు ◆ గదియఁగఁ దీర్చెన్.

తార— తోటకవృత్తము.

జాలము సేయక ♦ చక్కని శాఖా
జాలము వేరుగఁ ♦ జాటుచు జెప్పక
గాలము బోయిన ♦ గాలుని రీతిన్
గ్రాలుచు మారుఁడు ♦ గాల్చెడి నన్నున్.

చంద్రు—సఖీ! అటులైన

ధ్రువకోకిలావృత్తము.

మరువకంబులు- చంపకంబులు ♦ మాతులుంగల వంగముల్
కురువకంబులు బొండుమల్లెలు ♦ కోలితాలతమాలముల్
మరియు మన్మధచందనంబులు ♦ మాధవాద్యవనీజముల్
సరససౌరభమై వెలింగె వ ♦ సంతకాలపు వేడుకల్.

గీ॥ పిన్న చివురులు దిను వన ♦ ప్రియములెల్ల
ఫలవితతిమెక్కు శుక శారి ♦ కలు మరెల్లఁ
బరగఁ బూదేనెలాను బం ♦ భరము లెల్ల
గాన మొగి సేయుచుండు ను ♦ ద్యానమందు.

మనోహారీ! యింక జాగొనరింపక సంతిపురంబునకుఁ బోవుదము రమ్ము.

తార—రండు పోదము. (నిష్క్రమింతురు.) [అవనిక జారును.]

(తృతీయ రంగము.)

చంద్రుని దర్బారు- (ప్రవేశము: తారాచంద్రములు)

చంద్రు—ప్రియా! సురాచార్యు డెంతపరితాపమొందుచుండెనో! పాపము. మోసగించితిమిగదా? సఖీ! చూచితివా? లోకమునం దెందరో కామాతురులై లజ్జవీడి బంధుమిత్రులాదిగాగల వారి విడనాడి విటులగూడి రచ్చలందు నగుబాట్ల పాలగుట.

తార—ఐననేమి? కానిమ్ము. (ప్రవేశం: సేవకుడు.)

సేవ—రాజా! యెవ్వరో యొక మునిశ్రేష్ఠుడువచ్చి హాజారము గాచి యున్నాఁడు, ఏమి శలవు?

చంద్రు—తారా! ఆ వచ్చినవారెవ్వరో? విమర్శింపవలయు గావున నీవు లోనకుం బొమ్ము. [తార నిష్క్రమించును.] (సేవకుని జూచి) సేవకా! వారి నిచ్చటికి వచ్చునట్లుజేయుము.

సేవ—చిత్తము. (సేవకుడు నిష్క్రమించును.)

(ప్రవేశము: నారదుఁడు.)

చంద్రు—(ఎదురుగాబోయి) మునిచంద్రమా! వందనములు.

నార—చంద్రా! జయమగుగాక.

చంద్రు—మునికులతిలకా!

కం॥ ఎచ్చోటికి నేంజేయుచు
నిచ్చటి కేతెంచినార ♦ లిప్పుడు మీరల్
విచ్చలవిడి యాకథనము
జెచ్చెర నిట దాయకను ♦ వచింపుడు వేడ్కన్.

నార—నేనిచ్చటి కే వచ్చితిని.

చంద్రు—తాపసోత్తము లూరక రారని దలంచెద.

నార-చంద్రా! కం॥ గురుసతిని దెచ్చితీవని
గురుఁడదిగని స్వర్గమునకు ♦ గుందుచుజనియా
సురపతి కక్కథఁదెల్పిన
సురవరుడాగ్రహము బూనె ♦ జుమినీపైనన్॥

ఇందుకొరకు నీయభిప్రాయ మెరుంగుటకై విచ్చేసితిని. ఏమనెదవు?

చంద్రు-(స్వ) కటకటా! నాదుష్ప్రవర్తన మిటువంటి మహనీయులకుఁగూడ నెరుకబడెనుగదా? ఇసీ! పలువురిచే నిందింపఁబడినజన్మ మెత్తి యేమి జేయుదును? దైవకృతముదప్పదు. (ప్ర) మునిచంద్రమా! తరువాత?

నార— గీ॥ అష్టదిక్పాలకులతోడ ♦ నమరనాథుఁ
డాగ్రహంబుఁది నీతోడ ♦ ననియొనర్ప
దలఁచితరలెను గావున ♦ దమకకుండ
సంగరము సేయ నీకు మేల్ ♦ సంఘటిల్లు॥

చంద్రు-చిత్తమట్లనే యొనర్చెదనుగాని-

గీ॥ చూడనాకొక ప్రేముడి • చుట్టమైన
లేడు నేనొంటిరిగను జే • జేలబంట్ల
ప్రథనమందునఁబడఁగూల్చు • పక్కి యెట్లో ?
దోచకున్నది దీనికి • యోచనేమి ?

నార-ఎవ్వరైనను కార్యాలోచనము ముందే చేయవలయునుగాని పిమ్మట చింతించిన లాభమేమి గలదు, ఐనను

గీ॥ భయముజెందంగవలవదు • బ్రహ్మయిడిన
గాండివముబూని సురలసం • గరమునందు
భంగపరచి యశంబు ని • ల్వంగజేయఁ
బూనితో మేలు చేకూరు • దోశశాంక ! ॥

ఎట్లంటివేని

ఉ॥ ఏనమరావతిన్వెడలి • యేగుతరిఁ భృగుగాంచియిక్కార్థక
జానుగదెల్పినీకు దగు • సంగరవీరుల దైత్యులం బ్రతి
ష్ఠాన పురీవరంబునకు • సైన్యముతో నరుదెంచునట్లు స
న్మానము జేసిరిఁ సుర స • మాజముతో జయమందుమీ వనిన్॥

సరసిజారీ ! సురలవలన నరవీసమంతయైన భయమురానేరదు. కాలహరణంబగుచున్నది. నాకాజ్ఞనొసంగుము. బ్రహ్మలోకమున కేగవలయు.

చంద్రు-చిత్తము. మునీంద్రా ! అనుగ్రహముంచుడు.

నార-చంద్రా ! నీకు సంగరజయమగుగాక. నేబోయివచ్చెద.

చంద్రు-చిత్తము. (నారదుడు నిష్క్రమించును.)

[ప్రవేశము: సేవకుఁడు]

సేవ-నిశాపతీ ! వందనములు.

చంద్రు-ఓరీ ! నీవెవ్వండవు ?

సేవ-నేనింద్రుని సేవకుఁడను.

చంద్రు-ఇందేలవచ్చితివి ?

సేవ - ఇంద్రుని యాజ్ఞచేత.
చంద్రు - అయ్యింద్రుడెందుకొరకు నిన్నుబంపెను?
సేవ— (అనుబంధము 28.)
చ॥ సరసిజవైరి మీకునొక సంగతిదెల్పెద!
చంద్రు - నెద్దియోజెప్పుమా?
సేవ - సురపతి యగ్గురూత్తముని ♦ సుందరిదారనుదెమ్మటంచుబం♦ పిరి
చంద్రు - నిను బంపిరా?
సేవ - నిజము ప్రేమముతో నిటుసేయ రేనియా
సురవరుఁడేగుదెంచి నిను సుప్రేక్ష్యగఁ ♦ జయభుజాబలంబునఁ
చంద్రా! యయ్యింద్రుఁడు గురుసతిని సమర్పించిశరణుజొరుట
మేలని శలవిచ్చిరి. యందుల కఖిలసురవరులు హర్షించి నన్నిచ్చటికి
బంపియుండిరి). మీయభిష్టమెట్లో యట్లానతిండు.
చంద్రు - సుమంతా! వింటివిగదా? సేవకుని వాక్యంబులు.
సుమం - చిత్తము.
చంద్రు - సేవకా!
సీ॥ ఓహోహోహో యింద్రుడెంతో ♦ గృహస్థుండయ్యె
నూహలేల నొకో బ్రి ♦ తూయమమందుఁ
గోడియై గడుతమి ♦ కోర్కెనహల్యను
గూడుటకై కూతఁగూయలేదె
కడమ దిక్పాలుర ♦ కథలేనరుంగుదు
నిందుకొరకు నయ్యు ♦ పేంద్రుడింద్రుఁ
డిందుధరుఁడు కమ ♦ లేక్షణుఁడమరులు
మందలుమందలై ♦ మట్టుమీరి
గీ॥ ఇచ్చటికి వచ్చిరేని మా ♦ యించినొళ్ళు
చిందరగ వందరగ నేను ♦ జేతుగాని
సుందరాంగినియిప్పు డి ♦ చ్చుటయకల్ల
సంధికేనిక జొరనొల్ల ♦ జనుముమళ్ళి.

నేనిట్లంటినని నయ్యింద్రునకుఁ జెప్పుముపొమ్ము.

శేవ-చిత్తము. నామనవి నంగీకరింపుడు.

గీ॥ గురునిదారను బొందెడి ♦ కోర్కెమదికి
బుట్టుటయచూడగాఁ బిచ్చి పట్టిగాదె?
కాక దగినట్టి వాఁడది ♦ నీకు తగద
టనిన, చెవినాటదేమంచి ♦ జనులకెల్ల.

చంద్రు-ఓరీ శేవకా!

గీ॥ పాతకుఁడటంచు జనులు చీ ♦ వాట్లుబెట్ట
సురగురుండాగ్రహంబంది ♦ సొలయదిట్ట
సురవరుఁడు సంగరమున నా ♦ శిరముఁగొట్ట
నిచ్చకముబట్టి గురుసతి ♦ నిచ్చుటెట్లు॥

ఇట్లుగా జెప్పుము పొమ్ము. (సేవకుఁడు నిష్క్రమించును)

(తృతీయరంగము ఇంద్రుని యాస్థానము.)

[ప్రవేశము:ఇంద్రుఁడు, ఉపేంద్రుఁడు, దిక్పాలురు]

శేవ—(ప్రవేశించి) దేవేంద్రా! వందనములు.

ఇంద్రు-శుభమగుగాక. నిన్నుఁబంపిన కార్యము సాఫల్యమొనర్చికొని వచ్చితివా?

శేవ—దేవా!

ఉ॥ ఏమని విన్నవింతు నమ ♦ రేశ్వరకన్మిను గానఁడయ్యెనా
తామరసారి! సౌఖ్యముగ ♦ దారనుగూడి యథేచ్ఛఁబోయినే
దామనుమాట దెల్పఁగ మ ♦ దంబున మిమ్ము దృణీకరించెసం
గ్రామమునందు నాతని ని ♦ రాకృతి జేయఁగ నెంచుడీరికన్.

నిర్జరేంద్రా! మీమాటనంగీకరించనితామరసారితో మోమాటము బెట్టుకొనఁదగదు యుద్ధంబునకు సన్నద్ధులుగండు.

ఇంద్రు—(కోపముతో) ఓహోహోసురలారా! సరసిజవైరి వచించిన వాక్యంబులెల్ల నీ శేవకునినోట వింటిరిగదా? వాఁడెంతకైనను సాహసుఁడెయగు.

దేవ—అవును సందియమేమి ?
ఇంద్రు—సభాస్థారులారా !

సీ॥ తఱిమితఱిమి పాక ♦ దనుజుని శిరమును
దరిఁగినసంగతిఁ ♦ దా నెఱుఁగడో ?
తరిమి వృత్రుండను ♦ దైతేయుగర్వంబు
రణరంగమున బోరిఁ ♦ గొను టెఱుఁగడో ?
జంభాసురునిబట్టి ♦ సంభ్రమమతితోడ
దంభంబడంచు వి ♦ ధం బెఱుఁగడో ?
గట్టిగా గట్ల జె ♦ క్కలనూడఁగొట్టిన
యట్టి పరాక్రమం ♦ బది యెఱుఁగడో ?
గీ॥ ఇట్టి వీరుండ నగుచు న ♦ య్యిందుఁబట్టి
మట్టుబెట్టక తారను ♦ మగుడ దోడి
దెచ్చి, గురునకు నీక ని ♦ ద్రించనట్టి
మతము నాయదిగాకున్న ♦ మగతనంబె?

సురలారా! నేను సకలచరాచరంబులు గకవికఁ జేయు బ్రకటితబలుఁడనై యుండి యగ్గురుద్రోహియగు సరసిజారిని యింత మాత్రమునకే విడువదలఁతునా? మీ రెల్లరు ముందు సమర గమనోన్ముఖులై చనుడు. నేనిదే వచ్చెద.

దిక్పా—చిత్తము. (దిక్పాలకులు నిష్క్రమింతురు.)
ఇంద్రు—ఉపేంద్రా! నావారణమును కొనివచ్చునట్లాజ్ఞాపింపుము.
ఉపే-చిత్తము దేవేంద్రుని నివారణమునుకొనిరమ్మని యాజ్ఞాపింపుము
శేవ—శేవకా! (శేవకుడు నిష్క్రమించి మరల ప్రవేశించి)
శేవ—దేవనాథా! నిర్జరులెల్లరుసమరమునకరుగుచుండిరి. మావటీడు దొరవారికరీంద్రమునుతోడి తెచ్చిద్వారముఁగాచియున్నవాడు.
ఇంద్రు—అటులైన నేనును వెంటనే వెడలుచుంటిని. ఉపేంద్రా! నేను వచ్చువరకు నీవీస్వర్గమును పరిపాలనజేయుచుండుము.
ఉపే- చిత్తము. (అందరు నిష్క్రమింతురు.) [అవనిక జారును]

(పంచమరంగము. చంద్రుని యాస్థానము.)

(ప్రవేశము. చంద్రుఁడు, సేవకుఁడు.)

సేవ—దేవా! దేవేంద్రుండు బృందారకబృందంబు గూర్చుకొని సమరంబు సల్ప వచ్చియున్నాఁడు.

చంద్రు—దేవేంద్రుఁడు యుద్ధము సేయఁదలంచి వచ్చియుండెనా?

సేవ—చిత్తము.

చంద్రు—రానిమ్ము. వాని కండక్రొవ్వడంచెదను, సేనకా! మన సైన్యంబుల నెల్ల సమరసన్నిద్ధులగమ్మని యాజ్ఞాపింపుము.

సేవ—చిత్తము. నిదో పోయివచ్చెద. (అని నిష్క్రమించి, మరల ప్రవేశించి) దేవా! మన సైన్యంబెల్ల సంగరంబునకు కాలు ద్రవ్వు సమయంబున కొందరు రాక్షసులు మనకు సహాయులైరి. తమ రథసారథియు, శస్త్రాస్త్రసమేతంబుగా రథమాయత్తపరచి కొని సింహద్వారము గాచియున్నవాఁడు.

చంద్రు—మంచిది. నేనిపుడే బయలుదేరి వచ్చెదను. (అందరు నిష్క్రమింతురు.) [అవనిక జారును.]

షష్ఠమరంగము. యుద్ధభూమి.

(ప్రవేశము: ఇంద్రుడు, బృహస్పతి.)

ఇంద్రు—(చూచి) గురువరా! చంద్రుడసురవిసరంబులఁగూర్చుకొని వచ్చుచున్నాఁడు. ఈదైత్యేంద్రు లీతనికి సహాయముగావచ్చిన కారణంబేలనో యోచించుఁడు.

బృహ—(యోచించి) రాక్షసులు. తమంతటతామేవచ్చినవారుగారు.

ఇంద్రు—ఎవ్వనిప్రేరేపణచే వచ్చియుండిరి?

బృహ— సుగంధివృత్తము.

పోరుకూడి తిండిపోతు ♦ ప్రొద్దుపోక శుక్రునిన్
జేరి యాసవిస్తరంబు ♦ జెప్పినంత నాతఁడున్
వీరపక్షపాతియైన దైత్య ♦ వీరులన్ముదంబునన్
బోరుగెల్వ బ్రోద్దుజోదు ♦ పొత్తుగోరి పంపెబో.

ఇంద్రా! శుక్రుని ప్రేరేపణచే జంభునకు సహాయంబుగా వృష పర్వుండు మొదలగు దైత్యులు వచ్చినారు.

ఇంద్రు—మంచిది రానిమ్ము. వీరినెల్లరంబట్టిమట్టుబెట్టెద నీకజూడుము

(తెరలోరాక్షసులు.)

చం॥ మనమునసుంతలజ్జ యను♦ మానము,బూనక యుద్ధభూమిక
ర్యానిమిషులందరుం గొలువ ♦ సత్యధికుండ నటంచువచ్చితొ
పనిగొనిజూడు నిన్నుసుర ♦ పంక్తిఁగలంచెద ముద్ధతింబెనం
గొన రణరంగమం దసుర ♦ కోటిని గెల్వగ నీకు శక్యమే ?

ఇంద్రు—

ఉ॥ మాటలువేయునేల ? క్షణ ♦ మాత్రములో మిమునెల్ల నామదిం
బాటిలుసట్టి కోప దహ ♦ నంబున కర్పణజేసి లోకముల్
మేటియటంచు బేర్కొన న ♦ మేయగుణుండగు నగ్గురూత్తముం
బోటినివేగ దోడుకొని ♦ పోయి సమర్పణజేతు వేడుకన్.

రాక్ష-(తెరలో) కం॥ ఔరా ! దేవకులాధమ
భీరుల కొందరిని జేర్చి ♦ పేర్చితికావు
ధీరభటుల దెగటార్చెడి
వీరుఁడవా ? జూపునీదు ♦ విక్రమమెల్లన్॥

ఇంద్రు— కం॥ ఇదొవచ్చుచుంటి రణమునఁ
గదలకమాతోడఁ బోరఁ ♦ గలవిక్రిములం
మదమడగఁజేతు మీకు వ
రదుఁడుబితామహుఁడు ♦ నడ్డురాన్విడమిమ్మున్.

(తెరలో పెద్దకలకల)

అక్కటా మమ్ముబట్టి పడగొట్టి దేవతలు నిర్భీతలయి పోవుచుండిరి. చంద్రా దీనులమైన మమ్మురక్షించసత్వరంబుగారమ్మురమ్ము

[ప్రవేశము:చంద్రుఁడు రోషముతో]

చంద్రు—ఓరీదేవాధమా! నిలునిలు పారిపోకుము నీపీచమడంచెద.

ఇంద్రు—చంద్రా! ఎచ్చటికేగెదవు? నిలు నిలు.
చంద్రు—ఎచ్చటికా? ఇచ్చటికే వచ్చుచుంటిని.
ఇంద్రు—ఎందుకొరకు?
చంద్రు—నీపొట్టక్రొవ్వు మట్టుబెట్టుటకు.
ఇంద్రు—దుర్మతీ! ధర్మదూరుడవై బృహస్పతి దార యగు తారతో మారుకేళి దేలిన నిన్నీధారుణింగల సూరిజనులు దేరిజూడ ఘోరాజియందు నీపేరు మాపి నీరూపు నీరుజేసెద. జూడుము.
చంద్రు—క్రూరహృదయా! యీ గభీర భాషణంబులతో నేమి ప్రయోజనము. నీవు ఘోరాజియందు గదలక నిలిచితివేని నీబీరంబెల్ల నీటిపాలుజేసెద. నిక నాతో మార్కొని జయించి పొమ్ము.
ఇంద్రు—నీవన నెంత. నీబలమన నెంత. నిమిషమంతలో నంతకుని మందిరంబునకంపెద. (కోపంబుతో)
ఉ॥ ఓరి శశాంక నీభుజబలోన్నతి మాపెద సంగరస్థలిన్
చంద్రు— మేరయి దేరకారుల నిమే♦షములో బొలియింతుజూడరా
ఇంద్రు— శూరుడటంచు నం జగము♦స్తోత్రముసేయు టెరుంగవేర
చంద్రు— నీ॥శూరత స్రుక్కజేతు నిదో♦జూడర నాశరవారిధారలన్
ఇంద్రు— గీ॥ కావరమున గన్ను♦ గానక మత్ప్రభా
వంబు దెలియలేక ♦ వదరెదవుర
చంద్రు— కండక్రొవ్వుబట్టి ♦ గౌతమపత్నిని
బొందితౌర! తుచ్ఛ♦ బుద్ధిబూని.
ఇంద్రు—కలుషమునకు భీతిల్లని మీబోంట్ల కెట్టికార్యంబులైన నలక్ష్యంబుగానే యుండు. ఐనను, నిన్ను బోరాటమందు బొరిగొని గురుసతిని త్వరితగతి దోడుకొనిపోదుముగాని యూరకపోదుమా? నిశాచరాధమా!
చంద్రు—శచీనాధా! యనాధా! నీవాడినది నిజమే. కొక్కొరకో యని చక్కగా గోడకూతగూసి దొంగవై యహల్యాంగనతో

ప్రసంగము జేయుచు సంగమము జేయుట యనుకొంటివి కా బోలు. ఈ సంగరంబున నాడగుసాయకంబులచే నీచతురంగ బలంబుల భంగపెట్టితి. నది గనుంగొనియైన పొంగుదొరంగి నగరిం గనుగొనబోక నన్గదిసి పోరి జయంబార్జించదలంచియె వచ్చితివా? చోరా!

ఇంద్రు—నీచా! లోకపిశాచా! నీవిట్లుమితముగా ప్రేలుటేల? నీచరా చరంబు లదర నా నారాచంబులచే నీభుజబలపరాక్రమప్రకరం బును ద్రుక్కజేయకున్న నేను స్వర్గాధ్యక్షుండనా?

(ఇంద్ర, చంద్రులు యుద్ధము సేయుదురు.)

చంద్రు—ఇంద్రా! మధ్యందినమార్తాండుభాతి మండుచుండు శరకాం డంబులు మెండుగా నచ్చుచుండె. వీటిందప్పించుకొనిపొమ్ము.

(ప్రవేశము: బ్రహ్మ.)

బ్రహ్మ—(తనలో)

కం॥ దీప్తాస్త్రాగ్ని ప్రళయము
ప్రాప్తంబై ప్రజ్వరిల్లెఁ బ్రచురముగా దా
రాప్తునకు నింద్రునకు సం
ప్రాప్తించిన కయ్యముడిపి ప్రమద మొనర్తున్.

ఇంద్రు—(చూచి) పితామహా! వందనములు.

బ్రహ్మ—దేవనాధా! శుభమగుగాక.

చంద్రు-పుండరీకాసనా కేల్మోగిడ్చెద.

బ్రహ్మ-శశాంకా! జయమగుగాక.

గీ॥ చంద్ర యిందుప్రైపై ♦ చలమేల సురగురు
సతిని దోసమనక ♦ సమ్మతిగను
బట్టదగునె జరిగి ♦ నట్టిపనికి యోచ
నేల? దార నొసగు ♦ మీ గురునకు.

చంద్రు-పరమేష్ఠీ! యీసురవరులు నాకు గరములుగట్టిరేని సుర గురుని విరిబోడిని దిరుగ నొసంగువాడను.

బ్రహ్మ- గీ॥ ఓయి చంద్ర రాజ ♦ సూయయాగంబు నీ
చేయునటుల జేతు ♦ జెన్నుమీఱ
నప్పుడప్పనంబు ♦ లమరులు నీకిత్తు
రిప్పు డీగురునకు ♦ నింతినొసగు.

చంద్రు-చిత్తము. ఆలాగే సమర్పించెదను. (శేవకుని జూచి) శేవకా! యిచ్చటికా తారాసతిని కుమారునితో దోడ్కొనిరమ్ము.

(శేవకుడు నిష్క్రమించును.)

(ప్రవేశము: తార పుత్రునెత్తుకొని)

తార- లోకేశా! వందనములు.

బ్రహ్మ-కళ్యాణీ! కళ్యాణమగుగాక.

గీ॥ తార యీసుతుండు ♦ తారాపతికొ లేక
సురగురునకొ దెల్పు ♦ సుచిరముగ
రిత్త కలహమేల ♦ నిత్తరి బిత్తరి
సంశయింపదగదు ♦ జన్మవిధము॥

తార—(తనలో) ఆహా! బ్రహ్మదేవుఁడెంత నిర్దయాళుడు. నన్నిందరిలో బట్టుకొని నిజము చెప్పుమని యడిగెగదా? సిగ్గు నోరెత్త నీయకున్నది. నేనేమని దెల్పుదును. తగువారలెద్దియైనను దమకు దెలిసియు దెలియనివారివలె నడిగిరేని నిజముదెల్ప కుండుటమర్యాదగాదు. సురజ్యేష్ఠా!

(అనుబంధము 29)

సీ॥ అక్కటా నన్నిటు ల ♦ గడుసేయుట న్యాయ
మగుజుమీ నీ ♦ కిదేతగు విధాత
ప్రాకృతుల్ గారు స ♦ ర్వజ్ఞులు మీరలి
ట్లికసక్కెమాడిన ♦ నేమి జెపుదు
కోడెపాయపుదాని ♦ కీడుగానిముసలి
వాఁడికి చేడెగానేడు జేసి

తయ్యయో దెల్పెద ♦ మనమదిలో దెంపు
సిగ్గుబోడముచుండె ♦ సగ్గలముగ
గీ॥ నిచటగలవారలిక్కథ ♦ లెల్ల వినఁగఁ
గేలిసేయుదురైన ♦ నాకేలసిగ్గు ?
కాముకులకెల్ల జ్ఞానము ♦ గల్గకుండ
జేసితిరి సిగ్గువిడిచి మీరు ♦ చెప్పనేల ?

కమలాసనా! యీసుకుమారుండు నన్నేలు కమలజారికి గల్గిన వాడని మీరెఱుంగరా ? నన్నిట్లు గేలిసేయదలంచి యడుగుచుంటిరి గాని (సిగ్గుచే తలవంచును.)

బ్రహ్మ—(సంతోషించి) తారా! నీవు నిజమాడితివి. అందునకు
చాల సంతసించితిని. నీకు శుభమగుగాక (చంద్రుని జూచి)
సరసిజారీ! యివ్విరిబోడిని యీగురునకు సమర్పించుము. ఈ
బుధుఁడు నీకు గల్గినకతంబున నీతని జేకొనిపొమ్ము.

చంద్రు-చిత్తము (అని బుధునెత్తుకొని)కనకగర్భా! శెలవొసంగుడు.

బ్రహ్మ-మంచిది పోయిరమ్ము. (చంద్రుఁడు నిష్క్రమించును.)
తారా! యీగురునితో నీగృహంబునకేగి సకల సౌఖ్యము
లనుభవింపుము.

తార-చిత్తము. పోయివచ్చెదను. అనుగ్రహించుము.

బ్రహ్మ—గురువరా! మీవిరిబోడితో గలసి సుఖముగా భవనంబున
కరుగుము. సందియమందకుము. సర్వమెరింగిన మీకు నేజెప్పఁ
బనిలేదు. స్వీకరించి జనుడు.

బృహ-చిత్తము. అట్లనే పోయెదము: (యిద్దరు నిష్క్రమింతురు)

ఇంద్రుడు—శతధృతీ! మాకు శెలవొసంగుము.

బ్రహ్మ—మీకు శుభమగుగాక. (అందరు నిష్క్ర

(అవనిక జారు

గద్య॥ ఇది గూడూరి కులాంబుధిజనిత బోధాయనసూ
భారద్వాజసగోత్ర మల్లయాఖ్యపుత్ర వేంకటశివా
భిధ విరచితంబగు తారాచంద్ర విలాసము
పంచమాంకము
సంపూర్ణము.

ఫ ల స్మృ తి.

సీ॥ కామాతురుండయి ♦ కమలారిగురుదారఁ
బొందిలోకులచేత ♦ నిందబడుట
గాక పాపముమూటఁ ♦ గట్టుకొనియెగాదె
గావున పరకాంతఁ ♦ గలియఁగోరఁ
దగదు పూరుషులిల ♦ దారాపతిని బ్రహ్మ
సురవరేణ్యుండాది సురలువినఁగ
నిజము జెప్పుమటన్న ♦ గజిబిజియైసిగ్గు
బొడమ సిరమువాంచి ♦ పొగిలిపిదప
తే॥ సత్యమాడుటచే బృహ ♦ స్పతియు దిరుగ
దారనింటికిగొనిపోయెఁ ♦ దరణులెల్ల
రిట్టినీచపు పని కొడి ♦ గట్టిరేని
గౌరవమడఁగు! నరకంబు! ♦ కారణంబు!

తారాచంద్రీయము

అనుబంధము.

ప్రహ- 1. జంఝూటిరాగం—ఆదితాళం.

గొంటుతనం బేలర ♦ గురువటంచు నెఱుఁగర
తుంటరి సీనికుల నడు ♦ గంట జేతుఁజూడర ॥ గొం ॥
భయముభక్తి రెండువిడువ ♦ బాడియౌనె దుర్మతి
రయముగా నీమేనురక్త ♦ మయముగానొనరింతురా ॥ గొం ॥
మాటిమాటి కెదురుబల్కు ♦ మతము నెవఁడు దెల్పెరా
పాటిగాఁబలుగాకి దాడ ♦ పండ్లనూఁడగొడుదురా ॥ గొం ॥

అత్రి- 2. ధన్యాసిరాగం—ఆదితాళం.

మాతనయామే ♦ మీతరి దెల్పెడి ♦ నీతులవినర బ్రి ♦ ఖ్యాతి మనంబున ॥ మా ॥

సొమ్ములలోన ని ♦ జమ్ముగ విద్యాధ ♦ నమ్ముతోసరి ది ♦ మ్మహి లేదుర ॥ మా ॥

గసబసిండికి జెఱ ♦ కునకు వాసన చిత్ర ♦ మునకు ప్రాణము ప్రోల్కి ♦ మనకది వన్నె దెచ్చు ॥ మా ॥

౹ - ఠీవితోడుతనీవా ♦ దేవాదిదేవుని సేవించురీతి గురుని ♦ సేవించి విద్యగాంచు ॥ మా ॥

సేవ- 3. నాటకరంజి—ఆదితాళం.

వినుడి దెల్పెద ♦ నతి ♦ వేడ్క మీరఁగ ♦ అనిమిషాధిపుండు బంపె ♦ నయ్యరయముగా ॥ వి ॥

జన్నమొక్కటి సేయ ♦ నెన్నిబుద్ధిని ♦ నన్ను మిమ్ముదోడితె ♦ మ్మన్నవచ్చితి ॥ వి ॥

సరసమొప్పగ ♦ సుర ♦ వరునియాజ్ఞను ♦ గరి
మీారు ♦ త్వరగరండిక ॥ విను ॥

తార- 4. జంఝూటి—రూపకం.

ఇంటనొంటినుండజాల మీా ♦ వెంటనంటివచ్చెద ♦ గు...
తమకమునను ♦ కంటగించె నొచ్చెద ॥ ఇం ॥

గొంటుతనము బూని నాదు ♦ జంటబాయ సిద్ధమా ♦ తొ
ప్రేమలెల్లను నడు ♦ గంటఁజేయ న్యాయమా ॥ ఇం ॥

మిమ్ముబాసిన క్షణమునకు నా ♦ మేనఁ బ్రాణములుండునే ♦
ముమ్మరమైనట్టి బలుమోా ♦ హమ్మునా ప్రైగమ్మెనే ॥ ఇం ॥

పరిపరి విధములను జూడ ♦ బ్రహ్మదేవుడిప్పుడు ♦ స్థిరముగ నెడ
బాపె మనలఁ ♦ గరుణారసహీనుఁడు ॥ ఇం ॥

బృహ- 5. నాటకరంజి—ఆదితాళం.

ఇంతీ! చింతించనేలనే ♦ మనయింటియందునే ♦ నిందుని నుం
చెద ॥ నింతీ ॥

సురనాథుడాయఁజేరి ♦ భా ♦ సురవైభవమును ♦ జూచి వత్తు
నిపు ॥ డింతీ ॥

జన్మమునందు-నింద్రుఁడు వే ♦ డ్కన్నాకిడు మణుఁలన్నీ దెచ్చెద ॥

అరమరలేక మీాదట యు ♦ క్కటి వేల్పు ముద్దు ♦ మురదిని
బ్రోవవె ॥ యిం ॥

బృహ- 6. హిం॥ తోడిరాగం—జుల్వ.

సెలవొసగి నన్బంపవే ♦ చెలియరో వేవేగమే ♦ బిలువగనంపె
వ ♦ విబుధనాయకుఁడు ♦ నిలుచుటబాడియౌనె వో ♦ నీరదనీలవేణి ॥ సె ॥

ముల్లోకములనుదాఁగడు ♦ చల్లని చూపు ల్వెద ♦ జల్లి ♦ బ్రో
చుదేవ ♦ వల్లభునుల్లము ♦ పల్లవమందునుగ నే ♦ మెల్లగనటకేగగ ॥ సె ॥

అతిథియభ్యాగతుల ♦ పూజ ♦ హితమతి ♦ నొనరించవే ♦ కు
తుకముతో శిష్య ♦ తతిని బ్రోవుమతి ♦ వెతలిక జాలించవే ♦ నీమతి
గ్నినే మరకవే ॥ సె ॥

మరి ♦ శ్రీ ♦ కాంతుని సరదీతరి ♦తరుణిరోషియాజ్ఞ
♦ సరసుఁడు బహువెరవరి వాని♦మరువక వేనేర్వరి ॥సె॥

7. రాగం—ఆదితాళం

ముచ్చటలాడవదేర ♦ ప్రేమ ♦ ముప్పిరిగొనెగదచాల♦చంద్ర!
...ట పచ్చవిల్తుడెద♦ హెచ్చు బాణములఁ గ్రుచ్చసాగెనిదొజూడు
...హెచ్చె గదర నీతోడు ♦ చంద్ర ॥ ము ॥

ఒంటిగ నబ్బితివార మోవి జుంటితేనె లివిగోర ♦ పంటనొక్కనను ♦ తుంటరి మరుఁడను ♦ గంటిపోవుగద నేడు లే కుంటె బాణములతోడు ♦ చంద్ర ॥ ము ॥

ఊరికేగె సురగురుఁడు యిపు డొప్పగ గాఢా ఘనుఁడు♦తారుణ్యమిదివి ♦ ధాతృని దయమన ♦ పైరంజిలెఁ చెంతజేరు మదికోరిక సెల్లను దీరు చంద్ర ॥ము॥

మోహ- 8. రాగం జుల్వా.

శిరమునంటుచుండె శశికి ♦ చెలువు మెరయఁగా ♦ కరము సంపంగి తైలముననుకరముల బంగరుగాజులు కంకణములు ఘలుఘల్లన॥శిర

నలుగుబెట్టుచున్నది ♦ చిరునగవు మోముతో ♦ నలరుకమ్మలు మృదుకపోల ములపై తళ తళయను కాంతుల దళ్కుల నొలుకుచుండ ॥ నలు ॥

వీకను బన్నీటనునభి ♦ షేకమొనరిచి ♦యేకతముగ నెరికురుల దడి నెల్లనొత్తి మెల్లనార్చి చల్లగఁజిక్కెల్ల దీర్చి ॥వీకను॥

తిరమగు గస్తూరిదెచ్చి ♦ తిలకముదిద్ది ♦ వరభూషణములను బెట్టి యరమరవిడి విరిజాజులు విరులశిగకు♦నరిదిజుట్టి ॥తిరమగు॥

సొగసుగుల్లునట్టిపనులు ♦ సుదతి జేసెను ♦జగదీశ్వరుఁడై నఘనళ సరసిజలోచను మరదికి సరభసముగ సరసంబుగ ॥శిర॥

తార- 9. రాగం జుల్వా.

కందుకక్రీడను ♦ పొందుమీరనాడను మనము॥కం॥

క్రందుగన రామంబున ♦ కందముగాను ♦ డెందము లానంద

కంటఁ బడకుండ, సంకేతస్థలమున కేఁగి చూడవలెను. [వేగముగ పోవును. మఱియొక ప్రక్కనుండి ఊర్వశివలె వేషముధరించిన రత్నావళి వచ్చును.]

రత్నావళి—ఏఁడీ ప్రాణనాథుఁడు? ఇందు లేఁడే. అయ్యో! మరల నీసారిగూడఁ గనుఁగొనఁజాలను గాఁబోలు? నారదమునీంద్రుఁడు చెప్పినరీతిని, ఆలసింపకుండ తత్క్షణమే బయలుదేఱి రావలయు నని నేను లేచుసరికి అపశకునము సంప్రాప్తమైనందున కొంచె మాలసించి బయలుదేఱితిని. ఈలోపుననే, ఆయూర్వశి ఇందు వచ్చియుండునేమో? ఆ దేవకామిని నానాథుని గలిసికొనుటకుముందే, నే నాతని చెంతఁ జేరి, ఎట్లైన ఆ యుంగరము గ్రహించి దాని గర్వమునంతయు నడఁగించెద. ఇఁక నాలస్యము చేయరాదు. [ఒక ప్రక్కఁ బోవును. ఎదుటి ప్రక్కనుండి, చిత్రసేనుఁడును సంధ్యావళియును వత్తురు.]

చిత్రసేనుఁడు—ప్రేయసీ, ఊర్వశీ! నీకొఱకై ఎంతసేపటినుండియో నే నిందంతయును గ్రుమ్మరుచుంటిని. లతానికుంజంబులందంతటఁ దిరిగి తిరిగి, వేసారితిని. అబ్బ! ఇప్పటికైన నీదర్శనము లభించె, భాగ్యమే. నీవానతి నొసంగినరీతిని మహేంద్రుం డొసంగినయుంగరము నిదిగో కొనివచ్చితిని. కాని నీ కేటికి నాపైనిట్టిసంశయము? నీకాలిగోటికైనను, ఎనరాని ఆసంధ్యావళీ రత్నావళులకొఱకు నినుఁ బరిత్యజించి నేను మరల వారిచెంత కేఁగుదునా? ఇదిగో ఈ యుంగరము గైకొనుము. [మఱియొక్క ప్రక్కనుండి రత్నావళి వచ్చును. ఆమెను చూచి] ఆహా! ఇదేమి? అదిగో ఊర్వశి ఇట్లు వచ్చుచున్నది. ఇదేమి స్వప్నభ్రాంతివలె నున్నది.

సంధ్యావళి—ప్రాణనాథా! ముందుగా నా కా యుంగరము నొసంగి మఱి పొండు. [అని చేతిని పట్టుకొనును.]

చిత్రసేనుఁడు—విడువుము, విడువుము. [అని చేయి వదలించుకొని] అయ్యో! నే నెంతతప్పు చేసితిని! దేవీ, ఊర్వశీ! నే నొనరించిన ఈచిన్నియపరాధమును, మన్నింపవలయును. నేను ని న్నిందు వెదకుచును దిరుగుచుండఁగా, ఈపాడురత్నావళి, నీవలెనే మాయవేషమును ధరించి—

రత్నావళి—ప్రాణనాథా ! నే నింతలోనే "పాడురత్నావళి" నైతినా? [అని మాఱువేషమును తీసి పాఱవైచును.]

చిత్రసేనుఁడు—ఆహా ! ఇదేమి స్వప్నభ్రాంతి. నే నెంతతప్పు గావించితిని! ప్రేయసీ, రత్నావళి! నాపై కోపగించుకొనకుమా! నేను—

రత్నావళి—నాతో మీ కేటిమాటలు ? నేను "పాడురత్నావళి" నైతినే!

చిత్రసేనుఁడు—ప్రియా ! చింతింపకుము. నామాట వినుము. పాడుసంధ్యావళి అని చెప్పవచ్చి తప్పఁబలికితిని.

సంధ్యావళి—[సమీపించి] ఏమేమి ! నేను పాడుసంధ్యావళి నైతినే? [అని మాఱువేషము తీసి పాఱవైచును.]

చిత్రసేనుఁడు—ఇ దేమి విపరీతముగఁ దటస్థించెను. సంధ్యావళీ—

సంధ్యావళి—పాడుసంధ్యావళి అని పిలువుఁడు. నాతో—

చిత్రసేనుఁడు—అయ్యో ! ఇదేమి ప్రాణసంకటము. రత్నావళీ—

రత్నావళి—పాడురత్నావళి యని పిలువుఁడు. నాతో—[ఊర్వశి వెనుకపార్శ్వమునుండి వచ్చి సంగతుల నరయుచుండును.]

చిత్రసేనుఁడు—అయ్యో ! మీరిరువురు నీరీతిని నాపైఁ గోపగించుట పాడియా? అన్నిటికిని ఆపాపిష్ఠిఊర్వశియే కారణము. మీరా పాడు ఊర్వశీవేషము ధరించి ఇచ్చటికి రానేల?

గాలవ—ఓ! అచ్యుతా! మాధవా! అనంతా! నాకుఁ దటస్థించిన పరాభవమును నే నేమని చెప్పఁజాలుదును? దానిని దలంచిన మాత్రమున హృదయము కంప మందుచున్నది.

సీ. బ్రహ్మాండ మెల్ల నీపావనాకారంబు
    ముమ్మూర్తులం దీవ ముఖ్యతముఁడ
వాదిమధ్యాంతంబు లందనివాఁడవు
    పతితపావనుఁడవు భద్రమూర్తి
వెల్లలోకములు నీయెఱుకకై వర్ధిల్లు
    గణుతింప నీ వెఱుంగనిది లేదు
లీలావిలాసలాలితమర్త్యమూర్తివి
    నవనీతచోర! కృష్ణా! మురారి!
గీ. ఆర్తిఁ గ్రుంగితిఁ గావవే యజ్ఞనాభ!
సంకటము దీర్పవే జలజాతనయన!
అభయ మిచ్చి కాపాడవే శుభచరిత్ర!
ప్రణతసంత్రాణశీల! గోపాలబాల!

కృష్ణుఁడు—స్వామి! తమకు సంతటియవమానము గావించినపాపి, యెవఁడై యుండును? తత్క్షణమ చెప్పుఁడు. ఎవఁ డాయపరాధి? ఏమి సంభవించినది?

గాలవ—హా! కృష్ణా! దుష్టనిగ్రహశిష్టపరిపాలనమును జేయుటకు క్షీరాబ్ధిని వదలి నీవు ద్వారకయందు అవతరించి రాజ్యపరిపాలనము గావించుచున్నపుడుగూడ, నా తపమునకు భంగము సంభవింపవచ్చునా?

కృష్ణుఁడు—ఆహా! గాలవమునివరా! మీతపమును భంగపఱచిన వాఁడు ఇంకను జీవించి యున్నవాఁడా? ఆ దుష్కృత్యము ఎవరు గావించినది? చెప్పుఁడు. ఈక్షణమ వానిని ఖండింతును.

లవ—ఓ యచ్యుతా! దేవసభయందు దివిజనాట్యాంగనలకు నాట్యము నేర్పునట్టిచిత్ర సేనుఁ డను గంధర్వుఁడు ఊర్వశీగృహమునకు ఆకాశమార్గమున విమానమునందుఁ బోవుచు, నేను ఉషఃకాలమున యమునాతరంగిణిలోఁ బ్రభాకరునకు నర్ఘ్య ప్రదానతత్పరుఁడనై యుండఁ, గొంచెమైనను దానిని బాటింపక ఆ పరమచండాలుఁడు తన పుక్కిటియం దున్న తాంబూలోచ్ఛిష్టమును నాదోసిలిలో నుమిసెను. ఓజనార్దనా! నీరాజ్యమునందు నా కీపరిభవము సంభవింపవచ్చునా?

కృష్ణుఁడు—బుద్ధిపూర్వకముగా అట్లు గావింప వాఁడు ధైర్యము చెందెనా?

[గానము వినును - నారదుఁడు ప్రవేశించును.]

గాలవ—ఇదిగో! నారదమునులు వచ్చుచున్నారు. ఈవిషయము వీరికిఁగూడఁ దెలియును.

కృష్ణుఁడు—నారదఋషిశ్రేష్ఠా! రమ్ము. కృతార్థుఁడనైతిని. ఈ దినమే సుదినము. తపశ్శ్రేష్ఠులరగు మిమ్మిరువురను ఏకకాలమున సందర్శించుభాగ్యము కలిగినది. ఆసనము స్వీకరింపుము. [నారదుఁడు కూర్చుండును.] నారదమునిశ్రేష్ఠా! గాలవఋషికి సంభవించిన తపోభంగమును వింటివిగదా? ఇందులకు ఇప్పుడేమి చేయవచ్చును?

నారదుఁడు—వింటిని. [ఆలోచనతో] ఇందులకుఁ దగునట్టియోజన చేయవలయును.

గాలవ—భవభయహరధీరా! భక్తకష్టాపహారా!

క. ఆపదలఁబాపి దీనులఁ, గాపాడుట నీ వ్రతంబు గా! కమలాక్షా!
ఆపాపి చెఱిచె నాతప, మే పడఁపవె వాని, దీను నేలవె నన్నున్.

అనంతా! నా తపమును వ్యర్థము గావించిన ద్రోహిని హతము గావింపనియెడల నామనంబునకు సంతుష్టి కలుగదు.

నారదుఁడు—నిజము. అది మిగుల ఆవశ్యకము. ఐనను నా కొకసందేహము పొడముచున్నది. ఆచిత్రసేనుఁడు ఈకార్యము తెలిసి చేసెనా, లేక, తెలియక చేసెనా యనియే?

గాలవ—[ఆతురముతో] తెలియక యుండునా, ఆచండాలునికి!

కృష్ణుఁడు—నారదా! నీవు చెప్పునదియు నిజమే. ఐనను, ప్రాతఃకాలమునందు బ్రాహ్మణులును దాపసవరులును నదీతీరములకుఁ దపమాచరింప రాఁగల రని తెలిసియు ఉచ్ఛిష్టము నుమియవచ్చునా? అందును సర్వజనులచే నుతింపఁబడు యమునానదీతీరముననే? ఇది యెటులైనను దప్పిదమే కదా? ఇంతటి అధర్మము జరగవచ్చునా? ఇందులకు తగుదండన విధింపకున్న, నా రాజ్యధర్మమునకు లోపము గదా? గాలవఋషిశ్రేష్ఠా! చింతింపకుఁడు. రేపు సూర్యుఁడు అస్తమించులోపల, ఆ చిత్రసేనునిశిరస్సు మీపాదములకడ నిడువాఁడను.

గాలవ—సెబాస్! జనార్దనా! దీనరక్షకుఁ డన్న నీవే!

నారదుఁడు—సెబాస్! చక్కఁగా నుడివితిరి.

గాలవ—సరి, మేము ఇఁక సెలవుపుచ్చుకొనెదము. కృష్ణా! రేపటి దినమున సూర్యుఁడు పశ్చిమాంబుధిలోనఁ గ్రుంకకముందే......

కృష్ణుఁడు—అల్లె! అల్లె!

గాలవ—

ఉ. నందకుమారకా! సకలనాయక! నీకరుణార్ద్రదృష్టి పైఁ
జెందినవానికిం బడయఁ జెల్లని శ్రేయము లున్నవే? కృపా
మందిర! పోయివచ్చెదము మానెగు లింతటఁ దీఱుఁగాక! నీ
కుం దయివాఱుఁగాక యనుకూల సతీసుఖసంప్రమోదముల్!

నారదుఁడు—ఓముకుందా! నీవు ముక్తికి మూలాధారుఁడవు; మూల పురుషుఁడవు. నీవు చేయ నెంచినచో నేకార్యము నెఱవేఱకుండును? మేము పోయివచ్చెదము.—'దీర్ఘాయుష్మాన్ భవ' [అని ఆశీర్వదించును.]

గాలవ—దీర్ఘాయుష్మాన్ భవ! [అని ఆశీర్వదించుచుఁ బోవును. తెర వ్రాలును.]

రంగము ముగిసెను.

ఊర్వశి—[గంభీరముతో] అయ్యా! చిత్రసేనా! మీరు నుడివినమాటలు మఱవకుఁడు. నేను "పాడు ఊర్వశి" నైతినా? [అని ఆకాశమార్గమున నెగసిపోవును.]

చిత్రసేనుఁడు:—అయ్యో! ఊర్వశి, ఊర్వశి! [అని వెనుకనంటును.]

సంధ్యావళి } ఆ-ఆ-ప్రాణనాథా! [అని ఆకాశమార్గమునఁ జూపులు
రత్నావళి } నిగుడ్తురు.]

సంధ్యావళి—ఆహా! ఏమిచేయుదును? వెంటనంటుదమన్నను విమానమెక్కి ఆకాశమార్గమున నతివేగముగాఁ జనుచున్నారే? [రత్నావళివైపు తిరిగి] అన్నిసంకటములకు నీవేకదా కారణము. నీవెందులకే ఊర్వశీవేషము ధరించి ఇచ్చటికి వచ్చి యంతయుఁ బాడుచేసితివి?

రత్నావళి—నీ వెందులకు వచ్చితివి? పోనీ మొదట వచ్చినందులకు ఆ యుంగరము నైనను గ్రహించితివా?

సంధ్యావళి—ఊర్వశివి నీవని తలంచి ఆయుంగరమును నాథుఁడు నీ కియ్యఁబోయెనే, అప్పుడైనను, మౌనము వహించి, యేల పుచ్చుకొనకపోతివి? లేనిపోనినిష్ఠురము లాడి కార్యము చెడిపితివి!

రత్నావళి—అయినదేమో అయినది. ఇఁకనేమి చేయఁగలుగుదుము? అక్కా! నామీఁదఁ గోపగించుకొనకుము. ఇఁక ముందు చేయవలసినకార్యము యోజింతము. మనల నిరువురను మోసపుచ్చి ఆయుంగరమును, ఊర్వశియా పొందుట?

సంధ్యావళి—లేక, నీవుమాత్రమె పొందవలెనా?

రత్నావళి—అటులుగాదు. నెలకొక్కరుగా, మన మిరువురము ధరింతము.

సంధ్యావళి—నీవు చాల బుద్ధిశాలినివి. రమ్ము పోదము. ప్రాణనాథుని విమానము చాలదూరము వెళ్లినది. వెంబడించియు ఫలము లేదు. మనము గృహమునకు వెళ్లి అన్నియు యోజనచేయుదము. విధిని మార్చుట కెవరికి శక్యము?

క. తలఁచి ప్రయత్నించినపని
ఫలియించుట యనఁగఁ బుణ్యవంతుల కొదవుఁ
జెలి! యింతకు బెడిసెను మన
తలఁపిఁక నేమగునో? యెట్లో దైవముతలఁపుల్.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.]

అంకము ముగిసినది.

గాలవఋషినాటకము

లేక

చిత్రసేనోపాఖ్యానము

రెండవ అంకము—మొదటి రంగము

[యమునానదీతీరము: గాలవఋషియు, అతనిశిష్యులు నిత్యానందుఁడు, సత్యానందుఁడును ప్రవేశింతురు.]

నిత్య—స్వామి! ఈవైపునకు రండు. అబ్బా! మీరు జప మొనర్ప—అబ్బా! తగినస్థలము కాదు.—అబ్బా!

సత్య—ఏ మది ? ఇతఁడు చెప్పునంతలో—అబ్బా ! నన్నుఁ గూడఁ గుట్టుచున్నవి. అబ్బా !

నిత్య—అందులకే నేఁ జెప్పినది. అబ్బా!- స్వామి! దోమలకాటు—అబ్బా! అధికముగా నున్నది యిక్కడ-అబ్బా! అదిగో, ఆ యొడ్డున సౌఖ్యముగా నున్నది. అచ్చటికి-అబ్బా! పోదమురండు.

గాలవ—ఏమి యీవికటోక్తులు? అబ్బా! దోమలు కుట్టుచున్నవి. ఇందుండి శీఘ్రముగా వెడలుదము రండు. [ముగ్వురును ఏటి యొడ్డుగాఁ బోవుదురు.]

సత్య—స్వామి! ఈస్థలము పరిశుద్ధముగా నున్నది. నీరు నిర్మలముగా నున్నది. ఇసుకదిన్నె గూడ నున్నది. ఇచ్చట మీయనుష్ఠానములు తీర్చుకొనవచ్చును.

నిత్య—[తనలో] దోమలకాటును లేదు.

గాలవ—అట్లయిన నీస్థలము శుద్ధిచేసి దర్భాసనము వేయుఁడు. [శిష్యులు అట్లు గావింప, ఋషి ఆచమనము మొదలగునవి గావించును.]

నిత్య—[తోడిశిష్యునితో] అబ్బబ్బా! ఇచ్చట సన్నచీమలు కాళ్లను గఱచుచున్నవిరా!

సత్య—ఓరీ! సందడిచేయకుము గురువులు నిష్ఠయందున్నారు. అబ్బా! నాకాళ్లుకూడఁ గఱచుచున్నవి.

గాలవ—శిష్యా! అర్ఘ్యము విడువవలెను. ఉదకమును నాదోసిటిలోఁ బోయుము.

సత్య—అట్లే స్వామి! [అని దోసిటిలో ఉదకము పోయును. తత్సమయమున ఆకాశమార్గమునఁ బోవుచిత్రసేనుఁ డుమ్మి వైచిన తమ్మలము గాలవఋషిదోసిటియర్ఘ్యమునందుఁ బడును.]

గాలవ—శిష్యులారా! నా అర్ఘ్యమునందు ఏదో బరువైనవస్తువు పడినది. అది యేదో తెలియలేదు. చూడుఁడు.

సత్య—[నిత్యానందునిఁ జూచి] ఏమిరా! మీఁదుగాఁ జూచుచున్నావు?

నిత్య—దోమలు చీమలు చాలక, పక్షులు ఏవైనను పైని బొఱుచున్నవో యని చూచితిని.

సత్య—తాపసవర్యా! హస్తమునందలియుదకము ఎఱుపురంగు కలిగి యున్నది.

నిత్య—[ఆఘ్రాణించి] ఆహా! ఏ మిది? కమ్మనివాసన వచ్చుచున్నది. ఆహాహా!

సత్య—అయ్యయ్యో! స్వామి! ఎవరో తమయర్ఘ్యమునందుఁ దాంబూలోచ్ఛిష్టము నుమిసియున్నారు.

గాలవ—[కోపముతో] ఏమీ? అలాగా!

నిత్య—స్వామి ! అవును. సందేహము లేదు. ఏలకికాయలు, లవంగ ములవాసన యెంత పరిమళించుచున్నది!

గాలవ—ఆహా! ఏపరమచండాలుఁడు నా అర్ఘ్యమును ఈరీతిగఁ బాడు చేసినాఁడు?

సత్య—స్వామి! ఇచ్చట నెవరును గనఁబడరే?

గాలవ—కొంచెము తాళుము. ఈదుష్కార్యము చేసినచండాలుని దివ్యదృష్టిం జూచి చెప్పెదను. [కొంచెము ఆలోచించి] నా యనుష్ఠానమును భంగముచేసినపాపి దేవలోకమున నాట్యాంగ నలకు నాట్యము నేర్పుచిత్రసేనుఁ డనుగంధర్వుఁడే! ఇప్పుడు కామాంధకారముతోఁ దనవిమానము నెక్కి ఉర్వశీగృహము నకు నేఁగుచున్నవాఁడు. ఈదుష్టునకుఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్తమును గావింపవలయును.

నిత్య—స్వామి! మీరు ముందుగఁ బ్రాయశ్చిత్తము గావించుకొన వలయునే?

గాలవ—నిశ్చయము. నీవు తత్క్షణమే ఆశ్రమమున కేగి వలయువస్తు వులను సేకరింపుము.

నిత్య—చిత్తము. [తనలో] ఇచట చీమలబాధ చాలమిక్కుటముగా నున్నది. అబ్బా! [వెడలును]

గాలవ—ఆహా! ఈ పరమచండాలు నేమి చేయవలయు? వీనిని శపిం చినయెడల నాతపస్సునకుఁ గొఱంత కలుగును. దీని కేయుపాయ మునుఁ దోఁపకున్నది.

సత్య—స్వామి! ఇదిగో వచ్చుచున్నారు!

గాలవ—ఎవరు ?

[నారదఋషి గానము చేయుచుఁ బ్రవేశించును]

నారదుఁడు—తాపసవర్యా! యిదె నారదుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

గాలవ—నమో నమః. మునిశ్రేష్ఠా! రమ్ము.

నారదుఁడు—ఋషితిలకమా! మీ అనుష్ఠానములు అప్పుడే ముగింపఁబడినవా? చింతాక్రాంతులై యున్నట్లు కనఁబడుచున్నారు!

గాలవ—అనుష్ఠానము లింకను ముగియలేదు. ప్రారంభించునంతలోననే, అశుచి సంభవించినది.

నారదుఁడు—ఏమేమి? అశుచి సంభవించినదా? అట్టియశుచి యెద్దియో తెలుపుఁడు.

గాలవ—అయ్యో! అద్దానిఁ దలఁచినంతనే నామానస మెరియుచున్నదే!

నారదుఁడు—అంతటిదారుణకార్య మేమై యుండును? వినవచ్చునా?

గాలవ—అయ్యో! ప్రాతఃకాలమందుఁ బ్రభాకరునకు అర్ఘ్యమును విడుచుటకై ఉదకమును దోసిటియందుఁ గొనఁగనే, దేవసభయందు దేవదాసీజనులకు నాట్యము నేర్పు చిత్రసేనుఁ డను గంధర్వుఁడు, ఆకాశమార్గమున ఊర్వశీగృహమునకుఁ బోవుచు, తననోటియందలితాంబూలోచ్ఛిష్టమును ఆకాశమునుండి నా దోసిటిలో విడిచెను.

నారదుఁడు—ఆహాహా! ఆదుష్టుఁడు అట్లొనరించెనా? నేఁడు మీతపమంతయు వ్యర్థమైనదే! ఆక్షణముననే ఆదుష్టుని మీ రేల భస్మీకరింపరైతిరి?

గాలవ—నేను జేయ నెంచిన నసాధ్యమా?

నారదుఁడు—అసాధ్య మగునా? ఇ దేమివింత! మీ కసాధ్యమైనదే దైనను గలదా? అయినను ఆవల నేమి చేసితిరి?

గాలవ—అదే యోజన చేయుచున్నాను. ఆపాతకుని శపించిన, నాతప మునకుఁ గొంత భంగము కలుగు నని అనుమానించుచున్నాను.

నారదుఁడు—అవును, అదియు నిజమే. అందునకు నొకయూహ తోఁచుచున్నది. [యోజనతో] తాము స్వయముగా శపింపక పోయినను, ఈరాజ్యము నేలు శ్రీకృష్ణపరమాత్మునియొద్ద కేఁగి విన్నవించుకొన్న, అతఁ డెట్లయినను ఆపాపాత్మునికిఁ దగినశిక్ష విధించును. అతఁ డీరాజ్యము నేలుప్రభువు గాన, ఆభార మాతనిదే యగును. నేఁడు మీ రుపేక్షించిన, తాప సుల కెల్లరకును ముందు తప్పక ముప్పు కలుగుచునే యుండును.

గాలవ—వాస్తవము. తాపసులక్షేమము రాజులు తప్పక యరయ వలసినదే! కృష్ణపరమాత్మునికడ కేఁగుటకు మీరుకూడ నాతో వచ్చెదరా?

నారదుఁడు—రావలయునా? ఆవశ్యక మైన వచ్చెదను.

గాలవ—మీ రవశ్యముగా రావలయు. గోపాలదేవునిచందము మన కందఱికిఁ దెలిసినదేకదా! మీరు నేతెంచినఁ గార్యము శీఘ్ర ముగ ననుకూల మగును.

నారదుఁడు—అట్లే వచ్చెదను. పోవుదము రండు.

గాలవ—ఇదిగో ఆశ్రమమున కేఁగి ప్రాయశ్చిత్తవిధులను దీర్చుకొని వచ్చెదను.

నారదుఁడు—అటులే కానిండు. మీరు మీ క్రియను సలుపుకొని, ద్వారకకు నేఁగి కృష్ణపరమాత్మునిఁ గనుఁగొనుఁడు. ఇంతలో నేనుగూడ నచ్చటికి వచ్చెదను. [గాలవఋషి వెడలినపిదప] ఈనాటకమున కిదే మూలము. ఇది అంత్యమున నెట్లు ముగి యునో చూడవలయును. [నిష్క్రమించును.]

రంగము ముగిసినది.

గాలవఋషి నాటకము

లేక

చిత్రసేనోపాఖ్యానము

—:o:—

రెండవ అంకము—రెండవ రంగము

[ద్వారకయందు కృష్ణునిసగరు - ప్రాతఃకాలము.

కృష్ణుఁడు సుఖాసీనుఁడై సంగీతశ్రవణము చేయుచుండ, సేవకుఁడు ప్రవేశించును.]

సేవకుఁడు—స్వామి! గాలవమహర్షి వచ్చుచున్నారు.

కృష్ణుఁడు—అలాగా! ఎదురేఁగి శీఘ్రముగఁ దోడ్కొని రమ్ము. [సేవకుఁడు వెళ్లి గాలవఋషితోఁ బ్రవేశించును. కృష్ణుఁడు ఆసనమునుండి లేచి ముందునకు వెళ్లి] తపోనిధీ! నేఁడు నేను కృతార్థుఁడ నైతిని. నాగృహము పావనమైనది. ఈ ఆసనము ననుగ్రహింపుఁడు.

గాలవ—['దీర్ఘాయుష్మాన్ భవ' అని ఆశీర్వదించి, ఆసనముపైఁ గూర్చుండి] పురుషోత్తమా! నారాకవలన మీసంగీతశ్రవణము నకు భంగము కలిగినందులకు మన్నింపవలెను.

కృష్ణుఁడు—అటులు గాదు. తాపసశ్రేష్ఠుల రగు తాము ఏదో కార్యార్థ మిటకు వచ్చియుండ, అక్కార్యమును బాటింపక, నాసుఖమును చూచుకొనుట ధర్మమా? మునీంద్రా! సమస్తలోకులకుఁ గుశలమే? మును లెల్లరు సుఖ మున్నవారె? దేవతలు సేమమె?

రత

ఇందులకై కుందవచ్చునా? శీఘ్రముగనే, నీనాథు
క్షేమముగా రాఁగలఁడు. వెతలఁ జెందకుము. ...యి
వచ్చెదను. ఎందుకైనను నీవు ఆ వ్రతమును అనుష్ఠించ...
యుత్తమ మని తోఁచుచున్నది.

సుభద్ర:—స్వామి! తత్క్షణమే వ్రత మాచరించెదను.

నారదుఁడు:—అంతటియవసర మేమి? ఐనను నీయిష్టానుసారమే చేయుము. వ్రతము చేయనెంచిన, పట్టణమునకుఁ గొంతదూర ముగా నేఁగి పూజ సలిపిన మంచిది. ఇచ్చటికి సమీపమున నొనరించిన, కోరెడువారికోర్కులెల్ల నీవలసివచ్చును. దూర ముగాఁ బోయి వ్రతము గావించిన, యాచకులు పెక్కండ్రు రా కుందురు. కార్యము సులభముగా ముగియును.

సుభద్ర—స్వామి! అదేమి అట్లు సెల విచ్చెదరు? కోరునంతధన మిచ్చుటకు నాకు శక్తి లేదా?

నారదుఁడు:—అది గాదు. నీభర్త యిచ్చట లేనప్పు డడిగిన, వాని నన్నింటి నిచ్చుట కష్టతరముగా నుండునేమో యని తలంచి చెప్పితిని గాని మఱేమియుఁ గాదు. పిదప నీయిష్టము.

సుభద్ర:—స్వామి! మీరుగూడ నచ్చటికి విచ్చేయవలయును.

నారదుఁడు:—అందుల కేమి? అట్లే వచ్చెదను. నేను పోయివచ్చెదను.

సుభద్ర:—అట్లే, స్వామి! నమస్కారము. తప్పక రావలయును.

నారదుఁడు:—తప్పక వచ్చెదను. [దీర్ఘసుమంగలీ భవ—అని ఆశీర్వ దించి గానముచేయుచుఁ బోవును.]

రంగము ముగిసినది.

గాలవఋషినాటకము

లేక

చిత్రసేనోపాఖ్యానము

మూఁడవ అంకము – మూఁడవ రంగము.

[ఉపవనప్రాంతము. ప్రాతఃకాలము. చిత్రసేనుఁడును సంధ్యావళియు రత్నావళియు నొకవైపునఁ జితి రగిలించుచుందురు.]

(చి)త్రసేనుఁడు—ఆహా ! సుందరాంగులారా ! నేను మహాపాపిని. నాకొఱకై యేల మీరు వగలఁ జెందెదరు ?

సీ. అక్కటక్కట సాధ్వులార! నాకై యేల
పరితపించెద రిదే పాపఫలము
అనుభవింపక తీఱునా? నాకు నేఁటితోఁ
దీఱెఁగావలయు సందేహ మేల?
పరమాత్మునకుఁ బగవాఁడ నై తద్బాణ
జాలమ్ముచేఁ దుద కేల చావ?
ఈయగ్నికుండమం దేనుగా దుమికి, యీ
ప్రాణమ్ము లిత్తుఁ బాయువాఁడ

గీ. వగలఁ బొగులంగ నేటి కో వనితలార !
కాలగతి దప్ప దో ప్రాణకాంతలార !
పరసుఖము గల్గఁగాఁ బరాత్పరుని వేఁడి
మేలు నా కొనగూర్పఁ డో మెలఁతలార!

రత్నావళి:—నాథా! నేనుగూడ మీతో అగ్నిప్రవేశము గావించెదను. [అని ప్రలాపించును.]

సంధ్యావళి:—నాథా! కొంచెము శాంతింపుము. సుభద్రాదేవి వచ్చువేళ గావచ్చినది. నారదఋషి చెప్పినరీతిని, ఆమెను ఆశ్రయించినఁ, గార్యసిద్ధి తప్పక కలుగఁగలదు. ఉదయమున శుభశకునముగూడఁ గలిగినదికదా! అది వ్యర్థము కానేరదు.

చిత్రసేనుఁడు:—ఎవరిని ఆశ్రయించినను, అచ్యుతునికి అడ్డము నిలువఁ గలరా?

సంధ్యావళి:—ప్రాణనాథా!

క. గాండీవిశరమునకు నా
ఖండలుకులిశంబు నదరఁ గల దన వినమే
యొం డేమి కృష్ణదేవుని
గుండియ చెదరంగఁ జేయఁ గూడుట యరుదే?

అదిగో సుభద్రాదేవి నారదఋషితో సమీపముననే వచ్చుచుండునట్లు గాన్పించుచున్నది. [యోజన నభినయించి] రత్నావళీ, నీవు వ్యసనాక్రాంతవై మైమఱచిన ట్లుండుము. ఏమియు మాటలాడకుము. ప్రాణనాథా! మీరు అగ్నికుండమునందు నుఱుకునట్లు నటించుచుండుఁడు. నేను ఎలుఁగెత్తి యేడ్చుచుండెదను. జాగ్రత్త. [అని సంధ్యావళి పెద్దగొంతుతో] అయ్యో! ప్రాణనాథా! వలదు, వలదు. నాముఖసందర్శనమున నైనను గొంచెము కనికరము వహింపఁగూడదా? అయ్యో! అయ్యో! ఇచ్చట నామొఱ నాలకించువారెవరు లేరా?

చిత్రసేనుఁడు:—వృథగా న న్నేల యడ్డుపెట్టెదవు? విడువుము.

సంధ్యావళి:—అయ్యో! ప్రాణనాథా! [అని యేడ్చును. ఒకప్రక్క నుండి నారదుఁడును సుభద్రయును సంభాషించుచు వత్తురు.]

సుభద్ర:—స్వామి! నన్ను మన్నింపవలయును. వారివృత్తాంతము నారసి క్షణములో మరల వచ్చెదను.

నారదుఁడు:—సుభద్రా! ఇదేమి వైపరీత్యము! గౌరీపూజ గావించి నీవు గృహమునకు మరలక, లేనికార్యము లేవో కావించు చున్నా వేమి?

సుభద్ర:—స్వామి! అటులు గాదు. ఎవరివో దీనాలాపములు వినఁ బడుచున్నవి. అందును స్త్రీకంఠముగా నున్నది. అగ్గిమంట గూడఁ గాన్పించుచున్నది. స్వామి! స్త్రీస్వభావసహజ మగు కరుణాభావముచే, నాచిత్తము తహతహపడుచున్నది. నేను బోయి సంగతి నారసి వచ్చెదను.

నారదుఁడు:—సుభద్రా! ఏటిమాటలు? అం దేఁగిన నేమియాపద రాఁగలదో? ఎట్టివైపరీత్యము గలుగఁబోయెడినో? వారిగొడవ లలో మనము తల దూర్చుకో నేల? వలదు. రమ్ము, పోవుదము.

సుభద్ర:—స్వామి! నన్ను నిరోధింపక, నాకు సెలవొసంగుఁడు. నే నొక్కతెనే పోయి వచ్చెదను. మీ రిచ్చటనే యుండుఁడు. వేయినోములు నోఁచుటకంటె వెతలఁ జెందునొక ప్రాణికి నుప కారము చేయుట మిక్కిలి శ్రేష్ఠ మని నా అన్న నాకుఁ బలు మాఱు బోధించియున్నారు.

నారదుఁడు:—సరి. అట్లయిన నీయిష్టము. నాకు తోఁచినది చెప్పితిని. పిదప నేదైనఁ గష్టము సంభవించిన, నన్ను నిందింపకుము.

సుభద్ర:—అటు లేల సంభవించును? ఏమియుఁ గలుగదు.

నారదుఁడు:—నీయిష్టము. సుఖముగాఁ బోయి రమ్ము. నే నిచ్చటనే యుండెదను. శీఘ్రముగ మరలిరమ్ము.

[సంధ్యావళి మొదలగువా రుండుచోటికి సుభద్రపోవును. సంధ్యావళి యేడ్చుచుండును.]

సుభద్ర:—అమ్మా! నీ వెవరు? ఇచ్చట నేల అగ్ని ప్రజ్వలింపఁ జేసి, యిటు లేడ్చెదవు? నీదాపున నుండువా రెవరు?

సంధ్యావళి:—అమ్మా! నీ వెవరో యుత్తమస్త్రీవలె కనఁబడు చున్నావు. మహాపాతకు లైనమావృత్తాంత మేల యడిగెదవు? దానిని వినినఁగూడ పాపము సంభవించును.

క. అగచాట్లం గుడుచుటకై
జగమందుఁ జన్మమందుఁ జానలలో నే
ను గణింప మొదటిదానను
పొగిలెడున న్నేల కెలికి పొడిచెద వమ్మా!

అమ్మా! నీకార్యము చూచుకొని నీదారిని బొమ్ము.

సుభద్ర:—అటులు దృణీకరింపకుము. నీకుఁ గలిగినకష్ట మేమో నాతోఁ గొంచెము చెప్పుము.

సంధ్యావళి:—అమ్మా! నీతోఁ జెప్పిన నేమిలాభము? నీవు వినిన, సంతాపముఁ జెందుదువు గానఁ జెప్పకుండుటయే యుత్తమము.

సుభద్ర:—నీవు తప్పఁ దలఁచితివి. నావలనఁ గాఁగలిగినసహాయము చేసెదను. చెప్పుము.

సంధ్యావళి:—నీవలన నేమి కాఁగలదు? శ్వేతవాహనునిధర్మపత్ని యైన సుభద్రవలననైన, నిది నెఱవేఱుట కష్టసాధ్యమై యుండ, నీ వేమి చేయఁగలవు?

సుభద్ర:—అమ్మా! నేనే సుభద్రను. నావలనఁగూడ నసాధ్య మైన కార్య మెద్ది? ఎటులైనను నాతోఁ జెప్పుము.

సంధ్యావళి:—[మోఁకరించి, సుభద్రపాదములపైఁ బడి] దేవీ! దేవీ! మీవలన కానిది యే దైనఁ గలదా?

శా. తోడం బుట్టితి వెల్లలోకములకుం దోడైనయాశౌరికిన్
గ్రీడిన్ గాండివిఁ బెండ్లియాడితివి, భర్తృభ్రాతృసంపత్తినీ
కీ డేరీ! ధరణీతలంబునను దేవీ! వహ్నిసంజాతవీ
వీడంబోవ కనుగ్రహించితివ యే నేదేని కాకుండునే?
అమ్మా! నీనోటార నేఁ గోరునది యిచ్చెద నని ఒకమాట చెప్పు
ము. నా ప్రాణము నీయధీనమున నున్నది.

సుభద్ర:—అట్లే కానిమ్ము. ఏమి నీవు కోరునది?

సంధ్యావళి:—అమ్మా! ఆమాట యొకటే చాలును. నామనో
వాంఛ యీడేరినది. నాకు మాంగల్యదానము నియ్యవలెను.
ఇతఁడు నాజీవితేశ్వరుఁడు. నేఁడు మృతిఁ జెందుటకు సిద్ధమగు
చున్నాఁడు. నానాథునకు ప్రాణదాన మొసంగి, నామాంగల్య
మును గాపాడవలయును. అదిగో నా సపత్ని మూర్ఛ చెంది
యున్నది. దాని మాంగల్యమును గాపాడుదురుగాక. ఇదియే
నేఁ గోరునది.

సుభద్ర:—అతఁ డేటికిఁ జావ సిద్ధపడుచున్నాఁడు?

చిత్రసేనుడు:—[ముందునకుఁ బోయి] అమ్మా! నన్ను క్షమింప
వలయును. నిరపరాధి నైననన్ను నొకరు, నేఁటిసాయంసమయ
ములోన నెటులైనను వధించునట్లు, ప్రతిన పూనియున్నారు.
కాన, పరులచే మృతిఁ జెందుటకన్న, స్వయముగా నా ప్రాణ
ముల వీడఁ దలఁచితిని. నా ప్రయత్నమును నిరోధింపకుము.
నీ కెందులకు ఈకష్టము? అబల నైననీవలన నేమి కాఁగలదు?

సుభద్ర:—అటు లనవలదు. నావలనఁ గాకయుండినను, నా ప్రాణనా
థునితోఁ జెప్పి, మీ ప్రాణమును గాపాడెదను. వెతఁ జెంద
కుము. ఆతురపడి యసువుల వీడకుము.

చిత్రసేనుఁడు:—అమ్మా! మీమాట విశ్వసింపవచ్చునా?

సుభద్ర:—నిస్సందేహముగా.

చిత్రసేనుఁడు:—దేవీ! నేను ధన్యుఁడ నైతిని. నాప్రాణములు దక్కినవి. ఇఁక నావృత్తాంతమును జెప్పెదను. సావధానముగ వినఁగోరెదను. నేను గంధర్వుఁడను. చిత్రసేనుఁ డనువాఁడను. యమునానదిమీఁదుగాఁ బవనమార్గమునఁ బోవుతఱి, భూలోకమం దచటఁ గ్రింద నేమి జరుగుచున్నదియుఁ జూడక తాంబూలోచ్ఛిష్టము నుమిసితిని. ఆకస్మికముగా నాకర్మవశమున నచ్చట నర్ఘ్యము విడుచుచుండినమహాపూజ్యుఁ డైన గాలవఋషిదోసిటియందు ఆయుచ్ఛిష్టము పడెను. నేను దెలియక చేసినతప్పిద మని యెఱుఁగక, ఆమునిశ్రేష్ఠుడు కుపితుఁ డై, ఆరాజ్యము నేలురాజునొద్ద మొఱనిడ నేఁడు సూర్యుఁడు అస్తమించులోపల నన్ను వధించునటులు ఆప్రభువు ప్రతిజ్ఞ గావించి యున్నాఁడు. అద్దానిని వారించుటకు నాకు తరము గాదు. కాన, అట్లు ప్రాణములు కోల్పోవుటకన్న నిప్పుడే నసువుల వీడ సంసిద్ధుఁడ నై యుంటిని. నాపూర్వసుకృతమువలన మీరు వచ్చి యభయ మొసంగి నన్నుఁ గాపాడితిరి.

సుభద్ర:—మిమ్ము వధించునటు లెవ్వరు ప్రతిజ్ఞ నొసంగిరి?

చిత్రసేనుఁడు:—ఆరాజ్యము నేలు శ్రీకృష్ణపరమాత్ముఁడు!

సుభద్ర:—[వివర్ణవదన యై] ఆ! ఎవరు?

చిత్రసేనుఁడు:—శ్రీకృష్ణపరమాత్ముఁడు —దేవీ! ఆకృష్ణపరమాత్మునిబారినుండియే మీరు నన్నుఁ గాపాడవలెను. అటులు చేసి మీవాగ్దానమును జెల్లించుకొనవలెను.

సుభద్ర:—[పరితపించుచు] అయ్యో! కృష్ణమూర్తియా? నాభ్రాతయా?

శా. అన్నన్నా! పెనుమోస మయ్యెను గదా!
        హా యెట్లొకో! కృష్ణు మా
యన్నన్ సత్యనుతప్రతిజ్ఞు నెడ నే
        యన్ సాధ్యమే సాధ్యమే
బన్నం బందక మాట నిల్పుకొన, నా
        భర్తృప్రతాపంబు నా
యౌన్నత్యంబును జెల్లు టయ్యనఘుమా
        హాత్మ్యంబునం గాదొకో!

సంధ్యావళి:—అమ్మా! మాయిరువురిమాంగల్యములు మీయధీన మునం దున్నవి.

సుభద్ర:—అయ్యో! కృష్ణునితో సాటిగ నెవరు నిలువఁగలరు? అతని బారినుండి యితని నే నెటులు గాపాడఁగలను? జగదీశ్వరా! న న్నిట్లు నవ్వుఁబాటులఁ జేయుట నీకుఁ బాడియా? తెలియక వీరికి అభయ మిచ్చితిని. ఇప్పుడు నే నెట్లు వెనుదీయుదును? అయినను ఆడినమాట నెట్లు నిర్వహింతును? ఆహా! ఈధర్మ సంకటమునకు నే నేమి సేయఁగలను? నారదమునీశ్వరుఁడు అప్పుడే చెప్పియుండెను.

[నారదుఁడు ప్రవేశించును]

నారదుఁడు:—అవును! నే నప్పుడే చెప్పితిని! అప్పుడే చెప్పితిని! విన వైతివి. అన్యుల విషయములలో జోక్యము గల్పించుకొనకు మని అప్పుడే చెప్పితిని—సుభద్రా! యేమి విశేషము?

సుభద్ర:—[నిష్ఠురముతో] ఏమి విశేషమా? మీకుఁ దెలియనిది యే మున్నది? అన్నియు మీవలననే జరిగెను.

నారదుఁడు:—సుభద్రా! ఇదేమి వైపరీత్యము! విషయ మేమో చెప్పుము.

సుభద్ర:—ఇదిగో వీరివిషయము సరిగా తెలిసికొనక చిత్రసేనుఁ డను నీగంధర్వుని గాపాడెద నని అభయప్రదానము చేసితిని. పిమ్మట నాయుదంతమును వా రెఱింగించిరి. గాలవఋషిప్రార్థనలకు ఈకొని యీచిత్రసేనుని మాయన్న శ్రీకృష్ణమూర్తి నేఁటి దినము సూర్యుఁ డస్తమించులోపలఁ జంపునటులు ప్రతిజ్ఞ చేసి యుండె నఁట. ఈధర్మసంకటమునకు నే నేమి చేయఁగలను? మించి వాగ్దానము గావించితి.

నారదుఁడు:—అయ్యో! ఎంతచిక్కు వచ్చినది! ఎంత ప్రమాదము కలిగినది!

సుభద్ర:—స్వామి! మీ రేమియు నెఱుంగనివారివలె నాతోపాటు దుఃఖ మభినయింపకుఁడు. దీనినిగుఱించి నిజముగా మీ కేమి యుఁ దెలియదా?

నారదుఁడు:—కొంచెము తెలిసియుండవచ్చును. అందుకొఱకే యీవైపునఁ బోవల దని అప్పుడే చెప్పితిని. విననైతివి. కార్యము మించిపోయినది. ఇఁక నేమి చేయవచ్చును?

సుభద్ర:—ఇఁక నేమి చేయవచ్చునా? స్వామి! తామే దీనికి సాధనము చెప్పవలయును. మీవలననేకదా యిది యంతయు సంభవించినది?

నారదుఁడు:—నావలన సంభవించినదా? తప్పు ఒకరి దైన, పాపఫలమనుభవించువారు మఱియొకరా? అమ్మా! నన్ను నిందింపకుము. వ్రతఫలము పొందఁ గోరితి వేని, నీప్రతిన చెల్లించుకొనుము. లేనియెడల చేసినవాగ్దానమును మరలించుకొనుము. ఇందులకు పరితపింప నేల?

సుభద్ర:—స్వామి! స్వామి! ఏ మట్లనెదరు? వ్రతఫలమును పోఁగొ

ట్టుకొందునా ? నామాటను నే నెట్లయినఁ గాపాడుకొనవల యును. అందులకు దారి మీరే చూపవలయును.

నారదుఁడు:—[యోజనతో] ఆలాగుననా !—ఇది— కష్ట మైన— కార్యము. ఆనీలమేఘశ్యాముఁడు యుద్ధమునకు బయలుదేఱిన, అతనికి ముందు నిలుచువా రెవరు? మీఁదుమిక్కిలి అతఁడు నీ సోదరుఁడు.

సుభద్ర:—ఐన నేమి ?

నారదుఁడు:—ఏమియు లేదు!—ఒకదారి కనఁబడుచున్నది గాని, అది కష్టసాధ్యము.

సుభద్ర:—స్వామి! ఆదారి యేది? ఆకష్ట మెద్ది?

నారదుఁడు:—శ్రీకృష్ణునకు సమానుఁ డైనశూరుఁడు గాండీవి యొకఁడే.—అయినను శ్రీకృష్ణునకు నీవు సోదరివి. గాండీవికి శ్రీకృష్ణుఁడు బావమఱఁది. ఇరువురును ప్రాణస్నేహితులు. ఇందుల కేమి చేయను—ఊఁ—నా కెందులకు ఈకష్టము? అద్దా నిని చెప్పనేల? వృథగా నారదుఁడు కలహప్రియుఁ డని అప వాదము చెంద నేల ?

సుభద్ర:—స్వామి! స్వామి! అట్లు ఎంచఁదగదు. నే నెన్నఁటికైన నట్లు భావింతునా ? ఆమార్గమును నాతోడఁ జెప్పుఁడు.

నారదుఁడు:—అర్జునుని వశపఱచుకొనిననే, మనకార్యము సమకూ రును. అతనివలనఁ దప్ప మఱేరివలననుగూడ నీకార్యము కా నేరదు. అంతే.

సుభద్ర:—అయ్యో! అందులకు నే నేమి చేయఁగలుగుదును! నా థుఁడు ఈవార్త విన్నమాత్రముననే, నామీఁదఁ గోపగిం చునే!

నారదుఁడు:—అందుల కేమి? నీసామర్థ్యముచే నీభర్తను వశపఱచుకొని చిత్రసేనుని ప్రాణమును గాపాడవలయును. పశుపతిని గెలిచినపార్థునకు విరోధిగాఁ బరంధాముఁడు నిలువఁడు. ఐనను, అమ్మా! సుభద్రా! యిందున నీయిష్టానుసారము చేయుము. నేను చెప్పితి నని యేమియు చేయవలదు. కడపట పెనిమిటికిని అన్నకును నారదుఁడు కలహాము పెట్టెనని నన్ను నిందింపకుము.

సుభద్ర:—స్వామి! మీరు చెప్పినదే మంచియోజన. మీరు నా ప్రయత్నమునకు తోడ్పడవలెను. ఎటులైనను నావాగ్దానము నేను గాపాడుకొనవలయును. ఇఁక వ్యర్థముగాఁ గాలహారణము చేయఁగూడదు. చిత్రసేనా! నేను వార్త నంపువఱకును మీ రందఱును ఇచ్చటనే చాటున నుండుఁడు.

చిత్రసేనుఁడు, సంధ్యావళి:—అట్లే అమ్మా!

సుభద్ర:—స్వామి! తాము న న్నిందు రావించినకార్యము ముగిసినదిగదా! నా కింక నుత్తరువు నిండు.

నారదుఁడు:—

గీ. భద్ర మగుఁ బోయి రమ్ము సు-భద్ర! నీకుఁ
గలుఁగుత సుమంగలీత్వ మె-క్కాలమునను
నేమ మొనగూడె నోచిత్ర-సేన నీకుఁ
గలుగఁగా నేర దింక నె-వ్వలన భయము.

[సుభద్ర వెడలును.]

చిత్రసేనుఁడు, సంధ్యావళి:—స్వామి! అంతయుఁ దమకటాక్షము.

[తెర వ్రాలును. అందఱు నిష్క్రమింతురు.]

రంగము ముగిసినది.

గాలవఋషి నాటకము

లేక

చిత్రసేనోపాఖ్యానము

నాలవ అంకము — మొదటి రంగము

[కృష్ణునివిడిది—ప్రాతఃకాలము. కృష్ణుఁడు చింతాక్రాంతుఁడై పీఠముపైఁ గూర్చుండియుండును. సుభద్ర వచ్చును.]

కృష్ణుఁడు—రమ్మ, సుభద్రా! కూర్చుండుము. ఏమివిశేషము? కడుదూరము వచ్చితివి. నన్నుఁ జూడఁగోరి యుండిన, నేనే యచ్చటికి వచ్చియుందునుగదా?

సుభద్ర—విశేష మేమియు లే దన్నా! మిమ్ముఁ జూచి చాలకాల మైనందునఁ జూచి పోవ వచ్చితిని.

కృష్ణుఁడు—మిక్కిలి సంతోషము. నీభర్త క్షేమముగా నున్నాఁడా? ధర్మరాజు మున్నగువారు కుశలమే కదా?

సుభద్ర—ఏకొఱంతయు లేదు, అందఱును క్షేమమే.

కృష్ణుఁడు—బాలుఁడు అభిమన్యుఁ డేఁడి?

సుభద్ర—వానిని దీసికొనిరాలేదు. నే నొక్కతినే వచ్చితిని.

కృష్ణుఁడు:—నీవు వచ్చినకార్య మతేదైన నున్నఁ జెప్పుము.

సుభద్ర:—వేఱేమియు లే దన్నయ్యా! ప్రాణనాథుఁడు మఱుదినమే మరలివత్తునని చెప్పి, వేఁటకుఁ బోయి నేఁటికి నాలుగుదినములు గావచ్చినను రాలేదు. నా కూఱట కలుగ దాయె. ఒకవేళ, నిచ్చటికి వచ్చియుందురేమో కనుఁగొని పోద మని వచ్చితిని.

కృష్ణుఁడు:—ఇంతే కదా! ఏమో యని తలఁచితిని! ఇట్టివాని కన్నిటి కిని వగఁ జెందవచ్చునా? వేఁటాడుటకుఁ బోవుటయు, యుద్ధమునకుఁ బోవుటయు రాజులకు సహజవృత్తి. ఉద్దేశించినకార్యములు పూర్తిచేసికొనికదా మరల రావలయును? [యోజనతో] రాచఱికమందలికష్టములు ఇప్పుడు గదా అనుభవమునకు వచ్చుచున్నవి. ఎంతకష్టము! [అని నిట్టూర్పుపుచ్చును]

సుభద్ర:—అన్నయ్యా! ఏమి యిట్లు నిట్టూర్పు విడిచెదరు? మీకును మనఃక్లేశములా!

కృష్ణుఁడు:—అమ్మాయీ! అదేల యట్లడిగెదవు? లోకమునందలి మనఃక్లేశము లన్నియు నావే గదా!

సీ. రాచఱికము దుర్భరము దుష్కరము తల్లి
సౌఖ్యమ్ము సున్న రాచఱిక మన్న
ప్రజలదుఃఖము లెల్లఁ బైపయిఁ బడుచుండుఁ
బరరాజభయ మొక్క ప్రక్క నుండు
పాపపుణ్యము వేఱుపఱుచుట సత్యానృ
తములు గుర్తించు టెంతయు శ్రమమ్ము
ప్రాలుమాలిన నిహపరలోకములు చెడు
సంగరమ్ములు డెందముం గలంచు

గీ. ప్రజలు తత్త్వ మెఱుంగక ప్రభువు రాజ్య
మేలువాఁడు సుఖాంభోధి నోలలాడు
వాఁ డనుచు మెచ్చుచుందురు వాఁడు పడెడు
బాధ యెఱుఁగ రయ్యది పరాత్పరున కెఱుక.

ఒకదేశమున కధిపతిగా నుండి, అద్దానిని పాలించుటకన్నను, అరణ్యమునందు పాటలు పాడుచు పశువులఁ గాచుచుండవచ్చును.

చక్రవర్తికిని గర్మసూత్రము తప్పదు. జగదీశ్వరుఁడు విధించినరీతి కాఁగలదు. కానున్నది కాకమానదు. అద్దానిని వారింప మనకు నలవి కాదు. ఒకదృష్టాంతము చూడుము. చిత్రసేనుఁ డనునొకగంధర్వుఁడు యమునానదిమీఁదుగా నంతరిక్షమార్గంబునఁ బోవుచుఁ బుక్కిటివిడెము పుడమిపై నుమియంగ, నది దిగువ నర్ఘ్యము విడుచుచున్న గాలవమహర్షి దోసిటఁ బడెను. నే నీదేశమునకు, నధిపుఁడను గావున, నతఁడు నాయొద్ద కేతెంచి మొఱనిడ, నేను రాజధర్మము ననుసరించి ఆచిత్రసేనుని వధించునటులు తటస్థపడెను.

సుభద్ర:—అయ్యో! వాఁడు తెలియక చేసినతప్పునకు వానిని వధించుట పాడియా?

కృష్ణుఁడు:—తెలియక యొనర్చినదియే తప్పు. పరమపావన మైనయమునానది! ఉషఃకాలమున తాపసోత్తములు భూసురులు మున్నగువారు స్నానాదులకు వచ్చుసమయము! ఇవి అన్నియు నరయక, దిగువ చూడక, తాంబూలోచ్ఛిష్టము నుమియఁదగునా? సామాన్యమానవుఁ డొనర్చిననే, మహాపాతక మన, జ్ఞానవంతుఁడగు గంధర్వపతి యిట్లొనర్పఁదగునా? పాపము, వాఁ డేమి చేయఁగలఁడు? వానివిధి అట్లు చేయఁ బ్రేరేపించినది. అద్దానిని వారింప నేరికిఁ దరము?

సుభద్ర:—అన్నా! మీరు చేయ నెంచినచో, ఏది మీకుఁ గష్టసాధ్యము? మిమ్ము వేఁడికొందును.

మత్త. అన్న! మీరు క్షమింపఁగాఁ దగు నాగ్రహం బుడుగం దగున్
తెన్నెఱుంగక చేసె నాతఁ డదేమొ యల్పపుదోషమున్
విన్నవించుచు విభ్రమించుచు విహ్వలించుచు నుండునా
పన్న నాతనిఁగూర్చి వేఁడెద పాహి పాహి కృపానిధీ!

కృష్ణుఁడు:—సుభద్రా! నీకుఁ దెలియనిరాజధర్మములు కలవా? నేనే ధర్మమార్గమును వీడిన, లోకపాలనము జరగు టెట్లు? గాలవ మహర్షికి వాగ్దానము చేసియున్నాను. ఆడినమాట నెఱవేర్పక తప్పవచ్చునా?

సుభద్ర:—అన్నా! ముందువెనుక లరయక, చిత్రసేనునికి అభయ మొసంగితివి. దానిని నెఱవేర్పవలెను. నేఁ జేసిన ప్రతిన తప్పకుం డునటులు మీ రనుగ్రహింపవలయును. ఇదే దోసిలి యొగ్గి వేఁడుదానను. మఱియు, కృష్ణునిచెల్లెలు బాసచేసి మాటతప్పె నని లోక మంతయు ఆడికొనరా?

క. వెన్నునిచెల్లెలఁటే! తా
నన్నది నిల్పుకొనఁజాల కటతటపడు నన్
చిన్నతనపుఁ బలుకులకున్
నన్నుం బాల్పఱుపవల దనా! ప్రార్థింతున్.
అన్నయ్యా! ఇందులకు మీరే దారిచూపవలెను.

కృష్ణుఁడు:—సుభద్రా! నా ప్రతిన నేను నెఱవేర్చుకొనవలదా?

సుభద్ర:—అన్నా! నాబాసయుఁ గాపాడుము. అందునకు మీరే విధానము చెప్పవలెను.

కృష్ణుఁడు:—సుభద్రా! నే నేమి చెప్పఁగలను? నే నెంతటివాఁడను? ఇందున న న్నడిగిన నేమిఫలము?

శా. గండాగొండితనంబునన్ శివుని వీఁకం దాఁకి యుద్ధక్రియా
శౌండీర్యంబును జూపి పాశుపతమున్ సాధించుకొన్నాఁడటే!
గాండీవమ్ము గలాఁడటే! విభుఁడు కల్గన్ నీకు నోసోదరీ
వెండిన్ వేఱొకతోడు వేఁడెదవె? తద్విఖ్యాతి సామాన్యమే!
అమ్మా! అంతయు జగద్రక్షకుఁడు విధించినరీతిని జరగఁగలదు. వేళ మీఱుచున్నది. ఇంటికి మరలుము.

సుభద్ర:—అన్నా! నేఁ జేసిన ప్రతినకు భంగము చేయఁగూడదు.

కృష్ణుఁడు:—అట్లే. నేను భంగము గావింపను. నెమ్మదిగాఁ బోయి రమ్ము.

సుభద్ర:—అన్నా! అంతియే చాలును. నేను బోయివచ్చెదను.

కృష్ణుఁడు:—పోయిరమ్ము. అమ్మాయీ—అర్జునుఁడు వచ్చినతోడనే, నే నడిగితి నని చెప్పుము.

సుభద్ర:—అట్లే [అని నమస్కరించును.]

కృష్ణుఁడు:—దీర్ఘసుమంగలీ భవ [అని ఆశీర్వదించును. సుభద్ర వెడలును. తెర వ్రాలును.]

రంగము ముగిసినది.

గాలవఋషి నాటకము

లేక

చిత్రసేనోపాఖ్యానము

—:o:—

నాలవ అంకము - రెండవ రంగము

[సుభద్ర శయనగృహము—మధ్యాహ్నము. సుభద్ర విచారగ్రస్తయై యుండును.]

సుభద్ర :—ఆహా! నేఁడు శుభముహూర్తమున మేల్కాంటిని. ప్రాణనాథుఁడు మరలివచ్చుచున్నాఁడనువార్త వినవచ్చినది. ఇంకను మందిరమున కేల రాలేదో? మధ్యాహ్నముకూడ మీఱుచున్నది. ఇఁకఁ గొలఁదిప్రొద్దే యున్నది. ఇంతలోపల ప్రాణనాథుని ఒప్పించి చిత్రసేనున కభయ మిప్పించి నే నాడిన మాటను నిలుపుకొనవలయును. ఈశ్వరా! జగదీశ్వరా! అంతయు నీయనుగ్రహము. ఆపద్బాంధవా!—అన్యుల నాపదల నుండి తొలఁగింప నెంచినన న్నే ఆపదలకు గుఱి చేయుదువా? [కొంచె మాలోచన నభినయించి] నా ప్రాణనాథుఁ డిపుడే వచ్చినను నే నెట్లు సమ్మతింపఁ జేయఁగలను? నారదమునీంద్రుఁడు నుడివినరీతి నేదే నొకవంకఁ బెట్టి నాథుని మెప్పింపవలయును. ఒకప్రాణిని గాపాడుటకు తొమ్మిదితప్పులు చేసినను దోసము లేదని పెద్దలు నుడువుదురు. ఇం దేమైనను ఎగ్గుండిన నాసోదరుఁడు చెప్పకుండునా? [మరల ఆలోచన నభినయించి] అయ్యో! మఱియొకకష్టము గోచరించుచున్నదే! దాని నింతవఱకు తలఁపనైతినే! ప్రాణనాథుఁడు సమ్మతించినను దాని

మూలమున అతనికిని నాయన్నకును కయ్యము కలిగిన నెట్లు? కృష్ణార్జునులు గాఢమైత్రిఁ జెలఁగుచుండ వారిరువురినెయ్యమునకు భంగము గావించుటయా? ఛీ! ఛీ! అటులు గానేరదు! ఏది యెట్లైనను వీ రిరువురును ప్రాణమిత్రులు. కాన, నెట్టిభయమును లేదు. [లోపల ధ్వని వినఁబడును] ఆ! అదిగో నాథుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. నిజముగా దేహారోగ్యము లేనటులే నటింపవలెను. అవును. అదియే మంచియుపాయము. [అని విగతభూషణ యై, మాసినచీర గట్టి ప్రక్కపైఁ బరుండి పొరలాడుచుండును.]

అర్జునుఁడు:—[ఆతురముతో వచ్చి] ప్రేయసీ! సుభద్రా! నీ విచ్చట నుండునది దెలియక ఎన్నిచోట్లనో వెదకుచుంటిని. నీదేహమున కేమి యసౌఖ్యము? ఏమి అస్వస్థత? ఏల పలుకవు?

ఉ. వాడినమోముతోడ నిటు వందురె దేటికి వీడ కిట్లు పూఁ
బోఁడిరో! నిన్నుఁ గన్గొనఁగఁ బొక్కెడు నామది; నీయనుజ్ఞ వెం
టాడెడు వల్లభుండ నని యారయవో నను? దుఃఖకారణం
బోడక తెల్పుమా! చనవు లొల్కెడుపల్కుల నాదరింపుమా!

సుభద్ర:—[నిట్టూర్పుతో] ప్రాణనాథా! ఇప్పటికైన నైన రాఁగలిగితిరి గదా? నే నిఁక భాగ్యశాలిని!

అర్జునుఁడు:—[చెంత చేరి, కేలువట్టి లేపి ముంగురులను దువ్వి] ప్రాణనాయకీ! ఏమి అట్లనెదవు? నీకొదవ ఏమి? నీ కెవ రేమి ఎగ్గు చేసిరి? చెప్పుము శీఘ్రముగ.

సుభద్ర:—[హీనస్వరముతో] ప్రాణనాథా! ఏమియుఁ జెప్పటకుఁ దోఁపకున్నది. నాకష్టముల కన్నిటికిని మీరే కారణము.

అర్జునుఁడు:—ప్రియా! ఎంతటిమాట! నిన్నుఁ జేపట్టుటకు నేను బడిన

కష్టములు నీకుఁ దెలియవా? అట్లుండ, నిన్నెట్లు కష్టపెట్టఁగలను? పరిహసింపకుము.

సుభద్ర:—అటులైన వేటకుఁ బోయి మఱుదినమే వత్తు నని చెప్పి, ఇన్నిరోజు లేల తామసించితిరి?

అర్జునుఁడు:—[నవ్వుచు] ఇంతే కదా! ఇది యొకతప్పా! ఇందునకు పరిహారము వేఁడుము. ఏదైన నిచ్చెదను.

సుభద్ర:—వేఁడవలయునా? లేనిమొఱ నియ్యరా?

అర్జునుఁడు:—లేదు లేదు, నాబహిఃప్రాణమా! నీవు నా యర్ధాంగి వైనను నాప్రాణ మంతయు నీయధీనమై యుండ, నీవు వేఁడకయే నే నిచ్చెదను. నాయపచారము స్వల్ప మైనను, దానికి నే నొసర్చు ప్రతిఫలము సంపూర్ణముగా నుండును. [అని ముద్దిడును.]

సుభద్ర:—ప్రాణప్రియా! అయిన నేఁ జేసినప్రాణదానము, మీరు నెఱవేర్పఁదగినదే కదా?

అర్జునుఁడు:—నిస్సందేహముగా! వీరపత్ని యన్న నిట్లుండవలయును. ఎవ రాభాగ్యశాలి? సత్వరముగఁ జెప్పుము.

సుభద్ర:—ఆవల వెనుదీయరుగదా ?

అర్జునుఁడు:—ప్రేయసీ! ఏల యిట్లు సందేహించెదవు? నాప్రాణ మంతయు నీయధీన మని, నే నిదివఱకే చెప్పలేదా? జగదేకవీరుఁడైన విజయునంతవాఁడే తుదకు ఒకయబల చేసినయభయప్రదాన ప్రతిజ్ఞను గాపాడ వెనుదీయునా? ఇది క్షత్రియధర్మమునకు విరుద్ధము గాదా? నీ వెఱుఁగవా? భయ మొందక చెప్పుము. ఎవ రైనను సరే! ఇదే బాసఁ జేసెదను.

ఉ. శంకరుఁ డడ్డు వచ్చినను సర్వసుపర్వులు మాఱు వల్కినన్
గొంకక నన్ను వెన్నుఁ డనుఁగుంజెలికాఁ డెదురాడి వేఁడినన్

సంకటపాటులోఁ నుసు ఆపంగు మఱచును వేఁడువాని నే
నంకిలి లేక ప్రోతు నభయం బగు హస్త మిదే యొసంగితిన్.

[అని చేతిలో చేయి నిడును.]

సుభద్ర:—నాథా! మీరు మృగయావినోదమునకుఁ జని, యిడిన గడువులోపల రాకుండుటచే నేఁ గుందుచుండుతఱి నారదఋషి శ్రేష్ఠుఁ డిచ్చటికి వచ్చియుండెను. తత్సమయమున మునీంద్రుఁడు గౌరీవ్రత ప్రభావము చెప్ప, ప్రతిజన్మమందును మిమ్మే పతిగాఁ బొందుభాగ్యము కలుగుటకై ఆవ్రత మాచరింపఁ దొడంగితిని. ఉద్యానవనములో వ్రత మాచరించి దాని సమాప్తికై యెరికైనఁ బ్రాణదాన మొసంగుటకు నెమకుతఱిఁ దత్సమీపమున దీనాలాపము వినఁబడెను. అచ్చటికిఁ బోయి చూడ నొకపురుషుఁడు అగ్నికుండములో నుఱుకుటకు సంసిద్ధుఁడుగా నుండెను. వానిచెంత వానిభార్య లిరువురు వారి మాంగల్యరక్షణార్థమై ప్రలాపించుచు వారిపతిప్రాణము కాపాడ వేఁడిరి. తత్క్షణమే వానికిఁ బ్రాణదాన మొసంగితిని.

అర్జునుఁడు:—ఆలాగా! మిక్కిలి సంతోషము. ప్రాణనాయకీ! నీప్రేమాతిశయమును పతిభక్తియును కరుణార్ద్రరసమును మిక్కిలి కొనియాడఁదగినవి. ఇందులకు వగఁ జెందనేల? సతు లన నీబోంట్లవలెఁ గదా యుండవలెను? 'దేహి' యని యడిగిన, 'లే' దని చెప్పకుండుటయే దాతలకు లక్షణము. అందునఁ బ్రాణదానము గొప్పదానము. అట్టిసందర్భము నాకు లభింపలేదనియే చింతిల్లుచున్నాను.

సుభద్ర:—[జంకుతో] ప్రాణనాథా! పిదప విచారింప, ఆపురుషుఁడు చిత్రసేనుఁ డనుగంధర్వుఁ డనియు, వానిని నేఁటిసాయంసమయములోపల సంహరించుటకు—మాయన్న శ్రీకృష్ణుఁడు-ప్రతిన చేసియున్నాఁ డనియును దెలిసినది.

అర్జునుఁడు:—[రిచ్చపోయి] ఎవరు? కృష్ణమూర్తియా!

సుభద్ర:—అవును. ప్రాణనాథా! నన్ను క్షమింపుఁడు. నాపైఁ గోపగింపకుఁడు. నన్నుఁ దిరస్కరింపకుఁడు. నేఁ జేసినపొరపాటు మన్నించి నాప్రతిన మీ రెటులైన నెఱవేర్పవలయు. [అని పాదములమీఁదఁ బడును.

అర్జునుఁడు:—[నిశ్చేష్టితుఁడై] సుభద్రా! లెమ్ము. ఎంతటికార్యముఁ జేసితివి? ఎంతటి ప్రమాదము సంభవించెను? ఏమి, నాకులస్వామితోడనా విరోధపడుట? ఈప్రతిన నే నెట్లు నెఱవేర్పఁ గలుగుదును?

క. చెలికాఁడు, బావ, యాప్తుఁడు
కులదైవము, రక్షకుండు, గురుఁ, డని కొలుతున్
జలజాక్షునిఁ గృష్ణు నహో!
మలసి యతనితోడ ననికి మార్కొను టగునే?

సుభద్ర:—నాథా! నాథా! మీ రి ట్లాడఁదగునా? ఆవనజాక్షుఁడు నాకు సోదరుఁడు కాఁడా? మీ రాతనిభక్తు లగుట నే నెఱుఁగనా? మానినికిఁ గష్ట మొదవినచో ప్రాణేశ్వరుఁడు గదా రక్షింపవలయును? దైవికము లగుకార్యంబుల నేవగఁ దప్పింపనగు? నామాటలు కల్లలైన నే నెటు లోర్తును? లోకప్రఖ్యాతి చెందినవిజయునిధర్మపత్ని సుభద్ర యాడినమాట తప్పెనని మిమ్ముఁ గదా తుదిని లోకు లందఱును బరిహాసింతురు!

[తత్సమయమున గానము వినవచ్చును. నారదుఁడు ప్రవేశించును. అర్జునుఁడు సుభద్రయు ముందున కేఁగి, తగుమర్యాదలు సలిపి నమస్కరింతురు. నారదుఁడు ఆసనము స్వీకరించును.]

అర్జునుఁడు:—స్వామి! మీరాక నాకుఁ గడునాహ్లాదము కలిగించెను. నామనక్లేశమును, భీతియుఁ దీఱెను.

నారదుఁడు:—ఏ మట్లనెదవు? నీక్లేశమునకు భీతికిఁ గారణ మేమి?

అర్జునుఁడు:—మునిశ్రేష్ఠా! మీకుఁ దెలియనివి ముల్లోకంబుల నేవేనిఁ గలవే? చిత్రసేనుఁ డనుగంధర్వుని నేఁటిసాయంసమయములో పల వధించునటులు శ్రీకృష్ణమూర్తి ప్రతిన చేసియున్నాఁడఁట! ఈసుభద్ర మీరు చెప్పినచొప్పున గౌరీవ్రత మాచరించి, మరలి వచ్చుతఱి, ఆచిత్రసేనునకు ప్రాణదాన మొసంగెను. ఆ ప్రతిన నెఱవేర్చుటకు నే నియ్యకొంటిని.

నారదుఁడు:—సరే! అదియే కర్తవ్యము. ఇందు వైపరీత్య మేమి యున్నది?

అర్జునుఁడు:—ఏమి స్వామి! ఇట్లానతిచ్చెదరు! నాకులస్వామితోడనా నేఁ గయ్యమునకుఁ గాఁ ద్రిప్పుట? ఆవల మ మ్మెవరు సరకు సేయుదురు?

నారదుఁడు:—అర్జునా! భీరువువలె మాటలాడకుము. పశుపతి నోర్చి పాశుపతాస్త్రము వడసినపార్థుఁడవు నీవ కావె? నివాతకవచ కాలకేయాదులను దారుణసంగ్రామంబున భంగము నొందించి నది నీవ కావె? అట్టి శూరవరుఁడు నేఁడు సమరము తటస్థించి నపుడు వెనుదీయుదువా? సుభద్ర శాస్త్రరీతిగ వ్రతము సలిపెను గాని, కృష్ణుఁడు ప్రతినపూనినది యామె కేమి తెలియును?

సుభద్ర:—ఔను స్వామి! నా ప్రతిన భంగపఱచుట తగునా?

నారదుఁడు:—మఱొకవిషయముకూడఁ దోఁపట్టుచున్నది. పాండవులు దుర్బలులు, శౌర్యహీనులు, కృష్ణునిసాయంబు లేకున్నఁ గాసు నకుం గొఱ గారు అను అపఖ్యాతి మీకు పూర్ణముగఁ గలిగి యున్నది. అద్దానిని వారించుకొనుటకు ఇదియే మంచితరుణము. ఇప్పుడు వెనుదీసిన, మీసత్యనిత్యతకే భంగము కలుగును. కాన కర్తవ్యం బాలోచింపుము.

అర్జునుఁడు:—[ఆలోచించుట నభినయించి] స్వామి! ఏది యెట్లులైనను సత్యవ్రతభంగమునకు నోర్వఁ జాలను. సత్యనిత్యతకే కదా, కాంతారవాసంబున మే మెన్ని పాట్లో పడుచుంటిమి?

సీ. అలహరిశ్చంద్రుఁ డత్యాపన్నుఁ డయ్యు స
　　　త్యాసక్తి మాహాత్మ్య మందినాఁడు
నలమహారాజు కానలపాలుపడి కూడ
　　　నిజముచేఁ జిరకీర్తి నెగడినాఁడు
రామచంద్రుఁడు సత్యరతి వెత లందియు
　　　నవతారమూర్తియై యలరినాఁడు
అందాఁక నేల మాయన్న ధర్మాత్మజుం
　　　డాడి తప్పక పుణ్య మందినాఁడు
తే. అనుజులము మేముఁ గూడ సత్యమును నమ్మి
యిడుమ లడవుల నిందాఁకఁ గుడుచుచుంటి
మద్దిరా! యిట్టిసత్యమాహాత్మ్య మెఱిఁగి
యెఱిఁగి నే దాని నెటు పొల్లపఱుపఁగలను!

కాన అభయ మొసంగి ఆదరించినపిదప అర్జునుఁడు తన ప్రాణమునైనను సరకుసేయక శరణాగతులను గాపాడు నని నమ్మఁడు.

నారదుఁడు:—అర్జునా! నాకుఁ దోఁచినహితము చెప్పితిని. పిదప నీయిష్టము. నేను పోయివచ్చెదను.

[అని ఆశీర్వదించి గానము చేయుచుఁ బోవును.]

సుభద్ర:—నాథా! నేనును అన్నగారి సన్నిధి కేఁగి అడిగితిని. "నీపతి యుండువఱకు నీకేటికో యంత? నీమనోభీష్టమునకు విరోధముగా నేను మెలఁగను," అని నాయన్నగారు నుడివిరి. కాన ఎందునకునుఁ జింతింపకుఁడు. ఆపరమాత్మునిశరణమే గతి యని అతనిని మనసున ధ్యానించి బాణమును సంధింపుఁడు. మీరు

నిశ్చయముగ జయము పొందఁ గలుగుదురు. నాథా! ఇంకను మీకుఁ గోపమా? ఈ దీనురాలు తెలియక చేసినపొరపాటును క్షమింపఁ దగదా?

అర్జునుఁడు:—సుభద్రా! నిన్ను మన్నింపక యితర మేమి చేయఁగలను? నీయం దేమితప్పు? సర్వమునకు సాక్షిభూతుఁడగు జగద్రక్షకుని మనోల్లాస మి ట్లుండ, దానిని వారింప నెవ రేమి చేయఁగలరు? [యోజన నభినయించి] ఇత్తీరునఁ గృష్ణపరమాత్ముఁడే, ననుఁ బరీక్షించు చున్నటులు దోఁచు చున్నది. కొన్ని దినముల క్రిందట మే మిరువురము నుల్లాసముగా మాటలాడుకొను చున్నపుడు వేడుకకొఱకు నన్నుఁ గయ్యమునకుఁ బిలిచెను. వేడుక కైనను నే నతనితో దుర యొనర్ప నని దృఢముగాఁ బలికితిని. తన్నిమిత్త మీరీతి నన్నుఁ బరీక్షించెఁ గాఁబోలు. చిత్రసేనుని వధించునటు లాతఁడు ప్రతిన యొనర్చి నీమూల మున నేను చిత్రసేనునికి అభయదాన మొసఁగునటులు గావించెఁ గాఁబోలు! నాకులదైవ మగుకృష్ణు నెదుర్కొని గాండీవమును ఎక్కు పెట్టుటయా? ఈచిత్ర మెట్లు ముగియునో తెలియదు. సరే! నేను బోయివచ్చెదను. అనతిమ్ము. హా! కృష్ణా! ద్వారకావాసా!

శా. నిన్నుం గయ్యమునందు గెల్చితినయేనిఁ సర్వనిర్వాహకుఁ
డెన్నఁ డీతఁడె బార్థుఁ డన్నయశ మొర్వీఁ గాంతు నార్తావనో
త్పన్నశ్రీ కిర వౌదు; నావిధము కాదా? చక్రధారాహతిఁ
గ్రన్నఁ స్వర్గరమానుభోగి నగుదుఁ గంజాక్షుచే మీఁదుగన్.

సుభద్ర:—నాథా! విజయోస్తు, విజయోస్తు. నే నుడివినమాట మఱవకుము. [అర్జునుఁడు వెడలినపిదప] ఇదే చిత్రసేనునకు

వార్త పంపెదను. ఆహా! సమరమన్న నాయొడలు కంప మందుచున్నది. ఏమి ప్రమాదములు సంభవించునో కదా ? నే నెటులైనను వీరివైరము మాన్పవలయును. నేను బోయి చూచెదను. [అని సత్వరముగ వెడలును. తెర వ్రాలును.]

రంగము ముగిసినది.

గాలవఋషినాటకము

లేక

చిత్రసేనోపాఖ్యానము

---:o:---

ఐదవ అంకము - మొదటి రంగము

[నిర్జనప్రదేశము - సాయంసమయము. కృష్ణుడును గాలవఋషియు వచ్చుచుందురు.]

గాలవ:—ఓ! కృష్ణా! సూర్యాస్తమయసమయము గావచ్చినదే! ఇంకను నీప్రతిన నెఱవేర్పలేదే! అర్జునుఁడు ఆ చిత్రసేనునికి అభయ మొసంగి నీవు ప్రయోగించుబాణములన్నియును హాత మొనరించుచున్నాఁడే! భద్రము. కాల మాసన్నమగుచున్నది. శీఘ్రము. శీఘ్రము.

కృష్ణుఁడు:—ఋషివర్యా! అర్జునుఁడు కాపాడిన నేమి? ఈమీ భృత్యుఁడు ఆడినమాట యించుకైనను దప్పునా? మీ రెందులకును భీతి చెందకుఁడు. ఈ నారాయణాస్త్రమును దప్పింప నరునిచే సాధ్య మగునా? ఇదిగో దీనిని ప్రయోగించి నా ప్రతిజ్ఞను నెఱవేర్చెదను చూడుఁడు. రండు.

[గాలవఋషి వెనుకనంట వడిగాఁ బోవును. మఱియొకప్రక్క చిత్రసేనుఁడు వెనుక రాఁగా, అర్జునుఁడు వచ్చుచుండును.]

చిత్రసేనుఁడు:—అర్జునరాజా! అర్జునరాజా! మీ రింతవఱకుఁ గాపాడినది గొప్ప కాదు. అదిగో అతితీవ్రముగ నారాయణాస్త్రము ననుఁ జంపవచ్చుచున్నదే! అఖిలలోకైకవీరుఁడ వగు అర్జునరాజా! అభయము! అభయము! అదె వచ్చుచున్నదే! వచ్చుచున్నదే!

అర్జునుఁడు:—చిత్రసేనా! భయపడకుము. భయపడకుము. శంకరుఁ డొసంగినపాశుపతాస్త్ర ముందువఱకు ఫల్గును నోడింపఁ బరం

ధాముని కైన నలవి గాదు. ఇదిగో, ఈ పాశుపతాస్త్రమును ప్రయోగించి, అపరంధామునిబాణమును పటాపంచలు గావించెదను చూడుము. నా వెనుక నుండుము. [చిత్రసేనునితోఁ బోవును. లోపలఁ బెద్దశబ్దము వినవచ్చును. సుభద్ర ప్రవేశించును.]

సుభద్ర:—అయ్యో! నేను ఇందు వచ్చి నివారించుటకు మునుపే, యిరువురును యుద్ధమునకుఁ బూనుకొనిరే! ఆహా! వీ రిరువురు ప్రయోగించు అస్త్రములు లోకములను అల్లకల్లోలము గావించుచున్నవే! ఇంక నఱగడియలో లోకములు భస్మీభూతము లగునట్లున్నదే! అయ్యో! నే నేమి చేయుదును? ఆవల పెనిమిటి, ఈవల అన్న! సురలకైన వారింప నలవి కాని దారుణసంగ్రామము సలుపుచుండ, వీరు నామాటలు విందురా? భ్రాతృపక్షంబుగా నాడిన, భర్త యలుగును. భర్తృపక్షంబుగా నుడివిన, భ్రాత కనలును. వీరినడుమ నాకుఁ జిక్కు వచ్చినది. ఏమి చేయుదును?

ఉ. అన్న యొకండు భర్త యొకఁ డాజికిఁ జొచ్చిరి, వార లిర్వురున్
వెన్నను జూపనట్టిరణవీరులు; లోఁగ రొకళ్లొకళ్ల కిం
దెన్నఁగ నేమి కాఁగలదొ! యెవ్వరి నే మనుదాన నయ్యయో!
పన్నగశాయి! భక్తపరిపాల! శుభంబు ననుగ్రహింపవే!

[తత్సమయమున రత్నావళియు సంధ్యావళియుఁ దొట్రుపాటుతోఁ బరుగిడుచు వత్తురు.]

సంధ్యావళి: రత్నావళి:—దేవీ! దేవీ! మంచిసమయమునకు వచ్చితిరి. వీ రిరువురికిని సఖ్యము గావింపుఁడు. లేకున్న, లోకమే అంతముఁ జెందును. శీఘ్రము! శీఘ్రము! రండు.

సుభద్ర:—ఇదే వచ్చెదను. [అందఱు వెడలుదురు.]

రంగము ముగిసినది.

గాలవఋషినాటకము

లేక

చిత్రసేనోపాఖ్యానము

ఐదవ అంకము - రెండవ రంగము.

[రణరంగము. గాలవఋషి వెనుకనంటి రాఁగా కృష్ణుఁడును, చిత్రసేనుఁడు వెనుకనంటి రాఁగా అర్జునుఁడును, ఒకరి కొకరు ఎదురుదిశలనుండి వత్తురు.]

కృష్ణుఁడు:—ఓరీ! అర్జునా! అపరాధికా అభయ మొసంగి కాపాడెదవు?

అర్జునుఁడు:—అయ్యా! నిరపరాధిని వధింపఁ బూనుట మాత్రము పాడియా?

కృష్ణుఁడు:—అయినఁ జిత్రసేనుని, నీవు వదలవా?

అర్జునుఁడు:—అభయ మిచ్చినవానిఁ బగతున కెట్లు ఒప్పగింతును?

కృష్ణుఁడు:—అర్జునా! సూక్ష్మముగా చెప్పెదను.

క. చెల్మిఁ దలంపవొ! బాంధవ
ము ల్మఱచితొ! బాహుబలవిముగ్ధుఁడ వయితో?
కోల్మసఁగించెదవే నను!
మేల్మేల్ నీచేవ! మదిని మెచ్చితి బావా!

అర్జునుఁడు:—అయ్యా!

గీ. చెలిమి దలఁతును బాంధవములు మఱవను
బాహుబలపరాగ్ధ్యమును లేదు బావమెదుర!
ఆర్తునకు శరణార్థికి నభయ మొసఁగి
నాఁడఁ గాన నీతోడఁ బో రాడవలసె!

కృష్ణుఁడు:—అటులా! అంతటిసమర్థుఁడవా! నాతోడ సు రాసుర, సిద్ధ సాధ్య గరుడ గంధర్వాదులునుఁ గయ్యమున కియ్యకొనరు. మదీయచక్రానలజ్వాలలు ఆపరమశివుని కైనను సైరింప నలవి కావు. నీ వింకను లేఁబ్రాయపువాఁడవు. ప్రాణములు గాచు కొనుము.

అర్జునుఁడు:—అచ్యుతా! క్షత్రియకులోద్భవుండ నై ఖడ్గంబు చేఁబూని సమరసన్నద్ధుండ నై యుండ, ఈసందియం బేల నీకు? శంకరకరుణాకటాక్షదత్తపాశుపతాస్త్రంబు నాచేత నుండ, నీ చక్రజ్వాలలు న న్నేమి చేయఁగలవు?

కృష్ణుఁడు:—అ ట్లయిన ని న్ను పేక్ష సేయఁగూడదు. నీసామర్థ్యమును జూచెద.

అర్జునుఁడు:—నావాంఛయు నదియే.

[ఇరువురు వారివారివిండ్లను ఎక్కు పెట్టుదురు. సుభద్ర వేగముగా వచ్చి వారిమధ్యను అడ్డముగ నిలుచును.]

కృష్ణుఁడు:—సుభద్రా! తొలఁగుము.

అర్జునుఁడు:—దేవీ! నీ విం దేల వచ్చితివి? అవలఁ బొమ్ము.

సుభద్ర:—ప్రాణనాథా! అన్నయ్యా! ఇచ్చటనుండి నేను కదలను. నన్ను ముందుగ వధించి పిదప యుద్ధము సలుపుఁడు. మీ రిరువురును యుద్ధము చేయుటయు, అందువలన లోకము నాశము నొందుటయు, ఆపాపము నన్నుఁ బొందుటయునా? మీ రిరువురును యుద్ధము మానకుండిన, ఈక్షణమే నేను ప్రాణత్యాగముఁ జేసికొందును. ఇది సత్యము.

కృష్ణుఁడు:—అమ్మాయీ! న న్నేమి చేయు మనెదవు?

అర్జునుఁడు:—దేవీ! నే నేమిఁ చేయవలయు?

సుభద్ర:—మీయస్త్రములను మీటుకొని సమరము విరమింపవలయును. అన్నయ్యా! మీరు గావించినశుభమునకు, మీరే

ప్రతికూలకార్యము గావింతురే? నాథా! నాసేవలలో నేదైన లోటుపాటు లుండినఁ దెలుపుఁడు. ఇప్పుడే దిద్దుకొందును.

[కృష్ణార్జునులు ఒకరి నొకరిని చూచుకొందురు.]

కృష్ణుఁడు:—[సుభద్రతో] నాకు అభ్యంతరము లేదు.

అర్జునుఁడు:—[సుభద్రతో] నాకును అభ్యంతరము లేదు. అయిన, మీ అన్నను, దాను బ్రయోగించినయస్త్రమును ముందుగ మరలించుకొను మనుము.

కృష్ణుఁడు:—నీభర్తను ముందు మరలించుకొను మనుము.

అర్జునుఁడు:—అతఁడే కదా ముందు ప్రయోగించెను. కాన అతఁడే ముందు మరలించుకొనవలయును.

సుభద్ర:—అన్నయ్యా! అటులే కావింపుము. ఇందులో నీపరువున కేమిలోటు?

కృష్ణుఁడు:—సరి, నీయిష్టము. ఇదిగో నాయస్త్రమును మరలించు కొంటిని.

అర్జునుఁడు:—ఇదిగో నేనును మరలించుకొంటిని.

కృష్ణుఁడు:—[ఆదరముతో అర్జునునిభుజముపై కేలిడి] అర్జునా! మన మేమి యుద్ధ మొనర్చితిమా?

అర్జునుఁడు:—లేదు. బావా! లేదు. ఎన్నఁడైనఁ గలదా?

కృష్ణుఁడు:—అర్జునా! లోకమునందు నీ వసమానమైన సామర్థ్యమును గలవాఁడ వని విని నీసామర్థ్యమును గన సాక్షాచ్ఛంకరుఁడే కైలాసమును డిగ్గి కిరాతునివలె వేషము పూని మల్లయుద్ధము చేసిపోయెను గాన నేనును నీబలాతిశయమును సమక్షమునఁ గనవలయు నను కుతూహలమున నిట్లు పన్నితిని. వేతేమియుఁ గాదు సుమీ. అర్జునా! ముందు జరుగఁబోవు యుద్ధములలో మీకు సంపూర్ణజయ మగుఁ గాక!

అర్జునుఁడు:—బావా! సర్వమును నీవన్నగడ యని నే నెఱుఁగనా? నే నెంతటివాఁడను?

గాలవ:—ఓకృష్ణా! ఇఁక నాగతి యేమి కావలెను? కపటనాటక సూత్రధారి వనుపేరు నీకే తగును. మీరిరువురును సఖ్యపడితిరి. పిదప నాకుఁ గావించినవాగ్దాన మేమి చేసెదవు? అప్పుడే నారదుఁడు చెప్పియుండెను—నీమాట నమ్మవల దని! అది సరిపోయెఁగా!

[నారదుఁడు ప్రవేశించును]

నారదుఁడు:—అప్పుడే చెప్పితిని! అప్పుడే చెప్పితిని! వినవైతిగదా?

కృష్ణుఁడు:—అటులు గాదు. మీరు పొరపడితిరి. గాలవమునీంద్రా! నే నాడినమాట తప్పుదునా? దాని నిదిగో నెఱవేర్చెదఁ జూడుఁడు. [చిత్రసేనునివంకఁ దిరిగి] చిత్రసేనా! ఇటు రమ్ము. నీశిరస్సు నీమహర్షి పాదములపై నిడి క్షమాపణ వేఁడుము. ఋషిశ్రేష్ఠా! 'చిత్రసేనునిశిరస్సు మీపాదములపై నిడువాఁడ' నని నేను జేసినశపథము నిదిగో నెఱవేర్చుకొనుచున్నాను.

చిత్రసేనుఁడు:—[గాలవఋషిపాదములపైఁ బడి] తపోనిధీ! తెలియక మీదాసుఁడు చేసినయపచారమును మన్నింపవలయును.

గాలవ:—చిత్రసేనా! లే లెమ్ము. మన్నించితిని. ఇఁక నైనను జాగ్రత్తగా నుండుము.

చిత్రసేనుఁడు:—అటులే స్వామి! మహాభాగ్యము.

కృష్ణుఁడు:—చూచితిరా! ఇప్పుడు అందఱవాగ్దానములు నెఱవేఱినవి.

నారదుఁడు:—సందేహ మేమి?

గాలవ:—చాలసంతోషము.

శా. త్రైలోక్యమ్మును గాచుదేవ! హరి! యో దైత్యారి! పాపంబు ను
న్మూలింపన్ సుకృతంబు పాదుకొలుపన్ భూభాగమం దెత్తెదిన్
లీలామానుషవేషధారి వయి యోలిన్ నీవు వర్తించుటల్
మాలో నేము దలంచుకొందుము మహాహ్లాదాబ్ధి నోలాడుచున్.

దేవా! త్రిలోకములయందును నీకు సాటి యేర్రైనను గలరే? నీ వెఱుంగనిది యెం దుండునే? జగద్రక్షకుఁడును, శిక్షకుఁడును నీవే. నీమహిమ నెఱుంగక అజ్ఞానమున నీఁదులాడుచుందురు గాని వేఱేమి యులేదు. ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి!

కృష్ణుఁడు:—స్వామి! మీదాసుఁడను. మీకు శ్రమ కలిగినందులకు మన్నింపవలెను. [సుభద్రవంక తిరిగి] అది యుండనిమ్ము. సుభద్రా! చూచితివా? అన్న యని యించుకైనను జింతింపవైతివి. పెనిమిటినే కదా హెచ్చుగ భావించితివి?

సుభద్ర:—అన్నయ్యా! మీరు నాకు బాల్యమున నుపదేశించిననీతియే కదా! కానసే ప్రాణనాథునే దైవముగ భావించి నడచుకొంటిని. లేకున్న నిందార్హురాలను గానా?

కృష్ణుఁడు:—అమ్మాయీ! నిజము. ఏదో మాటవరుస కంటిని గాని వేఱు గాదు.

నారదుఁడు:—ఇదియే పతివ్రతలపరమధర్మము.

చిత్రసేనుఁడు:—[భార్యలతో నాలోచించి] అమ్మా! సుభద్రాదేవీ! దాసునిప్రాణములు కాపాడినందులకు ఏమిప్రత్యుపకృతి గావింపఁబోదును? అయినను, ఇదిగో ఈయంగుళీయకమును అంగీకరింప వేఁడెదను. [అని అంగుళీయకము నిచ్చును] ఇదియే దేవేంద్రసార్వభౌముఁడు నా కొసంగినది. దీనికి అమితమహిమాతిశయములు గలవు.

నారదుఁడు:—సుభద్రా! దానిని స్వీకరించి వ్రేలిని ధరింపుము.
కృష్ణుఁడు:—సోదరీ! అటు చేయుము.
అర్జునుఁడు:— దేవీ! మహర్షి యాజ్ఞ పాలనీయము.
సుభద్ర:—[స్వీకరించును.]

మంగళము.

సమాప్తము.

శుద్ధపత్రము

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
౨	౨౧	వంకదిరిగి	వంకఁ దిరిగి
3	౨౦	అఱువదియాఱు	పదియాఱు
,,	౨౨	చకితేంద్రియుఁడు	చలితేంద్రియుఁడు
౪	౬	కటాక్షింప	దాసునకు
౯	౫	అద్దాని ఊర్వశికి	అద్దాని నూర్వశికి
,,	౭	మొలనాగ	మొలనాఁగ
,,	౧౬	ఎంతేఁ దప్పదలఁచితిని	ఎంతతప్పఁదలఁచితిని
,,	౨౦	దేవకన్యకు	దేవవేశ్యకు
,,	౨౫	చేయగలఁడో	చేయఁగలఁడో
౧౦	౧౨	కుండక	కుండఁగ
౧౧	౨౧	జూచుటకుకాదు	జూచుటకుఁ గాదు
౨౧	౧	గంభీరముతో	గంభీరముగా
౫౦	౧౯	నాకు తోఁచినది	నాకుఁ దోఁచినది
౫౧	౧	నీ వెవరు?	నీ వెవ్వతెవు?
,,	,,	ఇ్చట	ఇచ్చట